

Ikäihmisten kotona asumista tukeva osaaminen

Ideoita koulutuksen kehittämiseen

ForeMassi 2025

Vuosina 2011–2013 toteutettu pitkäaikavälin laadullisen ennakkoinnin ForeMassi 2025-verkostohanke kohdentui ikäihmisten kotona asumista tukeviin hyvinvointipalveluihin sekä turvallisuusalaan. Juuri nyt koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi on erityisen tärkeää, koska ikärakenteen ja taloudellisen tilanteen muutoksen johdosta Suomi on suurien haasteiden edessä.

Tämä raportti kokoaa yhteen satojen työelämän asiantuntijoiden näkemykset vaihtoehtoisista tulevaisuuden kuvista ja niihin liittyvistä koulutuksen kehittämideoista, joiden avulla näitä haasteita voidaan koulutusjärjestelmän osalta lähteä ratkomaan.

Ikäihmisten kotona asumista tukeva osaaminen. Ideoita koulutuksen kehittämiseen

LAUREA JULKAISUT | LAUREA PUBLICATIONS

ISSN 2242-5225 | ISBN 978-951-799-330-2 (ONLINE)

LAUREA JULKAISUT | LAUREA PUBLICATIONS 21

Teemu Santonen, Minna Zechner, Tapio Myllymaa & Pirja Fagerlund

Ikäihmisten kotona asumista tukeva osaaminen

Ideoita koulutuksen kehittämiseen

LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULU
2014 VANTAA

Copyright © Tekijät
ja Laurea-ammattikorkeakoulu

ISSN 2242-5225
ISBN 978-951-799-330-2

Sisällys

1	Hyvinvointiyhteiskunta haasteiden edessä	9
2	ForeMassi2025-hanke.....	10
2.1	ForeMassi2025 ennakoi osaamistarpeita.....	10
2.2	Hankkeen hyödyntäjät ja hyödyt.....	11
2.3	Hankkeen vaiheet	12
2.4	Hankkeen tuottamat muut julkaisut	13
3	Tulevaisuuden neljä skenaariota.....	15
3.1	Skenaarioita määrittelevät toimijat.....	15
3.2	Tulevaisuuden neljä skenaariota ja niihin liittyvät osaamistarpeet	15
4	Skenaarioista koulutuksen kehittämiseksi	18
4.1	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	18
4.2	Haastateltavien tausta	19
4.3	Ideoiden luonti ja dokumentointi	20
4.4	Ideoiden analysointi ja luokittelu.....	21
4.5	Ideoiden edelleen työstäminen ja lopullinen luokittelu	22
4.6	Koulutusasiantuntijoiden haastattelu.....	23
5	Koulutuksen kehittämisen ideat teemoittain	24
5.1	Ensimmäinen teema: Monikulttuurisuus ja kieli	24
5.1.1	Kansainväliset vaihdot ja vierailut.....	25
5.1.2	Kulttuurien tuntemus	26
5.1.3	Työskentely jo Suomessa olevien maahanmuuttajien kanssa.....	27
5.1.4	Kielitaito.....	28
5.2	Toinen teema: Oppimisympäristöt.....	29
5.2.1	Oppilaitoksen ulkopuoliset kouluttajat	30
5.2.2	Työharjoittelu.....	30
5.2.3	Yhteistyö muiden kuin oppilaitosten kanssa.....	32
5.2.4	Oppilaitosten välinen yhteistyö.....	33
5.3	Kolmas teema: Muuttuva toimintaympäristö.....	34
5.3.1	Markkinalähtöisyys.....	34
5.3.2	Yrittäjyys ja erilaiset yritysmuodot.....	36
5.3.3	Asiakkuus ja palvelujärjestelmä	36

5.3.4	Palvelujärjestelmä ja valvonta	37
5.4	Neljäs teema: Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen	38
5.4.1	Uuden kehittäminen	39
5.4.2	Teknologian hyödyntäminen	40
5.4.3	Teknologia ja ympäristöt oppimisessa	41
5.5	Viides teema: Monialainen ja elinikäinen oppiminen	42
5.5.1	Monialaiset tutkinnot	43
5.5.2	Lisäkoulutus	44
5.5.3	Yksilölliset oppimispolut ja hyväksiluvut.....	45
5.5.4	Uudet ammatit	46
5.6	Kuudes teema: Vuorovaikutus ja kommunikointi.....	46
5.6.1	Kommunikaatiotaidot.....	47
5.6.2	Asenne	49
5.6.3	Ryhmien ohjaaminen	50
5.7	Seitsemäs teema: Lyhytkurssit	50
5.7.1	Hoito ja hoiva	51
5.7.2	Kurssit kansalaisille.....	52
5.7.3	Järjestötoimintaan liittyvät kurssit.....	53
5.7.4	Työllisyyttä edistävät kurssit	53
6	Keskustelua havainnoista.....	55
6.1	Haastateltavien taustan vaikutus ideoihin	55
6.2	Skenaarioiden vaikutus tuotettuihin ideoihin.....	57
6.3	Havainnoita seitsemästä teemasta.....	57
6.3.1	Monikulttuurisuus ja kieli	58
6.3.2	Oppimisympäristöt.....	61
6.3.3	Muuttuva toimintaympäristö.....	64
6.3.4	Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen.....	65
6.3.5	Monialainen ja elinikäinen oppiminen.....	67
6.3.6	Vuorovaikutus ja kommunikointi	68
6.3.7	Lyhytkurssit.....	70
7	Johtopäätökset	72
	Lähteet	75
	Liitteet.....	78

Esipuhe

Kansallisella ja maakunnallisella ennakkoinnilla on Suomessa pitkät perinteet. Tähän jatkumoon liittyy nyt koulutuksen ja osaamistarpeiden ennakointihanke ForeMassi2025, jonka tuloksien avulla tuotetaan julkishallinnolle, yrityksille ja kolmannen sektorin toimijoille osaavia hyvinvointi- ja turvallisuusalan työntekijöitä, jotka kykenevät vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Juuri nyt koulutus- ja osaamistarpeiden ennakointi on erityisen tärkeää, koska ikärakenteen ja taloudellisen tilanteen muutoksen johdosta Suomi on suurien haasteiden ja pakkoratkaisuiden edessä. On selvää, että hyvinvointijärjestelmämme ei jatku nykyisen kaltaisena. Tulevaisuuden suhteen yhdeksi kantavaksi ajatukseksi onkin asetettu, että vanhukset asuisivat kotonaan mahdollisimman pitkään. Tämän avulla järjestelmän kustannuksia voidaan alentaa ja parhaimmassa tapauksessa myös elämänlaatua vanhuuden osalta parantaa verrattuna nykyiseen järjestelmään. Tämä on kuitenkin mahdollista vain, jos kotona annettavat hoiva- ja turvallisuuspalvelut vastaavat vanhusten tarpeita ja niitä tuottavat osaavat ammattilaiset. Tämä raportti kokoaa yhteen satojen työelämän asiantuntijoiden näkemykset vaihtoehtoisista tulevaisuuden kuvista ja niihin liittyvistä koulutuksen kehittämideoista, joiden avulla edellä kuvattua haastetta voidaan koulutusjärjestelmän osalta lähteä ratkomaan. Idean muuntaminen innovaatioksi edellyttää kuitenkin aina onnistunutta täytöntöönpanoa. Tämän johdosta toivon tulevina vuosina oppilaitoksilta aktiivista otetta tuotettujen ideoiden edelleen kehittämiseen ja niiden laajamittaiseen käyttöönottoon.

ForeMassi2025-hankkeen vastuuhenkilönä haluan kiittää erityisesti hankkeen toimintaan osallistuneita työelämän edustajia, jotka omista kiireistään huolimatta antoivat arvokkaan panoksensa suomalaisen hyvinvointi- ja turvallisuusalan koulutuksen kehittämiseksi. Haluan myös kiittää osatoteuttajina sekä maakunnallisen toiminnan koordinaattoreina toimineita Satakunnan, Seinäjoen, Tampereen ja Turun ammattikorkeakouluja, jotka merkittävästi edesauttoivat maakunnallisten näkemysten kartoittamisessa. Suuri kiitos myös muille Laurea-ammattikorkeakoulun ForeMassi2025-projektitiimin jäsenille. ForeMassi2025-hanketta rahoitettiin Manner-Suomen valtakunnallisen ESR-ohjelman työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis-, innovaatio- ja palvelujärjestelmien kehittäminen -toimintalinjasta, jonka rahoittavana viranomaisena toimii Opetushallitus. On selvää, että ilman ammattikorkeakoulujen ulkopuolista rahoitusta tämän kaltaiset hankkeet tässä mittakaavassa jäisivät toteutumatta.

Teemu Santonen
Yliopettaja, KTT

Tiivistelmä

Vuosina 2011 - 2013 toteutettu pitkän aikavälin laadullisen ennakkoinnin ForeMassi2025-verkostohanke kohdentui ikäihmisten kotona asumista tukeviin hyvinvointipalveluihin sekä turvallisuusalaan. Hankkeeseen sisältyneen valtakunnallisen ja maakunnallisen skenaarioprosessin tuloksena määritettiin seuraavat neljä skenaariota, jotka toistuivat lähes samanlaisina valtakunnallisessa ja maakunnallisessa tarkastelussa: 1) Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla, 2) Kansalaisyhteiskunnan nousu, 3) Markkinoiden ehdoilla ja 4) Kokonaisvaltainen hyvinvointi. Kaikissa skenaariossa havaittiin teknologiaan, liiketoimintaan ja vuorovaikutustaitoihin liittyvät osaamistarpeet, jotka esiintyivät osin hieman eri painoarvoin kaikissa neljässä edellä mainitussa tulevaisuudenkuvassa.

Päätuloksenaan ForeMassi2025-hanke tuotti satoja koulutuksen kehittämideoita, jotka teemoiteltiin seuraaviin seitsemään pääteemaan: 1) Monikulttuurisuus ja kieli, 2) Oppimisympäristöt, 3) Muuttuva toimintaympäristö, 4) Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen, 5) Monialainen ja elinikäinen oppiminen, 6) Vuorovaikutus ja kommunikointi sekä 7) Lyhytkurssit. Näihin ideoihin liittyen eri toimijoiden näkemykset erosivat jonkin verran toisistaan sekä aloittain että maakunnittain. Myös lähtökohtana toimineilla skenaarioilla todettiin olevan merkitystä koulutuksen kehittämiseen liittyvien ideoiden synnyssä. Tämän johdosta koulutuksen kehittämisessä tulisikin kattavasti kuunnella eri toimijoita, huomioida oman maakunnan erityispiireistä nousevat tarpeet ja tulevaisuuden kuva, johon oppilaitoksen koulutusstrategia sidotaan.

Vaikka ForeMassi2025-hanke kohdistuikin ikäihmisten kotona asumista tukeviin hyvinvointipalveluihin sekä turvallisuusalaan, voidaan monia hankkeen tuottamia kehittämisen teemoja soveltaa myös muihin koulutusaloihin. Näin ollen näyttää siltä, että koulutuksen kehittämisen haasteet tulevaisuudessa liittyvät enemmän yleisempään yhteiskunnalliseen ja teknologiseen muutokseen, kuin alakohtaiseen spesifiseen ammattiosaamiseen. Hankkeen tuloksena tuotettuja ideoita voidaan kuitenkin pitää enemmän inkrementaalisina kuin radikaaleina ideoina, koska merkittävä osa ehdotetuista ideoista oli jo toteutettu tai suunniteltu toteutettavaksi oppilaitoksissa. Koulutuksen radikaalimpi kehittäminen edellyttääkin oppilaitoksilta aktiivista ja oma-aloitteista otetta esimerkiksi rohkeiden kokeilujen muodossa, sen sijaan, että odotetaan näiltä osin vastausta työelämän edustajilta. Vain kuuntelemalla työelämän asiantuntijoita ja tyydyttämällä heidän tarpeitaan, päädytään todennäköisemmin nykyisen koulutusjärjestelmän vaiheittaisiin pienparannuksiin, jotka pidemmällä aikavälillä eivät kuitenkaan ole välttämättä riittävä keino varmistaa Suomen kilpailukykyä.

Työelämän asiantuntijoiden ehdottamat ideat osaamisen kehittämiseksi ovat eittämättä relevantteja ja kertovat osaltaan oppilaitosten heikosta vasteajasta tuottaa uusia osaajia työmarkkinoille ja/tai heikkoudesta esitellä alan toimijoille mitä koulutuksen tulevaisuuteen kuuluu. Tämän johdosta nopeamman vasteajan saavuttamiseksi ratkaisua olisikin ehkä haettava markkinaehtoisesta lisä- ja täydennyskoulutuksesta, jotka mahdollistavat joustavammat toteutukset ja todentavat aidon tarpeen.

Abstract

The Nordic and Finnish welfare model is facing a significant challenge due to the ageing population and it has been commonly argued that the existing Finnish healthcare system is not able to meet the future challenges without significant transition and innovations. ForeMassi2025 – a long-term network project on foresight of qualitative skills in the wellbeing and security fields – was carried out from 2011 to 2013. First the project was generating national and regional level future scenarios (a.k.a. future manuscripts) and defining future-oriented demand and change needs and competence profiles relating to these scenarios. Then on the second phase, generating and proposing practical improvement ideas relating to educational contents and structures.

As a result of national and regional multi-client and –phased participatory action scenario processes, following four future scenarios were defined: 1) Welfare and Security on Technology, 2) Rise of the Civic Society, 3) On the Markets' Terms and 4) Comprehensive Wellbeing. A bit surprisingly, significant differences in regional vs. national level scenario comparison were not identified. Moreover, for all four scenarios following three generic skill needs were identified: 1) Technology, 2) Business and 3) Social skills. However, it was noticed that the importance and weight of these three skills varied somewhat from one scenario to another.

As an outcome of practitioners interviews, hundreds of ideas classified into following seven main themes were generated: 1) Multi-cultural and language, 2) Learning environments, 3) Changing operational environment, 4) Development and technological know-how, 5) Multidisciplinary and life-long learning, 6) Interaction and communication and 7) Short term courses. Interestingly, interviewee heterogeneity in terms of province and industry type was somewhat influencing the proposed ideas, while also the four scenarios were leading to different kinds of ideas. Therefore, a successful educational system development calls out heterogenic informants, paying attention to the specific economic and demographic features of the given province and finally a solid future vision in which the education strategy is attached.

Even if ForeMassi2025-project was focusing on the independent living and the related wellbeing and security services, it appeared that many of the suggested ideas can also be applied to other fields of study. As a result it seems that the challenges relating to the educational development are linked to the more generic societal and technological change, than some industry specific professional skills. However, it also appeared that our approach which was strongly relying on the practitioners participation was leading more or less on incremental improvements to the existing educational offering instead of radical reform suggestions. In practice many of the suggested ideas were already applied or being planned within educational institutes.

Thus, for educational institutes bold experimentations are suggested as a tool to foster radical educational ideas instead of focusing only on the practitioners more or less incremental suggestions. Anyhow, the proposed ideas were relevant and indicate existing systems weakness to produce new skilled workforce fast enough for the labor market or inability to communicate what the existing educational system is all about. As a result it is proposed that in order to achieve faster time-to-market and ability to verify genuine demand, a market driven additional and continuing education should be emphasized which provides more flexibility than slower phased degree education.

1 Hyvinvointiyhteiskunta haasteiden edessä

Väestön ikääntyminen on suuri haaste suomalaiselle ja laajemminkin pohjoismaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle (Andersen ym. 2007). Nykyisen kaltaisella hyvinvointivaltiolla on vaikeuksia vastata tämän hetken, puhumattakaan tulevaisuuden vanhusväestön tarpeisiin (Ryynänen ym. 2004, Norden 2010). Suomessa väestön ikärakenne muuttuu nopeammin kuin monissa muissa maissa (Laine & Maiväli, 2010), joten Suomi on tavallaan pakotettu toimimaan suunnannäyttäjänä vanhustenhuollon uusia ratkaisuja etsittäessä. Toimintamallien kopiointi muilta ei välttämättä ole mahdollista ja Suomen on osin haettava omat yksilölliset ratkaisut. Marraskuussa 2013 julkaistun hallituksen rakenneohjelman mukaan ”normaalinkaan talous- ja työllisyyskehityksen oloissa julkisen talouden tulot eivät riitä ilman korvaavia toimia rahoittamaan nykyperustein määräytyvät, väestön ikärakenteen muutoksen myötä nopeasti kasvavat julkiset menot siten, että julkisen talouden velkaantumisen pysyisi hallinnassa. Rakennepoliittisen ohjelman tehtävänä on korjata tämä rahoitusvaje ja siten turvata tulevat etuudet ja palvelut.” (Hallituksen päätös... 2013). Vastauksena esitettyyn taloudelliseen ongelmaan hallituksen rakennepoliittisessa ohjelmassa esitetään useita säästökohteita ja –keinoja.

Säästöt koskettavat myös vanhuksille suunnattuja palveluita ja suuntana on etenkin laitoshoidon vähentäminen (Hallituksen päätös... 2013). Nykyistä järjestelmää pidetään liian laitospainotteisena erityisesti muistisairaiden suhteen. Muistisairaiden makuuttaminen kuntouttamisen sijaan on kallis hoitomuoto (Vauramo 2013). Kansainvälisissä vertailuissa suomalainen vanhusten pitkäaikaishoito ei yllä kustannuksiltaan edes Euroopan unionin keskikastiin. Kustannukset ovat matalammat kuin muissa Pohjoismaissa ja lähempänä Iso-Britannian ja Saksan kustannusten tasoa (Huber ym. 2009). Kasvava kysyntä tarkoittaa kuitenkin sitä, että vanhustenhuoltoa on kehitettävä ja on todennäköistä että pienet muutokset eivät riitä, vaan tarvitaan laajempia uudistuksia. Keskeinen osa vanhustenhuollon uudistusta on jatkaa jo aiemmin valittua suuntausta, jonka mukaan vanhukset asuvat kotonaan mahdollisimman pitkään. Jotta tämä on mahdollista, on kotiin annettavien hoiva- ja turvallisuuspalveluiden vastattava vanhusten tarpeita. Palvelujärjestelmä on muutoksessa myös siltä osin, että yhä useammassa kunnissa julkisia palveluita tuottavat kunnat, yritykset ja järjestöt. Myös yksityinen palvelutuotanto on lisääntynyt varsinkin suurissa kaupungeissa. Palvelujärjestelmän muutokset sekä vanhusten kotona asumisen lisääntyminen asettavat uusia vaatimuksia työvoiman osaamiselle ja näin syntyy tarve tarkastella hyvinvointi- ja turva-alojen koulutusta uudesta näkökulmasta. On tärkeää kysyä, millaista osaamista tulevaisuudessa tarvitaan kun vanhukset yhä pidempään ja yhä heikkokuntoisempina asuvat kodeissaan? Tähän kysymykseen on ForeMassi 2025-hanke pyrkinyt vastaamaan.

2 ForeMassi2025-hanke

2.1 ForeMassi2025 ennakoi osaamistarpeita

Vuosina 2011 - 2013 toteutettu ForeMassi2025 on pitkän aikavälin laadullisen ennakkoinnin verkostohanke, joka sisällöllisesti kohdentui ikäihmisten kotona asumista tukeviin hyvinvointipalveluihin sekä turvallisuusalaan. ForeMassi2025-hanke rahoitettiin Manner-Suomen valtakunnallisen ESR-ohjelman työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis-, innovaatio- ja palvelujärjestelmien kehittäminen -toimintalinjasta, jonka rahoittavana viranomaisena toimii Opetushallitus.

Hankkeen tuloksena tuotettiin kansallisella ja maakunnallisella tasolla hyvinvointi- ja turvallisuusalan skenaarioita eli erilaisia mahdollisia tulevaisuuden käsikirjoituksia. Skenaariot laadittiin markkina-, yhteiskunta- ja teknologialähtöisesti ja niiden pohjalta tehtiin käytännön ehdotuksia koulutuksen sisältöjen kehittämiseksi huomioiden tulevaisuuden kasvava palvelujen kysyntä ja laadullinen muutos laitoshoidosta kohden kotihoitoa. Tarkoituksena oli kiinnittää myös huomio vanhustenhuollon muuttuviin rakenteisiin ja osaamistarpeiden muutoksiin. Hankkeen vision mukaan:

"Tulevaisuuden Suomessa ja sen eri alueilla on turvattu osaajien saanti hyvinvointi- ja turvallisuusalalla niin, että ihmiset voivat elää koko elämänsä tasapainoisesti ja turvallisesti."

ForeMassi2025-hankkeessa tehtiin ennakkointitutkimusta, joka on tulevaisuuden vaihtoehtoisten, mahdollisten - vaikka ei välttämättä todennäköisten - kehityskulkujen, tapahtumien ja trendien tunnistamista ja niiden vaikutusten arvioimista. Tarkastelu-aika oli vuoteen 2025 saakka. Tavoitteena oli saada selville myös epätodennäköisiä ja nykynäkemyksen mukaan mahdottomalta tuntuvia vaihtoehtoja, jotka vaativat uusien ratkaisujen ja toimintatapojen kehittämistä ja käyttöönottoa.

Ennakointi on prosessi, joka liittyy tulevaisuutta koskevan tiedon osaksi strategista päätöksentekoa. Strategiatyön tarkoituksena on uudistaa omaa toimintaa vastaamaan tulevaisuuden toimintaympäristön vaatimuksia. Kun strategiatyöhön liitetään ennakointi, mukaan tulee paitsi sopeutuminen tulevaisuuden haasteisiin myös aktiivinen haasteisiin vastaaminen ja aito tulevaisuuden tekeminen eli toteutuvaan tulevaisuuteen vaikuttaminen omilla valinnoilla ja teoilla. ForeMassi2025-hankkeessa ennakkoinnilla pyrittiin tunnistamaan tulevaisuuden osaamistarpeita hyvinvointi- ja turvallisuusaloilla. Skenaarioihin pohjautuvalla tarkastelulla varmistetaan, ettei tämän hetken näkymistä vedetä johtopäätöksiä tulevaisuuden osaamistarpeista, vaan otetaan huomioon myös yllätysten ja äkillistenkin muutosten mahdollisuus.

Osaamistarpeisiin vastaaminen ja koulutuksen uudelleen suuntaaminen on aikaa vievä prosessi, joten tulevaisuuteen varautuminen on ensiarvoisen tärkeää. ForeMassi2025-

hankkeessa oli mukana toimijoita, jotka tuntevat hyvinvointi- ja turva-alojen osaamistarpeet ja toimialan muutokset, ennakointiin erikoistuneita tutkijoita, koulutuksen tarjoajia ja kehittäjiä sekä strategisten linjausten vetäjiä. Tällä pyrittiin takaamaan, että tunnistetut osaamistarpeet johtavat käytännön toimiin.

2.2 Hankkeen hyödyntäjät ja hyödyt

ForeMassi2025-hanke ja sen tuottamat tulokset on ensisijaisesti suunnattu niille tahoille, joilla on näkemystä hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamistarpeista nyt ja tulevaisuudessa sekä niille, joilla on mahdollisuus tehdä strategisia ratkaisuja koulutuksen suunnittelussa ja toimeenpanossa joko oppilaitoksissa, maakunnallisesti tai kansallisesti.

Ammattikorkeakoulut hyödyntävät hankkeen tuloksia koulutuksen suunnittelussa ja strategiatyössä. Laajapohjaisen verkoston kanssa käyty ylimaakunnallinen vuoropuhelu auttaa oppilaitoksia muodostamaan oman yksilöllisen profiilinsa suhteessa muihin toimijoihin ja vähentää tulevaisuudessa päällekkäistä koulutustarjontaa. Hankkeessa olivat mukana Satakunnan, Seinäjoen, Tampereen ja Turun ammattikorkeakoulut ja koordinaattorina toimi Laurea-ammattikorkeakoulu. Myös muut ammattikorkeakoulut ovat jatkossa tervetulleita hyödyntämään hankkeen tuloksia. Hankkeen välillisenä kohderyhmänä voidaan pitää ammatillista kouluastetta ja yliopistoja, koska hankkeen tuloksena syntyi sisällöllisiä ja rakenteellisia suosituksia, jotka koskevat myös näitä toimijoita.

Yritysten kannalta hankkeeseen osallistuminen tuotti tuoretta tietoa hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuuden kehityssuunnista. Näitä yritykset voivat hyödyntää omassa strategiatyössä ja liiketoiminnan uudistamisessa. Myöhemmin hankkeen tuloksista voidaan tuottaa oikeanlaista osaamista ja osaajia yritysten tarpeisiin.

Yritysten ja opetuksellisten toimijoiden lisäksi hankkeen kohderyhmään kuuluvat maakuntaliittojen määrällisen koulutuksen ennakointiin liittyvät tahot. Maantieteellisesti hankkeella oli toimintaa Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Pirkanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnissa. Koska oppilaitosten strategisten linjausten taustaoletukset tulivat maakuntaliittojen saataville jo prosessin alkuvaiheessa, auttavat nämä liitot muodostamaan nykyistä paremmin omat määrälliset tavoitteensa suhteessa valtakunnalliseen kokonaistilanteeseen. Maakuntaliittojen lisäksi julkisen ja kolmannen sektorin organisaatioille tarjottiin mahdollisuus vaikuttaa oman toimialueensa tulevaan koulutustarjontaan jo ennen koulutuksen toteutumista.

Valtakunnallisen kohderyhmän muodostavat opetushallituksen, opetusministeriön ja valtionhallinnon virkamiehet, joiden toimenkuvaan sisältyvät hankkeen tema-alueet. Tällaisia ovat etenkin koulutuksen perusennakointi sekä valtioneuvoston koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (KESU) valmistelutyö.

ForeMassi2025 tarjosi eri hankkeeseen osallistuville toimijoille mahdollisuuden käydä aktiivista vuoropuhelua, jonka tulosten tulisi viranomaisten valmistelutyön kautta heijastua

oppilaitosten ja maakuntien strategioissa. Tavoitteena on siis, että oppilaitosten, yritysten ja maakuntien näkemykset hyvinvointi- ja turva-alojen osaamisen suhteen näkyvät virkamiesten tuottamissa uusissa linjauksissa.

Hankkeen tavoitteet ja hyödyt voidaankin tiivistää seuraavasti:

ForeMassi2025-hankkeen tulosten avulla tuotetaan julkishallinnolle, yrityksille ja kolmannen sektorin toimijoille osaavia hyvinvointi- ja turvallisuusalan työntekijöitä, jotka kykenevät vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin.

2.3 Hankkeen vaiheet

Pääpiirteissään ForeMassi2025-hanke toteutettiin seuraavasti. Keväällä 2011 hanketoiminta aloitettiin, jolloin hankkeesta tiedotettiin mahdollisimman laajasti ja rakennettiin sidosryhmäverkosto. Hankkeen ydintoimijoiden, eli eri ammattikorkeakoulujen edustajien kanssa, toteutettiin työpaja, jossa muodostettiin yhteinen visio. Lisäksi rajattiin tarkemmin hyvinvointi- ja turvallisuusalan osa-alueet, joihin hankkeessa keskityttiin. Näitä olivat ikäihmisten kotona asumista tukevat palvelut ja toimet.

Syksyn 2011 aikana tutkija- ja työpajatyöskentelyä vuorottelemalla määritettiin vaihtoehtoiset tulevaisuusskenaariot markkina-, yhteiskunta- ja teknologianäkökulmista. Nämä skenaariot esitellään luvussa kolme. Työpajoja edelsi ja seurasi verkkotyöskentelyosuus, jossa hyödynnettiin Massidea.org-verkkoyhteisöä. Valtakunnalliset tulevaisuuden näkemykset koottiin yhteen ensimmäisessä väliraportissa:

Meristö, T., Tuohimaa, H., Laitinen, J., Pirilä, M., (2012) Hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuus itsenäisen kotona asumisen näkökulmasta. ForeMassi2025-skenaarioraportti. Laurea, 2012.

Vuonna 2012 toteutettiin joukko maakunnallisia työpajoja, joissa määritettiin ja tunnistettiin maakunnalliset ja ammattikorkeakoulukohtaiset haasteet, mahdollisuudet ja toimenpidesuosituksukset. Toimenpidesuosituksukset pohjautuivat edellisessä vaiheessa tuotettuihin tulevaisuuden skenaarioihin ja näissä tunnistettuihin osaamisprofiileihin. Eri maakuntien välistä keskustelua käytiin Massidea.org-verkkoyhteisössä. Syntyneet tulokset julkaistiin hankkeen toisessa väliraportissa.

Laitinen, J., Meristö, T. & Tuohimaa, H. (toim.) (2013) Hyvinvoinnin ja turvallisuuden tulevaisuuden osaaminen maakunnissa itsenäisen kotona selviytymisen näkökulmasta - ForeMassi2025-skenaarioraportti I. Laurea. E-report.

Vuoden 2013 työskentely pohjautui vuosien 2011 ja 2012 skenaariotyöskentelyyn. Yksilöiden ja ryhmien luovuutta hyödyntäen luotiin skenaarioiden pohjalta tulevaisuuslähtöisiä koulutuksen kehittämisideoita. Tämän iteratiivisen kehittämisprosessin

tulokset julkaistaan tässä ForeMassi2025-hankkeen loppuraportissa. Lisäksi vuonna 2013 toteutettiin johtavien kansainvälisten turvallisuustutkijoiden haastatteluja, joiden avulla syvennettiin näkemyksiä turvallisuusalan koulutuksen kehitystarpeista. Nämä tulokset on julkaistu erikseen oheisessa julkaisussa.

Santonen, T. (2014) Näkemyksiä turvallisuusalan markkinoista, koulutuksesta ja tutkimuksesta. Laurea. E-report.

2.4 Hankkeen tuottamat muut julkaisut

Tämän loppuraportin lisäksi ForeMassi2025-hankeessa on tuotettu seuraavat julkaisut:

Meristö, T., Tuohimaa, H., Laitinen, J., Pirilä, M., (2012), Hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuus itsenäisen kotona asumisen näkökulmasta. ForeMassi2025-skenaariiraportti. Laurea, 2012.

Meristö, T., Laitinen, J. & Tuohimaa, H. (2012), Scenario Filter Model as an Innovation Catalyst. The Proceedings of the 5th ISPIM Innovation Symposium, Seoul, Korea - 9-12 December 2012.

Santonen, T., Paasonen, J. (2012, online version), Evaluating Private Security Sector Market Perceptions in Finland, *Security Journal*. Online version available at <http://www.palgrave-journals.com/sj/>, doi:10.1057/sj.2012.46

Laitinen, J., Meristö, T. & Tuohimaa, H. (toim.) (2013), Hyvinvoinnin ja turvallisuuden tulevaisuuden osaaminen maakunnissa itsenäisen kotona selviytymisen näkökulmasta - ForeMassi2025-skenaarioraportti I. Laurea. E-report.

Santonen, T., Meristö, T., Laitinen, J. (2013), Future Innovations for Independent Living: Defining new competences and professions, in Huizingh, K.R.E., Conn, S., Torkkeli, M., Schneider, S., Bitran, I. (Eds.). Proc. of The XXIV ISPIM Conference – Innovating in Global Markets: Challenges for Sustainable Growth, 16-19 June, Helsinki, Finland.

Saarela, M., Santonen, T., Tikkanen, T., (2013), Co-creation of innovations between higher education and actors in public, private and the third sector, in Proc. of The Triple Helix conference 2013 – The Innovative Practices in Work, Organisation and Regional Development - Problems and Prospects, Linköping, Sweden on 12-14 June 2013.

Paasonen, J., Santonen, T., Paasonen, L. (2013) Yksityisen turvallisuusalan toimijoiden näkemyksiä alan koulutusjärjestelmän laadusta. In: Turpeinen, V. (Ed.) Mahdollisuuksien maa – työssä ja koulussa laadukasta oppimista. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 2013, pp. 69–96.

Santonen, T., (2013), Foresight and participant heterogeneity ability to foster radical educational ideas in Proc. of The 6th ISPIM Innovation Symposium – Innovation in the Asian Century –Melbourne, Australia on 8-11, December 2013.

Santonen, T. (2014), Näkemyksiä turvallisuusalan markkinoista, koulutuksesta ja tutkimuksesta. Laurea. E-report.

Osa yllämainituista julkaisuista on ladattavissa ForeMassi2025-hankkeen verkkopalvelusta osoitteesta <http://www.massidea.org/foremassi2025>. Muiden julkaisujen osalta pyydetään ottamaan yhteyttä kyseisen julkaisun kirjoittajiin.

3 Tulevaisuuden neljä skenaariota

3.1 Skenaarioita määrittelevät toimijat

ForeMassi2025-hankkeessa toteutettiin vuosina 2011 ja 2012 laajamittainen skenaariotyöpajatyöskentely. Tässä loppuraportissa kuvaamme tiivistetysti skenaariotyöskentelyn vaiheet ja tulokset. Tarkemmat tulokset ja tutkimuksen toteuttamisen vaiheet ovat luettavissa suomeksi Meristö ym. (2012b) ja Laitinen ym. (2013) sekä englanniksi Meristö ym. (2012a) ja Santonen ym. (2013).

Vuonna 2011 skenaariotyöskentelyyn sisältyi kolme valtakunnallista työpajaa, jotka oli suunnattu kaikille hankkeeseen osallistuville tahoille. Lisäksi vuonna 2012 toteutettiin viisitoista maakunnallista työpajaa, kolme kussakin viidessä hankkeeseen osallistuvassa maakunnassa. Hankkeeseen pyrittiin ottamaan mukaan erilaisia maakuntia, mutta eurooppalaisittain tarkasteltuna lähes kaikkia Suomen maakuntia voidaan pitää maaseutumaisina (Nivalainen, 2003). Suomalaisen luokituksen mukaan Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen maakuntien voitiin katsoa kuitenkin sisältyvän suureen kaupunkiseutumaiseen seutuun. Sen sijaan kaksi muuta hankkeeseen osallistunutta maakuntaa – Satakunta ja erityisesti Etelä-Pohjanmaa ovat pikemminkin taajamia ja maaseutumaista asutusaluetta (Ministry of Agriculture and Forestry, 2006). Tämän johdosta näiden maakuntien voitiin olettaa eroavan merkittävästi toisistaan sekä väestön, taloudellisen kehityksen että osaamistarpeiden suhteen.

Skenaariotyöpajoihin osallistui yli 350 henkilöä erilaisilta hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviltä toimialoilta sisältäen julkisen ja yksityisen sektorin toimijoita sekä asiantuntijoita järjestöistä ja yhdistyksistä. Tosin lukumääräisesti merkittävä osa työpajoihin osallistuneista henkilöistä oli oppilaitoksen opettajia tai opiskelijoita.

3.2 Tulevaisuuden neljä skenaariota ja niihin liittyvät osaamistarpeet

Skenaarioprosessin tuloksena määritettiin neljä skenaariota, jotka kuvaavat vaihtoehtoisia tulevaisuuksia ikäihmisten kotona asumisen ja turvallisuuden kannalta. Skenaariot nimettiin seuraavasti:

- 1) Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla
- 2) Kansalaisyhteiskunnan nousu
- 3) Markkinoiden ehdoilla

4) Kokonaisvaltainen hyvinvointi

ForeMassi2025-skenaarioreportissa tiivistettiin skenaariot seuraavasti (Meristö ym. 2012):

Ensimmäinen skenaario: Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla.

Teknologiaalähtöisessä skenaariossa panostetaan vahvasti teknologisiin ja kustannustehokkaisiin ratkaisuihin hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluiden turvaamiseksi. Julkisen ja yksityisen sektorin rooli on julkista sektoria tukeva. Lähipalveluita tuotetaan vain kasvukeskuksissa, mutta etäteknologian avulla julkiset hyvinvointi- ja turvapalvelut pystytään turvaamaan myös haja-asutusalueilla. Käyttäjälähtöistä teknologiaa hyödynnetään myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Hyvinvointi- ja turvallisuusteknologiaan panostaminen avaa kansainvälisiä kasvumahdollisuuksia pienille ja ketterille suomalaisyrityksille.

Toinen skenaario: Kansalaisyhteiskunnan nousu.

Yhteiskuntalähtöisessä skenaariossa julkisten palveluiden karsiminen ja ihmisten tyytymättömyys tarjolla oleviin palveluihin saa ihmiset turvautumaan talkooapuun ja yhdessä tekemiseen. Epävirallisten toimijoiden merkitys kasvaa ja syntyy monenlaisia yhteenliittymiä, joista osa on vain hetkellisiä, tiettyyn ongelmaan puuttuvia kampanjoita, osa pitkäkestoisempia kumppanuuksia, joista voi syntyä myös uutta liiketoimintaa. Syntyy järjestöjen ja yritysten välimuotoja, jotka pyrkivät ensisijaisesti lisäämään ihmisten hyvinvointia, mutta suuntautuvat myös liiketoimintaan. Teknologiaakin hyödynnetään, mutta vain silloin, kun se tuo selkeästi joko säästöjä tai lisäarvoa käyttäjälleen.

Kolmas skenaario: Markkinoiden ehdoilla.

Markkinalähtöisessä skenaariossa vallitsevan tehokkuusajattelun, markkinahenkisyyden ja yksilökeskeisyyden myötä yksityisen sektorin rooli kasvaa palvelutarjonnassa. Yksityisten palveluiden tarjonta on monipuolista ja niiden käyttöä tuetaan esimerkiksi palveluseteleillä. Julkiset palvelut ovat vain vähävaraisten vaihtoehto silloin, kun palvelusetelin omavastuuosuus on liian suuri. Markkinoilla toimii sekä kansainvälisiä ketjuja että paikallisia palveluntarjoajia. Suomalaiset yritykset kansainvälistyvät esimerkiksi Venäjän markkinoille. Julkisten palveluiden verkosto on niukka ja palvelut keskittyvät kasvukeskuksiin.

Neljäs skenaario: Kokonaisvaltainen hyvinvointi.

Yhteiskuntalähtöisessä skenaariossa ihmisten hyvinvointi nousee yhteiskunnan tärkeimmäksi teemaksi. Hyvinvointi käsitetään kokonaisvaltaisesti turvallisuuden sisältäen. Ennakoivaan terveydenhuoltoon ja toimintakyvyn ylläpitoon panostetaan. Julkinen palveluverkosto on kattava, mutta myös yksityistä palvelutuotantoa tuetaan. Euroopan Unionissa Suomi on kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mallimaa. Laaja-alainen hyvinvoinnin määritelmä luo tilaa innovatiivisille, sektorirajat ylittävillä palveluilla. Myös kulttuurin ja vapaa-ajantoiminnan merkitys osana hyvinvointia ymmärretään. Teknologiaa hyödynnetään enemmän hyvinvointitoimijoiden työkaluna, hoidon taustalla, ei hoidon korvaajana. Ennakoivan ja ehkäisevän terveydenhuollon seurauksena ikäihmiset ovat terveempiä ja pärjäävät omassa kodissaan entistä pidempään kevyemmällä palveluilla.

Vaikka lähtökohdat skenaarioiden määrittämiseksi erosivatkin maakunnittain, oli hankkeen tutkimusryhmälle osittain yllätys, että vuoden 2012 työn tuloksena syntyneet maakunnalliset skenaariot ja valtakunnalliset skenaariot erosivat vain hyvin vähän toisistaan (Laitinen ym. 2013, Santonen ym. 2013).

Kussakin edellä kuvatussa skenaariossa havaittiin kolme seuraavaa yleistä osaamistarvetta, jotka toistuivat hieman eri tavalla kaikissa neljässä skenaariossa:

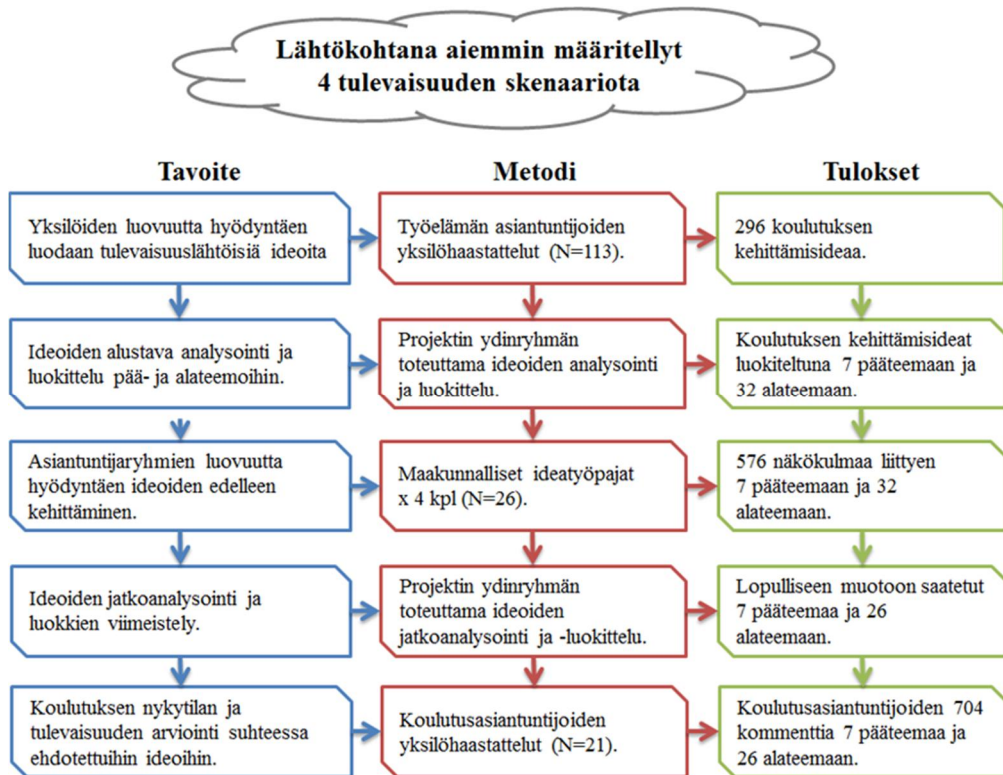
- 1) teknologiaosaaminen
- 2) liiketoimintaosaaminen
- 3) vuorovaikutustaidot

Kunkin osaamistarpeen painoarvon todettiin kuitenkin vaihtelevan skenaarioittain (Santonen ym. 2013). Esimerkiksi *Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla* – skenaariossa todettiin teknologiaosaamisen painottuvan muita enemmän. Samaan tapaan vuorovaikutustaidot korostuvat *Kansalaisyhteiskunnan nousu* – skenaariossa ja liiketoimintaosaaminen *Markkinoiden ehdoilla* – skenaariossa. Sen sijaan *Kokonaisvaltainen hyvinvointi* – skenaarion toteutuminen edellyttäisi kaikkien kolmen osaamisalueen kehittämistä. Erilaisen osaamisen painottuessa kussakin skenaariossa, katsottiin skenaarioiden tuottavan monipuolisesti ärsykeitä koulutuksen kehitysideoiden luomiseksi hankkeen edetessä.

4 Skenaarioista koulutuksen kehittämiseksi

4.1 Tutkimuksen teorettinen viitekehys

Ennakointitutkimuksissa suositetaan yleensä kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä ja hyödynnetään useita metodeja niin, että seuraavat neljä keskeistä kyvykkyyttä saadaan sisällytettyä osaksi ennakointiprosessia (Popper, 2008): luovuus, asiantuntemus, vuorovaikutus ja todisteet. Luovuus viittaa tässä yhteydessä yksilön kekseliäisyyteen, asiantuntemus valitun aihealueen laajaan ja yksityiskohtaiseen ymmärtämiseen, vuorovaikutus ennakointihankkeen toimijoiden väliseen yhteistyöhön ja todisteet luotettavaan dokumentaatioon sekä asianmukaiseen aineiston analysointiin. Alla olevassa kuviossa 1 esitetään tämän tutkimuksen toteuttamisen vaiheistus ja käytetyt menetelmät, joiden tavoitteena oli saavuttaa neljä yllä mainittua kyvykkyyttä. Lisäksi kuviossa tuodaan esiin kunkin vaiheen tulokset.

Kuvio 1. Tutkimuksen toteutus ja vaiheistus.

Vuoden 2013 työskentelyn lähtökohtana olivat luvussa 3 kuvatut neljä tulevaisuuden skenaariota (Kuvion 1 yläreuna). Pääsääntöisesti skenaariot luotiin satojen asiantuntijoiden kanssa erilaisissa interaktiivisissa työpajoissa jotka sisälsivät jonkin verran yksilötyötä.

Näin ForeMassi2025-hankkeen varhaisten vaiheiden voidaan katsoa täyttävän ennakoitutumkimuksen vuorovaikutuksen ja syvällisen asiantuntemuksen menetelmäkriteerit. Lisäksi skenaariotyöpajojen taustalla oli alueellisten erojen dokumentointi ja vertailu, jotka tarjosivat todisteet maakuntien välisistä eroavaisuuksista sekä väestön että taloudellisen toiminnan osalta ja nostivat esille haasteita, joita meneillään oleviin yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin liittyy. Näiden vaadittujen kriteerien täyttymistä on tarkasteltu aiemmin Santosen ja kumppaneiden (2013) toimesta.

Kuvion 1 vasen reuna kuvaa tiivistettynä kunkin vaiheen tavoitteet. Kuvion keskimäinen sarake selventää kyseisen tavoitteen saavuttamiseksi käytetyn metodin, ja kuvion oikea reuna esittää kyseisen vaiheen lopputuloksen. Kun edellä kuvattuja tavoitteita, metodeja ja tuloksia tarkastellaan sarakkeittain ylhäältä alaspäin, voidaan nähdä työskentelyn kronologinen eteneminen ja eri vaiheiden välinen riippuvuussuhde. Nämä vaiheet kuvataan yksityiskohtaisesti tämän hankkeen toteuttamista kuvaavissa luvuissa.

4.2 Haastateltavien tausta

ForeMassi2025-hankkeen skenaariotyöskentely pohjautui enimmäkseen työpajoihin osallistuneiden asiantuntijoiden väliseen yhteistyöhön. Jossakin tapauksissa ryhmän luovuutta voidaan selittää ryhmään kuuluvien yksilöiden luovuudella, vaikka tämä ei olekaan yksinkertainen ja suoraviivainen prosessi (Pirola-Merlo & Mann, 2004). Jotta asiantuntijoiden osaaminen saatiin mahdollisimman hyvin esiin, toteutettiin vuonna 2013 työelämän asiantuntijoiden yksilöhaastatteluja (N=113). Haastateltavat, jotka suostuivat oman nimensä julkistamiseen osana tätä raporttia, on listattu aakkosjärjestyksessä liitteessä 1. Liitteessä 2 on esitelty myös haastateltavien tavoiteprofiili.

Ennakointi- ja kehitysprosesseissa on tärkeä varmistua osallistuvien asiantuntijoiden heterogeenisuudesta ja taustojen vaihtelevuudesta. Näin voidaan varmistua, että prosessi tuottaa kattavasti erilaisia näkökulmia (Santonen & Saareala, 2013). Taulukossa 1 on esitelty haastateltujen asiantuntijoiden taustojen eroja. Haastateltavista 66 prosenttia oli hyvinvointialan ja 34 prosenttia turvallisuusalan asiantuntijoita. Aineistossa painottuvat siis hyvinvointialan asiantuntijoiden näkemykset, jotka Santosen (2013) mukaan osin eroavat turvallisuusalan asiantuntijoiden näkemyksistä. Osin tästä syystä ForeMassi2025-hankkeessa toteutettiin myös johtavien kansainvälisten turvallisuustutkijoiden haastatteluja joiden avulla syvennettiin näkemyksiä turvallisuusalan koulutuksen kehitystarpeista. Haastattelujen tulokset on julkaistu erillisessä julkaisussa: Santonen, T. (2014) Näkemyksiä turvallisuusalan markkinoista, koulutuksesta ja tutkimuksesta. Laurea. E-report.

Jotta haastateltavien joukko olisi mahdollisimman heterogeeninen, mukaan otettiin mahdollisimman monipuolisesti julkisen sektorin (55 %), yksityissektorin (34 %) ja

järjestöjen (12 %) edustajia. Lisäksi valinnoissa pyrittiin huomioimaan haastateltavan edustaman organisaation koko. Aineistossa oli edustettuna 54 prosenttia suurten ja 46 prosenttia pienten organisaatioiden tai kuntien/kaupunkien edustajia. Maakunnallisessa tarkastelussa tavoitteena oli haastatella yhtä paljon henkilöitä kussakin maakunnassa. Tässä tavoitteessa ei kuitenkaan täysin onnistuttu. Maakunnista vain Etelä-Pohjanmaa (26 prosenttia haastateltavista) ja Uusimaa (26 prosenttia) saavuttivat asetetut tavoitteet, kun taas Satakunta (22 prosenttia), Pirkanmaa (16 prosenttia) ja erityisesti Varsinais-Suomi (11 prosenttia) jäivät tavoitteesta.

Taulukko 1. Haastateltavien taustat (N=113).

	Organisaation tyyppi			Koko		Kaikki	
	Julkinen	Yksityinen	3. sektori	Suuri	Pieni	N	%
Hyvinvointi (N)	50	15	10	38	37	75	
Hyvinvointi (%)	44 %	13 %	9 %	34 %	33 %	66 %	
Etelä-Pohjanmaa	13	3	4	10	10	20	18 %
Pirkanmaa	8	3	1	6	6	12	11 %
Satakunta	11	3	2	11	5	16	14 %
Uusimaa	12	6	2	5	15	20	18 %
Varsinais-Suomi	6		1	6	1	7	6 %
Turvallisuus	12	23	3	23	15	38	
Turvallisuus (%)	11 %	20 %	3 %	20 %	13 %	34 %	
Etelä-Pohjanmaa	3	6		6	3	9	8 %
Pirkanmaa	4	2		4	2	6	5 %
Satakunta	2	6	1	4	5	9	8 %
Uusimaa	1	7	1	5	4	9	8 %
Varsinais-Suomi	2	2	1	4	1	5	4 %
Kaikki (N)	62	38	13	61	52	113	
Kaikki (%)	55 %	34 %	12 %	54 %	46 %	100 %	

Edellä kuvatun tarkastelun tuloksena haastateltavien taustoja voidaan pitää riittävän monimuotoisena, jotta syntynyt aineisto on monipuolinen koulutuksen kehittämissideiden suhteen.

4.3 Ideoiden luonti ja dokumentointi

Asiantuntijahaastatteluja tehtiin keväällä 2013, jolloin haastateltaville esiteltiin lyhyesti aiemmin kuvatut neljä skenaariota täydennettynä kunkin alueen näkökulmalla. Tämän jälkeen haastateltavia pyydettiin esittämään hyvinvointi- ja turvallisuusalan koulutuksen kehittämissideoita kuhunkin skenaarioon liittyen. Skenaarioiden esittämisjärjestystä vaihdeltiin, jotta ideoiden luominen tapahtuisi mahdollisimman tasapuolisesti jokaista skenaariota kohti ja aineiston keruu itsessään ei aiheuttaisi vinoumaa saatuihin tuloksiin.

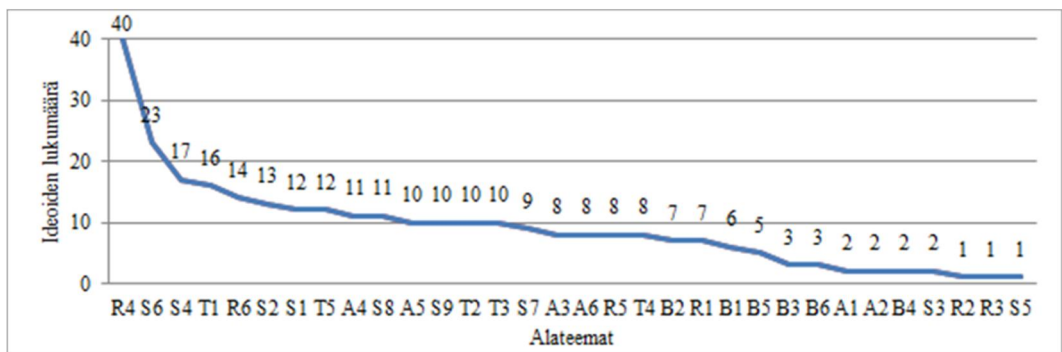
Kuusi haastattelijaa viidessä eri maakunnassa tekivät kaikkiaan 113 haastattelua, jotka tuottivat yhteensä 292 erilaista ideaa eli jokaisesta haastattelusta syntyi 2.61 ideaa.

Yksittäiset ideat dokumentoitiin soveltaen Santosen (2012) kehittämää idean kuvausformaattia sisältäen otsikon, lyhyen ingressin ja vastauksen kysymyksiin mitä, miksi, kenelle ja milloin. Keskimäärin ideoiden kuvaus vaihteli puolesta sivusta yhteen sivuun sisältäen otsikon, tiivistelmän sekä yksityiskohtaisemman ideakuvaus, joka vastasi edellä määritettyihin tarkentaviin kysymyksiin. Näiden lisäksi ideakuvaus sisälsi luokittelutietoja kohderyhmästä, sisältöä kuvaavia avainsanoja, viitteen idean tuottaneeseen skenaarioon sekä haastateltavaan. Lopuksi ideoita luokiteltiin vielä seuraavien kolmen näkökulman kautta: 1) opiskelun pituus vaihdellen viisiportaisesti alkaen muutamasta päivästä yli vuoteen, 2) opintojen aste vaihdellen keskiasteesta yliopistokoulutukseen ja 3) tutkinto-opetus vai täydennysopetus.

4.4 Ideoiden analysointi ja luokittelu

On väistämätöntä, että kun samanlaisia skenaarioita esitellään eri ihmisille, syntyy samantyyppisiä ja päällekkäisiä ideoita. Ideoiden luokittelun ensimmäisessä vaiheessa toiston ja päällekkäisyyksien vähentämiseksi eri maakuntien haastattelijat yhdistivät omassa aineistossaan samankaltaiset ideat pyrkien kuitenkin säilyttämään kaiken ideoihin liittyvän oleellisen tiedon. Luokittelun seuraavassa vaiheessa maakuntien keräämät yksilöidyt ideat yhdistettiin yhdeksi kokonaisaineistoksi, jonka projektin ydinryhmä kävi yhteisesti luokitellen ja analysoiden läpi. Tämän työn tuloksena muodostui 32 alustavaa alateemaa.

Luokittelun toimivuuden ja yksiselitteisyyden varmistamiseksi jokainen projektin ydinryhmän jäsen luokitteli kaikki ideat ylempiin luokkiin ensin yksilötyönä. Tämän jälkeen luokittelun tulokset läpikäytiin ryhmässä kiinnittäen erityistä huomiota eroavaisuuksiin ryhmän jäsenten luokitteluissa. Eroja luokissa oli alle kymmenen prosenttia. Eroavaisuuksista keskusteltiin ryhmän kesken ja mahdolliset erimielisyydet selvennettiin, jonka jälkeen kunkin idean luokittelu voitiin vahvistaa. Ideoiden lukumäärät kussakin 32 alateemassa on esitetty kuviossa 2.

Kuvio 2. Ideoiden lukumäärä kutakin alateemaa kohden.

Kuten kuvioista 2 voidaan havaita, ensimmäiset neljä alateemaa sisälsivät noin kolmasosan ideoista, kun puolestaan ensimmäiseen kahdeksaan alateemaan (neljäsosa kaikista alaluokista) sisältyi yli puolet ideoista. Vaikka kukin maakunta oli aiemmin yhdistänyt omalla alueellaan kerättyjä samankaltaisia ideoita, oli kokonaisuudessaan vielä päällekkäisiä ideoita. Tämän johdosta tehtiin toinen aineiston luokittelukierros, jonka pyrkimyksenä oli synnyttää ensimmäistä kierrosta kokonaisvaltaisempi näkemys yhdistelemällä toisiinsa liittyvät alateemat loogisiksi kokonaisuuksiksi. Toinen luokitteluprosessi noudatti vastaavaa toimintamallia kuin ensimmäinen ja työn tuloksena muodostettiin seuraavat seitsemän pääteemaan, joista kukin jakautui edelleen kolmesta viiteen alateemaan:

- 1) monikulttuurisuus ja kieli
- 2) oppimisympäristöt
- 3) muuttuva toimintaympäristö
- 4) teknologiaosaaminen
- 5) monialaiset tutkimukset
- 6) vuorovaikutus ja kommunikaatio
- 7) kurssit

Tämän ideoiden alustavan luokitteluprosessin tuloksena syntyi hallittavissa oleva ja ymmärrettävä joukko kokonaisvaltaisia ideateemoja, jotka toimivat hyvänä lähtökohtana ideoiden edelleen työstämiselle.

4.5 Ideoiden edelleen työstäminen ja lopullinen luokittelu

Koska edeltävässä yksilöhaastatteluihin perustuneessa aineistonkeruussa korostui ennen kaikkea yksilöiden luovuus, sitä seurannut ideoiden edelleen työstäminen tukeutui parien ja ryhmän luovuuteen. Kaikkiaan neljä maakunnallista ideointityöpajaa järjestettiin Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Tampereen ja Laurea- ammattikorkeakoulun toimesta. Niihin osallistui yhteensä 26 asiantuntijaa julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta sekä koulutusosalta. Turun ammattikorkeakoulu ei pystynyt toteuttamaan suunniteltua työpajaa.

Jotta työpajan osallistujat saivat käsityksen ehdotetuista ideoista, esiteltiin heille ensin kaikki seitsemän pääteemaa ja niihin sisältyneet alateemat. Tämän jälkeen jokainen pääteema käytiin läpi noudattaen pari- ja ryhmätyöskentelyyn perustuvaa toimintamallia, jossa kutakin teemaa kohden käytettiin työstämiseen aikaa noin 15 – 20 minuuttia. Jokaisen pääteeman esittelyn jälkeen osallistujat ideoivat yksilötyönä uusia näkökulmia pää- ja alateemoihin. Seuraavaksi omat ideat esiteltiin parille ja ideoitiin yhdessä vielä uusia näkökulmia. Lopuksi parit valitsivat vielä tärkeimmiksi kokemansa ideat ja jakoivat nämä ryhmän muiden jäsenten kanssa. Tämän työn tuloksena syntyi yhteensä 576 näkökulmaa, jotka liittyivät alustavasti määriteltyihin ideateemoihin.

Saatu aineisto luokiteltiin projektin ydinryhmän toimesta samaan tapaan kuin aiemminkin. Ryhmän jäsenet hyödynsivät aiempaa luokittelua, testasivat uudella aineistolla sen

toimivuutta ja lisäsivät teemoja, mikäli se oli tarpeen. Työn tuloksena pieniä muutoksia tehtiin pää- ja alateemojen nimeämisiin ja siihen, mitä alateemoja sisällytettiin kuhunkin pääteemaan. Näin syntyivät aineiston lopulliset pää- ja alateemat, jotka esitellään raportin viidennessä luvussa.

4.6 Koulutusasiantuntijoiden haastattelu

Kun lopullinen monivaiheinen ideoiden teemoittelu oli saatu valmiiksi, oli aineisto koottu seitsemään teemaan: Monikulttuurisuus ja kieli, Oppimisympäristöt, Muuttuva toimintaympäristö, Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen, Monialainen ja elinikäinen oppiminen, Vuorovaikutus ja kommunikointi sekä Lyhytkurssit. Näiden teemojen avulla haastateltiin joukko ammattikorkeakoulujen, keskiasteen oppilaitosten ja yliopistojen koulutuksen kehittämistä vastaavia asiantuntijoita (N=21) joilla oli hyvä näkemys oman oppilaitoksensa opetuksen suunnittelun nykytilasta ja tulevaisuudesta kehityssuunnitelmista. Haastattelut toteutettiin neljässä eri maakunnassa Satakunnan, Etelä-Pohjanmaan, Tampereen ja Laurea- ammattikorkeakoulun toimesta. Turun ammattikorkeakoulu ei pystynyt toteuttamaan omaa suunniteltua osuuttaan. Haastattelussa ideateemat esiteltiin ensin haastateltaville. Sen jälkeen heitä pyydettiin arvioimaan oman organisaationsa nykytilaa ja tulevaisuuden suunnitelmia kyseisiin ideateemoihin liittyen. Kaikkiaan nämä haastattelut tuottivat 704 näkökulmaa. Sekä koulutuksen ideat että haastateltavien näkökulmat esitellään luvussa viisi.

5 Koulutuksen kehittämisen ideat teemoittain

Tässä luvussa esitellään ikäihmisten kotona asumiseen ja turvallisuuteen liittyvissä työpajoissa ja haastatteluissa syntyneet osaamisen ja koulutuksen ideat. Koska ideoita on satoja, ne on teemoiteltu seitsemään pääteemaan, joita ovat:

- 1) Monikulttuurisuus ja kieli
- 2) Oppimisympäristöt
- 3) Muuttuva toimintaympäristö
- 4) Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen
- 5) Monialainen ja elinikäinen oppiminen
- 6) Vuorovaikutus ja kommunikointi
- 7) Lyhytkurssit.

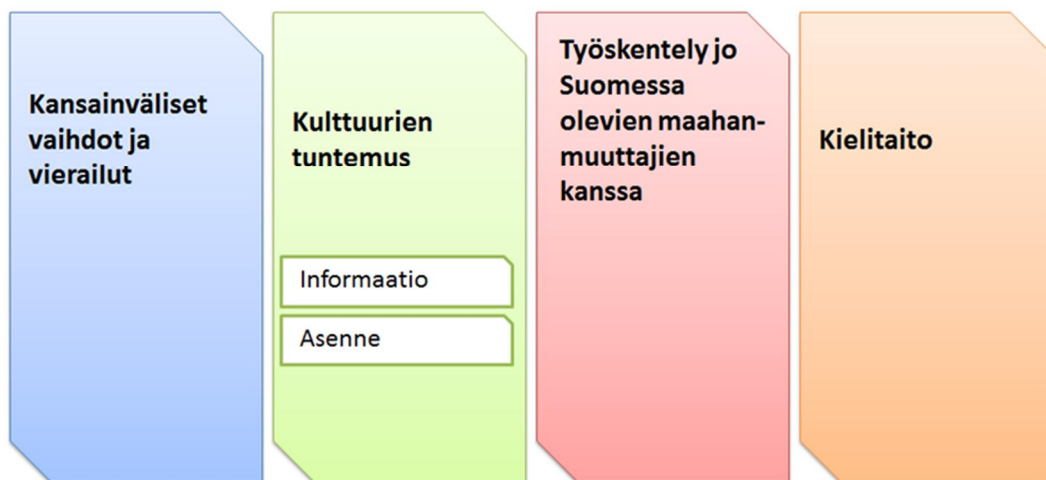
Kunkin teeman alla on kolmesta neljään alateemaa. Teemat esitellään yllä listatussa järjestyksessä siten, että ensin kuvataan teemaa kuvaavia asiointiloja ja yhteiskunnallisia muutoksia ja tapahtumia. Toiseksi kuvataan alateema yksi kerrallaan. Kunkin alateeman kuvauksen jälkeen esitellään koulutuksen järjestäjien näkökulma juuri siihen teemaan. Jokainen alateema ja siihen saatu näkökulma esitetään myös tiivistetyssä muodossa ja ne näkyvät tekstissä sisennettyinä.

5.1 Ensimmäinen teema: Monikulttuurisuus ja kieli

Suurelta osin Euroopan yhdentymisen myötä on ihmisten, tavaroiden ja palvelujen liikkuvuus valtioiden rajojen yli lisääntynyt viimeisten vuosikymmenien aikana. Tästä seuraa se, että Suomessa tuotetuissa palveluissa työskentelee ja on asiakkaina yhä useammin henkilöitä, joiden kokemusmaailmaan mahtuu muutakin kuin Suomessa asumista ja elämistä. Palveluiden kilpailuttaminen on myös johtanut ylikansallisten toimijoiden ilmaantumiseen sosiaali- ja terveyspalveluiden toimijoiksi, jolloin johtaminen ja työskentely näissä organisaatioissa voi olla hyvinkin erilaista kuin perinteisemmissä kunnallisissa organisaatioissa.

Työpajoissa ja haastatteluissa kerättyjen aineistojen perusteella monikulttuurisuus ja kieli jaoteltiin neljään eri alateemaan (Kuvio 3): 1) kansainvälinen vaihto ja vierailut, 2) kulttuurien tuntemus, 3) tekemällä oppiminen yhdessä maahanmuuttajien kanssa ja 4) kielitaito, jotka esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion kolme jälkeen.

Monikulttuurisuus ja kieli

Kuvio 3. Monikulttuurisuus ja kieli - teeman alateemat

5.1.1 Kansainväliset vaihdot ja vierailut

Kansainvälisen vaihdon määrissä on vaihtelua oppilaitoksittain ja koulutusohjelmittain. Jo lukiossa kansainväliseen vaihtoon lähteviä on yli kaksi kertaa enemmän kuin saapuneita (Garam & Korkala, 2013, 8). Lukiosta siirrytään aikanaan korkeakouluihin ja lukioaikaiset kokemukset vaikuttavat kansainvälisyyteen ja vaihtoon suhtautumiseen. Ammatillisissa oppilaitoksissa Suomeen tulee runsaimmin opiskelijoita tekniikan alalle. Sosiaali- ja terveysalalla on sen sijaan lähtijöitä selvästi enemmän kuin tulijoita. Sama epäsuhta näkyy ammattikorkeakouluissa matkailu- ja ravitsemisalalla. (Mt. 2013, 23–25.) Erityisesti korkeakouluopiskelijoiden liikkuvuus on lisääntynyt kaksituhattaluvulla. Ammatillisissa oppilaitoksissa ei vastaavaa nousua ole tapahtunut (Cimo 2012, 3). Aasian painoarvo on kasvussa niin maailmantaloudellisesti kuin kansainvälisessä liikkuvuudessa. Alueelliset ja yksittäisten oppilaitosten väliset erot ovat myös huomattavia.

Kansainväliset vaihdot ja vierailut -alateema tiivistettynä:

Lisätään opettajien ja opiskelijoiden kansainvälistä vaihtoa ja kannustetaan heitä vaihtoon ja vierailuihin jotta monikulttuurinen osaaminen lisääntyy monipuolisesti.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta kansainvälinen vaihto toteutuu oppilaitoksissa monin eri tavoin, kuten Euroopan Unionin rahoittamien Erasmus, Leonardo tai Comenius vaihto-ohjelmien tai ulkomaisten oppilaitosten kanssa tehtävän koulutus-, hanke- ja

verkostoyhteistyön kautta. Oppilaitoksissa vaihtoon kannustetaan aktiivisesti ja sen toivotaan lisääntyvän ja monipuolistuvan. Haasteena ovat englanninkielisen opetuksen määrä ja ulkomailta tulevien opiskelijoiden integroituminen Suomeen ja suomen kielen oppiminen.

Englanninkielistä opetusta on tarjottava aiempaa enemmän, ja tässä apuna voivat olla vieraskieliset materiaalit ja kansainväliset opettajat. Yhteistyö järjestöjen kanssa sekä ulkomaisten opintokäyntien tarjoaminen niille, jotka eivät ole mukana opiskelija- ja opettajavaihdoissa, lisääisi organisaatioiden kansainvälisyyttä. On myös olemassa matalan kynnyksen vaihtopaikkoja, kuten Suomi-kodit ulkomailla. Vakiintuneet vaihtosuhteet ja –paikat myös kehittävät yhteisiä käytäntöjä niin opiskelijoiden lähettämiseen kuin vastaanottamiseen. Lisäksi voidaan vastavuoroisesti oppia kumppaneiden hyvistä käytännöistä.

Kansainvälistyminen vaatii resursseja, joita 2010-luvun säästöpainet eivät ainakaan lisää. Yhteistoimintaneuvotteluja on käyty lähes kaikissa ammattikorkeakouluissa, eikä irtisanomisilta ole välttytty. Projekt- ja hanketoiminnan avulla voidaan saada kansainvälisyyttä tukevia lisäresursseja. Tosin leikkaukset ovat kohdentuneet myös näihin toimintoihin.

Erityinen ja tärkeä ratkaistava ongelma on ulkomaisten opiskelijoiden vaikeus integroitua Suomeen ja oppia suomen kieltä. Opiskelijoiden integroitumista voisi auttaa aiempaa syvempi yhteistyö ulkomaalaisten oppilaitosten kanssa, esimerkiksi yhteiset opintojaksot. Opiskelijoita tulee rohkaista yhteiseen tekemiseen suomalaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden kesken. Erityisesti venäläistaustaiset opiskelijat pitäisi nähdä mahdollisuutena suuren lukumäärän ja Venäjän läheisyyden ja taloudellisen sekä kulttuurisen merkityksen vuoksi.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Kansainvälinen vaihto on lisääntynyt, mutta haasteita on edelleen erityisesti aloittain ja alueittain. Huomio tulee kiinnittää kansainvälisten opiskelijoiden eriarvoisuuteen, integroitumiseen ja vaihdon taloudellisten edellytysten turvaamiseen. Katse on käännettävä itään.

5.1.2 Kulttuurien tuntemus

Tulevaisuuden osaajien on pystyttävä toimimaan hyvin erilaisista lähtökohdista tulevien asiakkaiden ja kollegoiden kanssa. Kotona asumista tukeviin palveluihin liittyen on esimerkiksi ymmärrettävä eri kulttuurien perhekasitysten eroja. Tämän vuoksi on tärkeää, että tutkintoihin kuuluu erilaisiin kulttuureihin tutustumista ja kansainväliseen tutkimukseen perehtymistä, jotta ymmärretään esimerkiksi, että ikääntyminen elämänvaiheena voidaan eri puolilla maailmaa nähdä hyvin eri tavoin. Sellaisille työntekijöille, jotka jo työskentelevät monikulttuurisissa työpaikoissa, on tärkeää tarjota

koulutusta ihmisten kohtaamiseen ja työyhteisön jäsenten moninaisuuden hyväksymiseen ja hyödyntämiseen organisaation ja asiakkaiden hyväksi.

Kulttuurien tuntemuksen alateema tiivistettynä:

Lisättävä kulttuurien tuntemusta informaatiotasolla: konkreettinen tietämys eri maiden ja kulttuurien tavoista toimia, ymmärtää ja tulkita asioita. Osaamista on kasvatettava myös asennetasolla: moninaisuuden ja erilaisuuden sietäminen, hyväksyminen ja ymmärtäminen.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta kulttuurisen osaamisen arvo ja tarve tunnustetaan nyt ja erityisesti tulevaisuudessa opetuksen yhtenä lähtökohtana. Kansainvälisten opiskelijoiden ja opettajien läsnäolo vaikuttaa asenteeseen ja tuo uudenlaista osaamista. Kulttuuriosaamista voidaan lisätä jakamalla kokemuksia esimerkiksi ruokakulttuureista.

Kansainvälisten opiskelijoiden kouluttamisessa ei aina voida lähteä samalla tavalla liikkeelle kuin suomalaisten opiskelijoiden kanssa. Kehittyvistä maista saapuvilla opiskelijoilla voi olla erilainen hygieniakäsitys kuin Suomessa ja tällä on erityinen merkitys esimerkiksi terveydenhuollossa ja ruokataloudessa. Suomalaisia perehdyttäjiä tarvitaan ja yksi keino nopeuttaa ja tasoittaa suomalaisten ja kansainvälisten opiskelijoiden välisiä eroja on ottaa käyttöön jo lähtömaassa suoritettavat valmentavat opinnot. Näitä voidaan toteuttaa myös verkkokursseina.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Kansainvälisten opiskelijoiden ja opettajien läsnäolo mahdollistaa erilaisia, rikkaita tapoja jakaa kokemuksia ja lisätä kulttuurien tuntemusta. Saapuvien lähtötasoon on kiinnitettävä huomiota ja suomalaisia tukihenkilöitä tulisi hyödyntää.

5.1.3 Työskentely jo Suomessa olevien maahanmuuttajien kanssa

Yksi tapa, jolla kulttuurista osaamista voidaan kartuttaa, on työskentely jo Suomessa olevien maahanmuuttajien kanssa. Opiskelijat voivat esimerkiksi jalkautua maahanmuuttajien arkipäivään, toimia vapaaehtoistyön kautta tukihenkilöinä tai saada kokemuskouluttajien avulla tulkintoja siitä, millaista on asua maahanmuuttajana Suomessa. Myös Suomessa asuvat maahanmuuttajien on tärkeää päästä huolelliseen perehdytykseen siitä, miten suomalainen yhteiskunta toimii ja miten arki Suomessa rakentuu.

Työskentely jo Suomessa olevien maahanmuuttajien kanssa alateema tiivistettynä:

Maahanmuuttajat tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden suomalaisille oppia erilaisista kulttuureista ja suomalaiset voivat vastavuoroisesti opettaa maahanmuuttajille suomalaista kulttuuria.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta on hyödynnettävä tekemällä oppiminen yhdessä maahanmuuttajien kanssa. Maahanmuuttajat voivat toimia erilaisissa rooleissa, opiskelijoina, opettajina, kokemusasiiantuntijoina, pitkään täällä työskennelleinä jne. Pitkään Suomessa asuneilla on kokemusta suomalaisesta kulttuurista. Kansainväliset kohtaamispaikat, suomea äidinkielenään puhuvat tukihenkilöt ja maahanmuuttajien valmistavat koulutukset ovat tärkeitä tapoja toimia. Suomalaisia opettajia tulisi kouluttaa kansainvälisyyteen ja kulttuurien väliseen kommunikointiin. Apuna voivat olla suomalaiset yritykset, joilla on yritysverkostoja ja muita luonnollisia kontakteja maailmalla.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Suomessa asuvia, monissa eri rooleissa toimivia maahanmuuttajia voidaan hyödyntää opetuksessa monin tavoin. Kansainvälisten yritysten verkostoja voidaan käyttää hyväksi.

5.1.4 Kielitaito

Kaikkien ihmisten arjen sujuvuuteen vaikuttaa kielitaito. Suomessa asuville maahanmuuttajille, tulivat he Suomeen mistä syystä tahansa, on tärkeää tarjota perusteellista suomen kielen opetusta, koska se edesauttaa integroitumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomen kielen hallinta onkin ensimmäisiä askelia siihen, että kotona asumista tukeviin palveluihin saadaan ammattilaisia, joilla on erilaisia kulttuuri- ja kielitaustoja.

Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan ole ainoa ryhmä, joka tarvitsee kielitaitoa, vaan myös suomalaisten on tärkeää osata eri kieliä. Suomen maahanmuuttajaväestö ikääntyy, joten kielellistä ja kulttuurista osaamista tarvitaan tulevien asiakkaiden kanssa toimittaessa. Toisaalta taas Suomen sijainti Venäjän naapurina antaa valtavat mahdollisuudet palvella venäläisiä asiakkaita moninaisin palveluin ja etenkin rannikkoalueilla ruotsin kieli on välttämätön. Jos suomalaisista hoiva-, hoito- ja turvapalveluista sekä -välineistä halutaan maailmanluokan vientituotteita on tärkeää osata kohdemaiden kieliä. Usein pelkkä englannin taito ei riitä, ellei se ole kohdemaan valtakieli.

Kielitaidon alateema tiivistettynä:

Suomen kielen opetusta on tarjottava maahanmuuttajille ja vieraiden kielten muiden kuin ruotsin ja englannin opetusta on lisättävä suomalaisille.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta kielitaitoon kiinnitetään jo nyt huomiota ja vieraskielistä materiaalia on käytössä suomenkielisessä opetuksessa. Englannin ja ruotsin kielten osaamisen tärkeys ja valta-asema tunnustetaan, mutta tämä ei välttämättä merkitse riittävää kielitaitoa nyt ja tulevaisuudessa. Alue- ja alakohtaiset painotukset kielenopetuksessa tulisi huomioida nykyistä paremmin, koska niissä on aitoja eroavaisuuksia. Ravintola-alalla ranskan kielen merkitys on suurempi kuin tekniikan alalla ja alueellisesti etenkin Itä-Suomessa venäjän kieli on tärkeä.

Kielten opetuksessa tulee hyödyntää kaikkia kielenopetusta tarjoavia tahoja myös oman oppilaitoksen ulkopuolelta. Kielenharjoittelun on liityttävä käytännön harjoittelutilanteisiin kuten simulaatio-opiskeluun. Ylipäätään kielen opiskelu olisi integroitava muuhun opetukseen nykyistä paremmin. Tämän voi aloittaa jo pääsykokeista, joita on jo toteutettu muulla kuin suomen kielellä. Verkkokursseja pitäisi hyödyntää laajasti kielten opiskelussa. Osia tutkinnosta voidaan toteuttaa englanninkielisinä. Erityisesti ammattiin liittyvän kielitaidon kehittämiseen tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Ulkomailta tulleille opiskelijoille voisi olla tarjolla suomenkielen tasotestejä.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

On tarjottava nykyistä monipuolisempaa ja ammattiosaamiseen integroitua kielenopetusta. Verkko-opetusta on hyödynnettävä laajasti. Kieltenosaamisen taso on arvioitava suomalaisten ja ulkomailta saapuvien opiskelijoiden hakeutuessa oppilaitokseen.

5.2 Toinen teema: Oppimisympäristöt

Nykyinen ja tuleva oppiminen ei välttämättä tapahdu siten, että oppilaat ja opiskelijat istuvat pöydän ääressä ja opettaja opettaa heitä samassa tilassa ryhmän edessä. Oppimista voi tapahtua verkon kautta, työelämässä, erilaisin vierailuin ja vaikka kirjastossa erilaisia oppimisen resursseja ja välineitä hyödyntäen. Työpajoissa ja haastatteluissa kerättyjen aineistojen perusteella oppimisympäristöt jaoteltiin neljään eri pääteemaan (Kuvio 4), joita ovat oppilaitosten ulkopuoliset kouluttajat, työharjoittelu ja harjoitustehtävät, yhteistyö muiden kuin oppilaitosten kanssa ja oppilaitosten välinen yhteistyö. Teemat esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion neljä jälkeen.

Oppimisympäristöt

Kuvio 4. Oppimisympäristöt - teeman alateemat

5.2.1 Oppilaitoksen ulkopuoliset kouluttajat

Oppilaitoksen ulkopuolisten kouluttajien hyödyntäminen on tärkeä osa oppimista, sillä ei voida olettaa, että organisaation omilla opettajilla ja luennoitsijoilla olisi kaikki uusin ja keskeisin osaaminen ja tieto aina hallussaan. Tarve ulkopuolisille kouluttajille on ilmeinen, kun kyse on täysin uudesta tutkimuksesta tai hyvin erityisestä ja kapeasta osaamisen alueesta. Vanhusten kotona asumisen kannalta keskeinen osaamisen puute opetushenkilökunnalla on omakohtainen kokemus. Siinä vaiheessa, kun opetushenkilökunta tarvitsee ikänsä vuoksi apua ja palveluita arkeensa, he ovat jo eläkkeellä, eivätkä ole opettamassa tulevaisuuden osaajia. Paitsi jos heitä hyödynnetään kokemusasiantuntijoina. Muutenkin eläkkeellä olevia osaajia olisi tärkeä ottaa mukaan erilaisiin koulutuksiin, sillä heillä on takanaan pitkä kokemus ja usein myös kiinnostusta olla kokopäivätyötä vähäisemmässä määrin alan kehittämisessä mukana. Yhteistyö voidaan toteuttaa myös ulkopuolisten tahojen antamina lyhyinä tietoiskuina.

Oppilaitosten ulkopuoliset kouluttajat -alateema tiivistettynä:

Oppilaitosten ulkopuolisten kouluttajien hyödyntämistä tulee lisätä opetuksessa huomioiden alan asiantuntijat, kokemuskouluttajat, eläkeläiset, alumnit ja järjestöjen edustajat.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta ulkopuolisia asiantuntijoita hyödynnetään opetuksessa taloudellisten mahdollisuuksien asettamissa rajoissa melko monipuolisesti. Hyödyntäminen ei rajoitu pelkästään opetuksen toteuttamiseen vaan sisältää myös opetuksen suunnittelun. Parhaassa tapauksessa molemmat osapuolet antavat oman erilaisen panoksensa opetukseen ja sen suunnitteluun. Taloudellisten resurssien niukkeneminen heikentää mahdollisuuksia palkata lyhytaikaisesti asiantuntijoita samassa mittakaavassa kuten aiemmin. Talossa työskentelevien opettajien työpaikat pyritään turvaamaan, tällöin opettajavaihto oppilaitosten välillä voi olla käytännöllinen ja taloudellinen tapa saada erilaista osaamista. Opettajilla on osaamista myös työelämään vietäväksi.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Asiantuntijavaihto organisaatioiden välillä lisää opetuksessa hyödynnettävää osaamista, joskin taloudellisen tilanteen tiukkuus tekee siitä haastavaa.

5.2.2 Työharjoittelu

Myös muissa kuin koulutusta tarjoavissa organisaatioissa, esimerkiksi tutkimusta tekevissä tai erilaisia palveluita tuottavissa organisaatioissa, on paljon ajankohtaista osaamista. Näille organisaatioille motiivina opetukseen osallistumisessa voi olla tulevien työntekijöiden osaamiseen vaikuttaminen ja mahdollisuus kehittää omaa osaamista yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Samalla tavalla myös työharjoittelijoiden ottaminen organisaatioon

voi tuottaa uusia näkökulmia työhön, vaikka harjoittelijoiden ohjaaminen toki myös vaatii aikaa, paneutumista ja resursseja.

Harjoittelijoiden ei tule olla resurssi, joita käytetään liian vähäisen henkilökuntamäärän paikkaamiseen. Harjoittelijat tarvitsevat ohjausta ja on tärkeää, että heidän näkemyksiään ja kokemuksiaan kuunnellaan, jolloin organisaation sisällä olevat voivat saada uutta näkökulmaa omaan työhönsä. Opiskelijoille voidaan antaa erilaisia harjoitustehtäviä, esimerkiksi he voivat tarkastella organisaation laatua, työn tehokkuutta, työntekijöiden välisiä suhteita tai muita organisaation kannalta tärkeitä seikkoja. Opiskelijoiden tekemät tehtävät, arvioinnit ja selvitykset eivät ole samaa tasoa kuin pitkään alalla toimineiden, mutta niistä voivat molemmat osapuolet oppia.

Työharjoittelun alateema tiivistettynä:

Työharjoittelu on organisoitava ja resursoitava perusteellisesti. Harjoittelua tulee olla opintojen eri vaiheissa ja harjoittelun huolellinen organisointi ja riittävä resursointi opintojen eri vaiheissa ja palaute harjoittelupaikkaan on varmistettava.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oleellinen osa oppimisympäristöä on työharjoittelu siihen liittyvine tehtävineen. Kehittämistä kaippaa vielä malli, jossa opiskelijat vievät uutta tietoa työharjoitteluun mennessään ja sekä vastaanottavan organisaation, oppilaitoksen että opiskelijan omaa toimintaa kehitetään harjoittelusta saadun palautteen perusteella. Harjoittelua kansainvälisissä yrityksissä osana opiskelijavaihtoa tulee lisätä ja jalostaa. Harjoitteluohjaajia on koulutettava säännöllisesti jotta pystytään vastaamaan työelämästä tuleviin tarpeisiin. Harjoitteluun liittyvää auditointia kannattaa myös kehittää.

Harjoittelun keskittyminen kasvukeskuksiin nähdään uhkana reuna-alueilla toimiville yrityksille ja muille organisaatioille. Opetusta oppilaitoksissa ja siihen niveltävää harjoittelua voidaan toteuttaa eri tavoilla, kuten parityönä ammattilaisten kanssa. Oppilaitoksissa on totuttu siihen, että harjoitteluun mennään uuden tiedon kanssa ja siellä tavoitellaan teorian ja käytännön yhteensovittamista. Toinen lähestymistapa voisi olla se, että opiskelijat menevät työn maailmaan ja etsivät sieltä oppimistehtäviä. Tämän jälkeen he tulevat opiskelemaan ja hakemaan vastauksia työssä nähtyihin olennaisiin kysymyksiin. Työssä ja harjoittelussa oppimista voisi pedagogisesti kehittää siten, että se nivoutuu tiiviimmin osaksi opetusta ja vuorovaikutus oppilaitoksen ja harjoittelupaikan välillä on molempia hyödyttävää.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Harjoittelussa tulee pyrkiä uudelleenlaiseen käytännön ja teorian suhteeseen. Opetuksen organisaatioiden keskittyessä kasvukeskuksiin niiden ulkopuoliset alueet tulee huomioida harjoittelussa.

5.2.3 Yhteistyö muiden kuin oppilaitosten kanssa

Oppilaitosten on tärkeä olla yhteistyössä ympäröivän yhteiskunnan toimijoiden kanssa. Tutkimus- ja kehittämishankkeita voidaan toteuttaa järjestöjen, kuntien, yritysten, yksilöiden ja periaatteessa kenen tahansa kanssa. Yhteistyötä voidaan tehdä kertaluontoisesti esimerkiksi hankkeena tai pitkäaikaisen kumppanuuden kautta, jolloin sovitaan esimerkiksi opiskelijoiden vuosittain tekemästä selvityksestä tai yritysten antamasta esittelystä. Opiskelijoita voidaan hyödyntää monenlaisia avustavissa tehtävissä ja pidemmälle ehtineet opiskelijat voivat tehdä opinnäytetöitä tai arviointeja eri organisaatioille.

Yhteistyö muiden kuin oppilaitosten kanssa -alateema tiivistettynä:

Oppilaitosten tulee lisätä monialaista yhteistyötä työelämän toimijoiden ja asiakkaiden kanssa.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oppilaitoksilla on jo monenlaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Uusia, erilaisia ja kiinnostuneita yhteistyötahoja, kuten kolmannen sektorin järjestöalat, tulee ottaa mukaan. Myös valtakunnalliset järjestöt tekevät yhteistyötä, mutta niiden mahdollisuudet ja halu yhteistyöhön kasvukeskusten ulkopuolella olevien oppilaitosten kanssa voi olla heikko.

Lisääntynyt projektimainen opiskelu ja kehittämistehtävät luovat mahdollisuuksia monialaiselle ja monipuoliselle yhteistyölle. Konkreettisia esimerkkejä hedelmällisestä yhteistyöstä voivat olla ikäkampus ja kansaliskampus sekä kansalaisopiston mukaan lähteminen osaksi hoitoketjua. Näin perinteisten organisaatioiden rajoja voidaan ylittää. Koska oppilaitosten yksi tehtävä on yhteiskunnallinen ja alueellinen vaikuttaminen, on tärkeää, että yhteistyössä on mukana laaja kirjo toimijoita laajalta alueelta. Toisaalta oppilaitoksia keskitetään säästöjen vuoksi kasvukeskuksiin. Laajan yhteistyön avulla voidaan yhdistää resursseja ja vaikuttavuus kasvaa. Yhteistyö on eritoten tärkeää siksi, että oppilaitoksilla on palvelutoiminnan rajoituksia. Yhteistyön avulla asiakasnäkökulma kyetään huomioimaan ja asiakasnäkökulma saadaan mukaan muiden toimijoiden kanssa koulutuksen suunnitteluun.

Yhteistyössä on tärkeä muistaa että kyse ei ole vain opetuksen suunnittelusta ja toteutuksesta, vaan myös yhteistyöverkostojen luomisesta. Lääkäri voi olla kallis luennoitsija, mutta oppilaitoksen yhteistyökumppanina hän voi olla avainasemassa uusien ideoiden synnyttämisessä ja silloin kun tutustutaan työelämään ja tärkeisiin yhteistyökumppaneihin. Yhteistyöverkostoja voidaan hyödyntää muun muassa monimuotoisessa opiskelussa. Yhteistyöstä syntyy kumppanuuksia, jotka perustuvat usein henkilökohtaisiin kontakteihin. Kumppanuuksien ja verkostojen myötä opetusta voidaan viedä aiempaa enemmän työpaikoille ja laaja osallistuminen on mahdollista. Mukana voivat olla esimerkiksi päiväkodit, vanhainkodit, yritykset ja järjestöt. Verkostoja voidaan hyödyntää myös oppisopimuskoulutuksessa ja siihen tulee panostaa aiempaa enemmän. Määräaikaiset hanke- ja muut rahoitukset saattavat katkaista toimivia yhteistyösuhteita, vaikkapa EU:n ohjelmakauden päättyessä ja uuden alkaessa.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Oppilaitosten tulee pyrkiä tulevaisuuteen suuntautuvaan, monialaiseen ja laajaan alueelliseen yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa. Oppilaitosten keskittyminen kasvukeskuksiin vaikeuttaa tätä.

5.2.4 Oppilaitosten välinen yhteistyö

Organisaatioiden työntekijät ja opiskelijat voivat osallistua samoihin koulutuksiin, oli järjestäjänä sitten oppilaitos tai vaikka järjestö. Erilaista koulutusta, ammatillista, korkeasteen tai kansansivistystä, tarjoavien oppilaitosten välinen yhteistyö on hyödyllistä, sillä samaa opetusta voivat hyödyntää erilaisia tutkintoja ja eri asioista kiinnostuneet ihmiset. Lukio-opiskelijat voivat hyödyntää korkeakoulujen opetustarjontaa ja peruskoulun oppilaat voivat käydä ammattioppilaitosten kursseilla. Oppilaitosten tulisi yhä enemmän koordinoita opetustaan muiden opetuksen tarjoajien kanssa. Toisaalta voidaan kysyä, katoavatko ammattien osaamismäärät, jos tutkintojen sisään voidaan sisällyttää opetusta lähes miltä tahansa alalta tai minkä asteen koulutuksesta tahansa.

Oppilaitosten välinen yhteistyö -alateema tiivistettynä:

On lisättävä eri koulutusalojen ja -asteiden yhteistyötä opetuksen toteuttamisessa ja suunnittelussa.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oppilaitosten välinen yhteistyö oppilaitoksissa on sekä uhka että mahdollisuus. Asiantuntijoita voisi käyttää ristiin ja hyödyntää hyviä käytäntöjä mutta uhkana voi olla työpaikkojen menetys. Ulkomaisten yliopiston tarjoamat verkkopohjaiset kurssit tulevat lisääntymään ja niiden tuottaman osaamisen hyväksi lukeminen kasvaa. Euroopan Unionin Bolognan julistus pakottaa yhdenmukaistamaan tutkintorakenteita ja opetusta. Aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen (AHOT) toteutuu jo nyt jossain määrin koulutusalojen ja oppilaitosten välillä. Oppilaitosten välinen kilpailu ei ole tavoite vaan on pyrittävä yhteistyöhön. Oppilaitosten rahoitusmallissa voisi olla instrumentti, joka tukisi oppilaitosten välistä yhteistyötä. Tällöin kannattaisi esimerkiksi käyttää yhteisiä opetusmateriaaleja ja levittää hyviä käytäntöjä oppilaitosverkostoissa. Yhteisiä opintojaksoja voisi lisätä, muiden osaamista hyödyntää ja opettajat voisivat toimia sivutoimisesti muissa oppilaitoksissa. Moniammatilliset projektiryhmät mahdollistavat erityisen osaamisen tarjoamisen opetukseen. Tämä on mahdollista laajoissa pysyvissä yhteistyöelimissä kuten esimerkiksi Satakunnan Satakorkea.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Kilpailu oppilaitosten välillä tulee muuttaa rakentavaksi yhteistyöksi kehittämällä eritasoisia yhteistyörakenteita ja rahoitusinstrumentteja nykyistä enemmän yhteistyötä tukeviksi.

5.3 Kolmas teema: Muuttuva toimintaympäristö

Väestön ikääntyminen ja kansantalouden sekä poliittiset muutokset ovat johtaneet siihen, että kotona asuvien ikäihmisten tukemiseen tarkoitettu palvelujärjestelmä ja sen reunaehdot ovat muuttuneet viime vuosikymmeninä. Väestö ikääntyy, joten palveluiden kysyntä kasvaa. Vaikka ihmisten terveys on aiempaa parempi, on toisaalta iäkkäiden joukossa paljon heitä, jotka elävät jonkin pitkäaikaissairauden tai vamman kanssa (Timonen 2008). Lisäksi muistisairaudet ovat lisääntyneet ja se asettaa uusia haasteita palveluiden kysynnän ja laadun suhteen. Turvallisuus on yhä tärkeämpi seikka vanhuspalveluissa, osin juuri muistisairauksien yleistymisen vuoksi. Työpajoissa ja haastatteluisissa kerättyjen aineistojen perusteella muuttuva toimintaympäristö aiheena jaoteltiin neljään eri pääteemaan (Kuvio 5), joita ovat markkinalähtöisyys, yrittäjyys ja erilaiset yritysmuodot, asiakkuus ja palvelujärjestelmä ja valvonta. Teemat esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion viisi jälkeen.

Muuttuva toimintaympäristö

Kuvio 5. Muuttuva toimintaympäristö - teeman alateemat

5.3.1 Markkinalähtöisyys

Demografiset ja sairastavuuteen liittyvät seikat eivät ole ainoita tekijöitä, jotka ovat muokanneet vanhuspalvelujen kenttää. Globaalisti vaikuttavat maailmantalouden taantumukset ja niiden erilaiset kansalliset versiot ovat osaltaan olleet vaikuttamassa siihen, että uusia julkisjohtamisen malleja ja keinoja on laajasti otettu käyttöön. Uuden julkisjohtamisen taustalla on pitkälti uusliberalistinen lähestymistapa, joka korostaa markkinoita valtion vahvan roolin sijaan. Tällaisen ajattelutavan mukaan taloudellisen

tilanteen korjaaminen edellyttää markkinalähtöisiä ratkaisuja. Tällaisia markkinalähtöisiä ratkaisuja ovat muun muassa tilaaja-tuottajamallin käyttöönotto kunnan palvelujen tuotannossa. Tilaaja-tuottajamallissa erotellaan palvelun tai tuotteen tilaaja ja sen tuottaja.

Tilaaja-tuottajamalli voi olla ulkoinen tai sisäinen. Sisäisessä mallissa tilaajat ja tuottajat erotellaan kunnan organisaation sisällä, jolloin vaikkapa kunnan vanhainkoti voi tilata hallintopalveluja kunnan hallintopalveluja tuottavalta yksiköltä. Ulkoisessa tilaaja-tuottajamallissa taas tilaaminen ja tuottaminen ulottuvat myös kunnan oman toiminnan ulkopuolelle. Tällöin kunta voi, usein kilpailuttamalla, ostaa yritykseltä esimerkiksi tietyn kaupunginosan kotipalvelun seuraavaksi kolmeksi vuodeksi.

Tällaiset markkinalähtöiset toimintatavat ovat muuttaneet kunnan hallinnon työntekijöiden, kuntien, yritysten ja järjestöjen vanhuspalvelujen työntekijöiden ja asiakkaiden olosuhteita huomattavasti. Työntekijöiden on oltava aiempaa tietoisempia palveluiden tuotannon kustannuksista ja heidän tehtäväkseen on varsinaisen palvelutuotannon lisäksi tullut monenlainen kirjaaminen ja dokumentointi. Kirjaamista ja dokumentointia tarvitaan, jotta esimerkiksi kunta palvelun tilaajana voi nähdä, että tilattu palvelu on tuotettu. Tiedetään, että Kulmakadulla asuva Aapo Heikkinen on aamulla kello 8.45 autettu sängystä ylös, puettu ja hänelle on annettu aamupalaa.

Markkinalähtöisyys -alateema tiivistettynä:

Työntekijät tarvitsevat markkinalähtöiseen toimintatapaan liittyen osaamista, esimerkiksi kustannuksista, tehokkuudesta, kilpailutuksesta, markkinoinnista ja tiedotuksesta.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oppilaitosten toimintaympäristö on muuttunut ja muuttuu markkinalähtöisempään suuntaan. Tämä herättää ristiriitaisia ajatuksia, ja kriittinen näkökulma on vahva etenkin sosiaali- ja terveysalan toimijoiden ja koulutuksen ammattilaisten joukossa. Tehokkuuden korostaminen on haaste opetukselle ja aiheuttaa jännitteitä. Pelkona on inhimillisyyden häviäminen ja se, että hinta määrittää kaiken arvon. Rahakeskeisyyden vastapainoksi tarvitaan inhimillisiä palvelupaketteja, joissa lähtökohtana on asiakas ja hänen tarpeensa sekä heidän läheisensä. Taloudellisuuden lisäksi on kiinnitettävä huomiota palvelujen vaikuttavuuteen ja asiakkaan kannalta järkeviin palvelukokonaisuuksiin.

Markkinalähtöisyys luo haasteita opiskelijoiden tasapuoliseen kohteluun epätasa-arvoistuvassa Suomessa. Opiskelijoiden lähtökohdat ovat erilaiset ja tiedetään, että koulutuksen sosiaalinen periytyvyys on Suomessa suurta. Korkeakoulutettujen vanhempien lapset ovat todennäköisemmin korkeakoulutettuja kuin matalasti koulutettujen vanhempien lapset (ks. esim. Ruohola 2012).

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Tarvitaan ammattilaisia, jotka toimivat laadukkaasti, kustannustietoisesti ja asiakaslähtöisesti markkinalähtöisyyden lisääntyessä opiskelijoiden tasa-arvo huomioiden.

5.3.2 Yrittäjyys ja erilaiset yritysmuodot

Etenkin kunnan järjestöiltä ja yrityksiltä ostamien palveluiden tuottaminen edellyttää kaikilta työntekijöiltä, ei vain hallinnollisilta ja johtotason henkilöstöltä, kilpailuttamisen, markkinoinnin, tarjousten tekemisen, kustannustehokkuuden ja dokumentoinnin ainakin jonkintasoista ymmärtämistä ja osaamista. Palveluiden tuottajina tulevaisuuden työntekijöiden on tärkeää tietää myös erilaisista yritysmuodoista ja palveluntuottajien organisoinnin mahdollisuuksista, kuten osuuskunnista, franchising-yrityksistä, sosiaalisista yrityksistä ja järjestöistä sekä säätiöistä, jotka voivat olla voittoa tavoittelevia tai tavoittelemattomia.

Harjoittelulla on vaikutusta siihen, miten yritysosaaminen tulee osaksi opiskelijan ammattitaitoa. Kaikkiaan yrittäjyyttä on tarkasteltava opinnoissa monelta eri kantilta: eettiset kysymykset, raha, laatu ja ihmisarvo. Erilaisiin yritysmuotoihin kuten osuuskuntiin, säätiöihin, osakeyhtiöihin ja sosiaalisiin yrityksiin on järkevää tutustua. Konkreettisten liiketoimintasuunnitelmien avulla yrittäjyyttä voidaan oppia monipuolisesti. Yrittäjäopintojen sisällöt kehittyvät ympäristön muuttuessa jolloin korostuvat osaaminen liittyen tietojärjestelmiin, tilojen tehokkaaseen käyttöön, nettikauppaan, alihankintaan ja kustannustietoisuuteen.

Yrittäjyys ja erilaiset yritysmuodot -alateema tiivistettynä:

Tulevaisuuden osaajien on tunnettava yrittäjämäinen toimintatapa ja erilaiset yritysmuodot.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oppilaitoksissa on paneuduttu yrittäjäopintojen toteuttamiseen niin pakollisina kuin vapaavalintaisina opintoina. Opetuksen lähtökohtina ovat erilaiset sisällölliset teemat ja itse yrittäjyys tai liikkeelle on lähdetty erilaisista toimijoista. Tällä tavalla yrittäjyys, yrittäjämäinen toimintatapa ja yritysmuodot tulevat tutuiksi osana erilaisia opintoja.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Opetuksen on oltava ajantasaista. Yrittäjäosaaminen ja erilaisten yritysmuotojen tietämys voivat olla tärkeä osa opetusta ja niiden kehittymistä on seurattava.

5.3.3 Asiakkuus ja palvelujärjestelmä

Asiakkaiden ja heidän omaistensa rooli on muuttunut palvelujärjestelmän muuttuessa. Asiakkaiden oletetaan osaavan määritellä omat tarpeensa, tuoda ne esiin, peilata niitä

tarjolla oleviin palveluihin, vertailla palveluita ja niiden hintoja keskenään sekä valita itselleen parhaat palvelut. Lisäksi asiakkaan oletetaan valvovan palveluiden laatua asiakkaana ollessaan. Siis myös asiakkaiden toimintaympäristö on muuttunut ja a tämä edellyttää heiltä erilaista osaamista.

Kun asiakkaat oppivat analyttisiksi, vertaileviksi, omien etujen ajajiksi, niin tällöin työntekijöiltä odotetaan yhä enemmän asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden kuulemista ja kunnioittamista. Osin asiakkaiden tehtäväksi jää myös moninaisten tuottajien tuottamien julkisten palveluiden laadunvalvonta, etenkin silloin kun palvelu tuotetaan asiakkaan kodissa tai kotiin.

Samalla kun palveluiden tuottajien määrä lisääntyy, kasvaa myös tarve valvoa palveluiden tuottajia. Sosiaali-, terveys ja turvapalvelut ovat kaikki sellaisia palveluita, joissa on mahdollisuus ja usein tarve puuttua ihmisen yksityisluontoisiin asioihin: asiakkaan kotiin mennään omalla avaimella, asiakkaaseen kosketaan ja vieläpä hyvin intiimeille alueille esimerkiksi peseytymisessä avustettaessa. Lisäksi kyse on palvelusta, joka on asiakkaan hyvinvoinnin, terveyden, turvallisuuden ja jopa hengen kannalta olennainen. Asiakas on riippuvainen palveluista ja niissä työskentelevistä ammattilaisista. Tällainen asetelma vaatii vahvaa ammattietikkaa ja myös palvelujen tuottajien valvontaa.

Asiakkuus ja palvelujärjestelmä -alateema tiivistettynä:

Asiakkuus tulee ymmärtää kokonaisvaltaisesti ja asiakkuuden näkökulma on oltava mukana vanhoja ja uusia palveluita kehitettäessä.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta asiakkaiden paremman huomioimisen perustaksi tarvitaan parempaa yhdyskuntasuunnittelua ja aluekehitystyötä, ennakoivaa tietoa päätösten pohjaksi ja joustavuutta. On tärkeää tuoda esiin asiakkaiden asiantuntijuuteen pohjautuvat kokemukset. Heidät on kohdattava tasa-arvoisina yksilöinä kaikissa palveluissa. Asiakaslähtöisyyden lisäämiselle on suuri tarve, ja palvelumuotoilua voidaan kehittää yhä enemmän vastaamaan asiakaslähtöisyyden tarvetta. Asiakkaan kannalta on tärkeää miettiä sekä turvallisuutta että kustannuksia, kun hänen tarpeisiinsa pyritään vastaamaan. On osattava huomioida samanaikaisesti monet eri näkökulmat ja lähtökohdat.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Kapea-alainen osaaminen ei usein riitä vaan tarvitaan laajaa näkemystä palveluiden yhteensovittamiseksi asiakkaan parhaaksi.

5.3.4 Palvelujärjestelmä ja valvonta

Palveluiden tuottajien määrän lisääntyminen on kasvattanut tuottajien valvonnan tarvetta. Palveluiden valvonnassa on tärkeää, että työntekijöiden tekemä työ dokumentoidaan, jotta tiedetään, mitä asiakkaan kanssa tai hänen hyväkseen on milloinkin tehty. Dokumentointi tehdään usein tietoteknisiä apuvälineitä hyödyntäen, joten ammattilaisten on osattava

kirjaamiskäytännöt ja niissä käytettävät tekniset apuvälineet. Palveluiden tuottajien valvonta tapahtuu myös yleisemmällä tasolla, esimerkiksi omavalvontasuunnitelmien avulla ja erilaisin tarkastuksin. Kuntien vastuulla on valvoa yrityksiltä ostettujen palveluiden laatua. Valvira eli Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto antaa toimijoille lupia tuottaa palveluita silloin, kun palvelut ovat luvanvaraisia ja valvoo palveluiden laatua myös muilla tavoin. Tosiasiassa etenkin ikäihmisten kotona tuotettujen palveluiden laatua on käytännössä Valviran tai kunnan mahdollon valvoa, sillä tuotantopisteitä on niin paljon.

Palvelujärjestelmän ja valvonnan alateema tiivistettynä:

Monimuotoinen palvelujärjestelmä edellyttää moninaista osaamista, kuten järjestelmän tuntemista, etiikkaa, valvontaa ja laatua.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta monimutkainen ja moninainen palvelujärjestelmä herättää huolen laadusta. Esimerkiksi hoitotyössä asiakas ja hänen läheisensä ovat toiminnan lähtökohta. Palvelumuotoilu ja kokemusasiantuntijoiden käytön lisääminen opetuksessa ovat erinomaisia mahdollisuuksia kehittää palvelujärjestelmää ja osaamista. Laadun mittaaminen, määrittäminen sekä laadun ja markkinalähtöisyyden yhdistäminen ovat tulevaisuuden haasteita. Laatuun liittyy myös opiskelijoiden valinta, esimerkiksi soveltuvuustestejä voidaan toivoa takaisin opiskelijavalintatilanteisiin. Muuttuva toimintaympäristö vaikuttaa myös siihen, millaisia opiskelijoita on hyvä ottaa tutkintoa opiskelemaan. Mikäli opiskelijalla on ongelmia oppimisessa, siihen on tartuttava varhaisessa vaiheessa. Tietyille aloille, kuten turvallisuus-, sosiaali- ja terveysalalle hakeutuu toisinaan henkilöitä, jotka eivät ole alalla sopivia. Lainsäädäntö (SORA), joka koskee opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista antaa mahdollisuuksia puuttua alalle sopimattomien opiskelijoiden tilanteeseen.

Tulevaisuuden laatu perustuu ammattilaisille, jotka jo opiskeluvaiheessa kehittävät ongelmanratkaisutaitojaan sen sijaan, että kopioisivat valmiit ratkaisut internetistä. Opiskelijoille on alusta alkaen oltava selvää, mitä alalla menestyminen edellyttää. Koulutuksessa on omat laatujärjestelmänsä, joihin opiskelijat tottuvat ja ehkä osaavat hyödyntää tätäkin tietämystään työelämässä.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

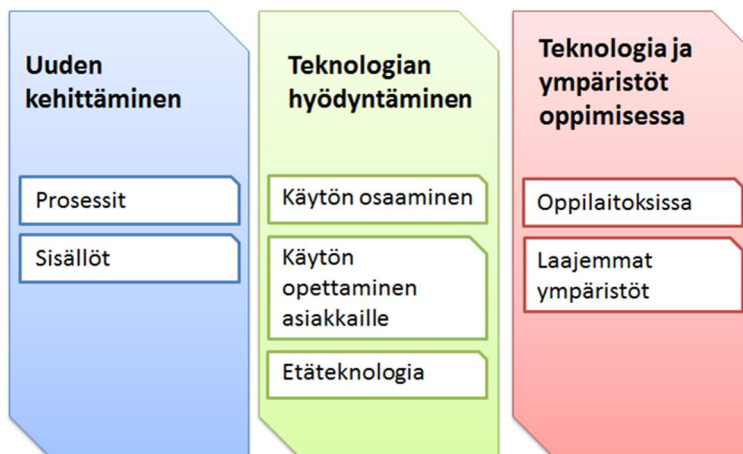
Moninaistuvassa ja muuttuvassa palvelujärjestelmässä laatuosaamista on lisättävä liittyen sekä opintoihin että opiskeltavaan alaan. Laatu kuuluu kaikkeen tekemiseen, myös vuorovaikutukseen.

5.4 Neljäs teema: Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen

Toimintaympäristön muutos on jatkuvaa ja sen vuoksi opetuksen ja oppimisen tulee jatkuvasti huomioida ympäröivää maailmaa, kehittää uutta ja ottaa muualla kehityttyjä teknologioita käyttöön. Työpajoissa ja haastatteluissa kerättyjen aineistojen perusteella

uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen aiheena jaoteltiin kolmeen eri pääteemaan (Kuvio 6), joita ovat uuden kehittäminen, teknologian hyödyntäminen ja teknologiaympäristöt oppimisessa. Teemat esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion kuusi jälkeen.

Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen

Kuvio 6. Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen - teeman alateemat

5.4.1 Uuden kehittäminen

Uuden tiedon ja toimintatapojen kehittämisessä voidaan soveltaa erilaisia lähtökohtia ja tapoja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi itsensä kehittäminen, jatkuva kehittäminen, nykytilan arviointi, eettinen kehittäminen, markkinalähtöinen kehittäminen, palvelumuotoilu ja käyttäjälähtöinen kehittäminen. Opiskelun lomassa olevassa työharjoittelussa voidaan kehitellä uusia innovaatioita ja julkisia ja yksityisiä palveluita. Olennaista kehittämistoiminnassa on tila ja mahdollisuus tuoda omia, hassuiltakin tuntuvia ideoita esille ilman, että niihin suhtaudutaan alentuvasti. Monet kiinnostavat keksinnöt ja elämää helpottavat toimintatavat ovat saaneet alkunsa alussa outoina pidetyistä ideoista. Uuden kehittämisessä sisällöllisinä tuotoksina ovat aiemmin olleet esimerkiksi paikantamisjärjestelmät, potilashuoneiden parempi toimivuus, ambulansseissa hyödynnettävä teknologia, kodin käyttöliittymät, älyvaatteet, erilaiset apuvälineet ja koodilukot. Kaikki nämäkin uudet teknologiat voivat olla avuksi ja hyödyksi vanhusten kotona asumisessa ja turvallisuudessa.

Uuden kehittämisen alateema tiivistettynä:

Uudistava asenne on taustalla, kun opitaan erilaisia kehittämistapoja, kuten asiakaslähtöinen tai eettinen kehittäminen. Kehittämistä on osattava soveltaa eri sisältöalueisiin.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta uuden kehittämistä tehdään paljon erityisesti projekteissa. Haastattelujen tekemisen aikaan haasteena oli Euroopan Unionin rahoituksen ohjelmakauden vaihtumisen aiheuttama notkahdus hankerahoituksessa. Tulevaisuudessa on tärkeää, että hanke integroidaan aiempaa tiiviimmin opetukseen niin, että opiskelijoiden osallistuminen projekteihin kasvaa. Teknologiaa voi kehittää kansainvälisenä yhteistyönä ja se tarjoaa samalla mahdollisuuden oppia kieliä ammatillisesta näkökulmasta. Uuden teknologian kehittämisessä on erityisen tärkeää huomioida käyttäjälähtöisyys ja kokemustieto. Uusia ajatuksia ja innovaatioita tarvitaan, esimerkkinä voisi olla kurssiresepti liikuntareseptin tapaan sosiaalisten kontaktien vähäisyydestä kärsivälle vanhukselle.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Kansainvälisiä hankkeita on lisättävä ja opiskelijoiden roolia kaikissa projekteissa on innovaatiotyössä kasvatettava.

5.4.2 Teknologian hyödyntäminen

Teknologisista keksinnöistä ja apuvälineistä on apua vain silloin, kun niitä osataan käyttää oikein. Sen vuoksi opetuksessa on tärkeää, että opiskelijat oppivat avoimen suhtautumisen teknologiaan, oppivat hyödyntämään uusimpia teknologisia välineitä ja osaavat opettaa niiden käyttöä asiakkailleen työelämässä ollessaan. Teknologian opettamisesta ja apuvälineiden käytön hyödyntämisestä voi tulla joillekin jopa ammatti, sillä teknologisen muutoksen vauhti on nopea ja loppukäyttäjän ja teknologian kehittäjän välille tarvitaan usein tulkkavia osapuolia. Näiden tulkkavien osapuolien on ymmärrettävä teknologiaa ja käyttäjän näkökulmaa ja arkea sekä sovitettava näitä yhteen käyttäjän etua ajatellen. Toisinaan teknologian käytön opetuksessa hyödynnetään teknologiaa, esimerkiksi videoyhteydellä voidaan opastaa asiakasta käyttämään koodilukkoa.

Etäältä annettu apu tulee lisääntymään ja esimerkiksi hälytyskeskuksista voidaan auttaa hädässä olevaa, jolloin erilaiset palvelupuhelimet tai hoivan telecenterit voivat osoittautua tarpeellisiksi. Terveystieteiden konsultoinnit etäällä ovat jo käytössä ammattilaisten keskuudessa ja saattavat tulevaisuudessa lisääntyä merkittävästi myös potilaiden ja ammattilaisten välisissä yhteyksissä.

Näin tarve ihmisten ja asioiden liikuttamiseen paikasta toiseen vähenee ja näin säästetään matkakustannuksissa. Etäteknologia saattaa johtaa siihen, että taitava verbaalinen kanssakäyminen on yhtä tärkeämpää tulevaisuuden palveluissa. Maahanmuuttajien määrän lisääntyessä tämä saattaa olla ongelmallista, sillä hyväkään kuvayhteys ei täysin korvaa

kasvokkaista kohtaamista ja muillakin kuin syntyperäisillä suomen tai ruotsin kielen puhujilla voi olla kielellisiä vaikeuksia.

Teknologian hyödyntämisen alateema tiivistettynä:

Opiskelijoiden on osattava hyödyntää uutta teknologiaa ja opettaa sen käyttöä asiakkaille.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta teknologiaa hyödynnetään jo monin eri tavoin. Resurssien niukkuus ja tilojen puute rajoittavat teknologian käyttöä. Ratkaisu tähän voisi olla asiantuntijoiden käyttö oppilaitosten yhteisopetuksena. Kehittämisen ja tutkimushankkeet sekä erilaiset simulaatioympäristöt tukevat teknologian hyödyntämistä. Yhteistyöhön on tekniikan hyödyntämisessä tarve, esimerkiksi järjestöjen kanssa. Uusia opintojaksoja kuten teknologinen hoitotyö, palveluinnovaatiot ja Prime-IT (kotona selviytymisen taidot) joissa teknologia on keskeisellä sijalla, on suunnitella.

Oppilaitoksissa pidetään tärkeänä, ettei teknologia ole ainoa ratkaisu esimerkiksi vanhusten ongelmiin. Teknologia ei ole arvo sinällään, vaan sen käyttöönoton on aina tapahduttava käyttäjien ehdoilla. Tässä voidaan ottaa avuksi muun muassa vertaistuki, kokemusasiantuntijat, kokemusten hyödyntäminen tutkimuksessa, yhteistyö järjestöjen kanssa, käyttäjälähtöisten apuvälineiden kehittäminen ja hyvinvointiteknologian opetus.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Teknologiaa opitaan, hyödynnetään ja kehitetään käyttäjien ehdoilla luomalla teknologian käyttöä tukevat ympäristöt, opetuksen sisällöt ja yhteiset hankkeet.

5.4.3 Teknologia ja ympäristöt oppimisessa

Oppilaitoksille, kuten monille muillekin toimijoille, jatkuvasti muuttuva teknologia aiheuttaa haasteita. Oppilaitosten resurssit ovat rajalliset ja uusin teknologia on harvoin edullista. Tämän vuoksi uuden teknologian kehittäjien ja oppilaitosten kannattaa toimia yhteistyössä ja luoda erilaisia teknologiavetoisia oppimisympäristöjä, joissa opiskelijat voivat toimia teknologian testaajina ja kehittäjinä ja samalla oppia hyödyntämään sitä. Tällaisia oppimisympäristöjä voivat olla teknologialaboratoriot, hyvinvointiteknologian osaamiskeskukset, laajemmat kokeilut kuten innovatiivinen kaupunkiympäristö tai yksinkertaisesti yrityksen demonstraatiot oppilaitoksille uusimmista tekniikoista ja laitteista.

Teknologia ja ympäristöt oppimisessa -alateema tiivistettynä:

Toteutetaan ja ylläpidetään teknologian oppimisympäristöjä nykyistä avoimemmin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa myös laajoin aluekokeiluin.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta teknologiaympäristöjen hyödyntämisessä opetuksessa on rahalla merkittävä roolia. Oppilaitosten mahdollisuudet hankkia uusinta teknologiaa ovat rajalliset, koska uusi teknologia on kallista. Uutta teknologiaa kehitettäessä tuotetaan usein turhan kalliita ratkaisuja.

Ajan tasalla pysyminen edellyttää parempaa yhteistyötä, jolloin resurssien yhteen saattamisella voidaan mahdollistaa kehittyneemmät teknologiaympäristöt. Yritysten uusin tekniikka ei välttämättä ole maksutta oppilaitosten käytössä. Ratkaisu voi olla yhteistyö niin oppilaitoksen sisällä eri toimialojen kesken kuin alueellinen ja kansainvälinen yhteistyö. Ongelmana saattaa olla oppilaitosten asianmukaisten tilojen puute tai eri käyttäjäryhmien tekniikkataitojen puutteet, jotka rajoittavat muun muassa digitaalisten palvelujen käyttöä. Teknologia ja osaaminen kuitenkin lisääntyvät. Esimerkkeinä voi mainita olla eri alojen simulaatioympäristöt, living lab –tilat, tenttiakvaariot, verkkoavusteisen opetuksen kehittäminen ja erilaiset etäteknologiset ratkaisut. Teknologiaa voidaan hyödyntää myös tarjoamalla maksullisia kursseja ja täydennyskoulutusta. Paraikaa toteutetaan pitkiä asiantuntijakoulutuksia kuten hyvinvointiteknologian koulutusohjelmat ja käyttäjälähtöisen apuvälinepalvelun asiantuntijakoulutus.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Teknologiaa kehitetään ja sen määrä lisääntyy oppilaitoksissa, mutta se kasvattaa kustannuksia. Kustannuksia voidaan jakaa kumppaneiden kesken alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.

5.5 Viides teema: Monialainen ja elinikäinen oppiminen

Elinikäinen oppiminen ei välttämättä tarkoita vain sitä, että kaikissa elämänvaiheissa opitaan uutta, vaan sen voidaan tulkita tarkoittavan myös sitä, että oppimista tapahtuu monenlaisissa ympäristöissä. Oppilaitokset eivät ole ainoita oppimisen paikkoja ja oppilaitosten rajat ovat aiempaa epäselvemmät, oppilaitos ei pääty rakennuksen seiniin. Työpajoissa ja haastatteluissa kerättyjen aineistojen perusteella monialainen ja elinikäinen oppiminen jaoteltiin neljään eri pääteemaan (Kuvio 7), joita ovat monialaiset tutkinnot, lisäkoulutus, yksilölliset oppimispolut ja uudet ammatit. Teemat esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion seitsemän jälkeen.

Monialainen ja elinikäinen oppiminen

Kuvio 7. Monialainen ja elinikäinen oppiminen teeman alateemat

5.5.1 Monialaiset tutkinnot

Hyvinvointia tukevista ja lisäävistä palveluista pyritään yhä enemmän siihen, että ihmisiin ja heidän tarpeisiinsa vastataan kokonaisvaltaisesti yhdessä paikassa. Tavoitteena on vähentää ihmisten siirtymistä paikasta ja palvelusta toiseen, jotta erilaiset tarpeet saadaan tyydytettyä. Tämä saattaa lisätä kysyntää ammattilaisille, joilla on monialaista osaamista. Monialaiset tutkinnot, joissa voidaan yhdistellä esimerkiksi insinööri- ja sairaanhoitotaitoja, saattavat olla tällöin tarpeen. Erilaiset yllättävätkin yhdistelmät voivat olla käyttökelpoisia tulevaisuuden työelämässä. Tiedetään esimerkiksi, että sosiaali- ja terveysalalla työskentelevät kokevat usein fyysistä ja psyykkistä uhkaa. Tällöin sosiaali- ja terveysalan tutkintoon voitaisiin yhdistää turva-alan osaamista. Tällöin tutkintojen laajuus kasvaa. Tutkintojen laajuutta voidaan kasvattaa myös syventämällä osaamista oman alan sisällä siten, että hoitoalan ammattilainen hankkii erityisosaamista esimerkiksi psykiatriseen ja leikkaussalisairaanhoidon. Erikoistuminen ja laaja-alaisuus saattavat lyödä toisiaan korville, yhtäältä tarvitaan erityisosaamista, toisaalta laaja-alaista osaamista.

Monialaisten tutkintojen alateema tiivistettynä:

Tutkintoihin tulee voida sisällyttää monialaista osaamista joko yhdistelemällä tutkintoja tai lisäämällä valinnaisuutta.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta tutkintoihin kohdistuva vaatimus monialaisuudesta tunnustetaan. Toisaalta tutkintokokonaisuuksien laajuutta ei voi kasvattaa eikä aina tarvita

monialaista tutkintoa, vaan esimerkiksi osaamista voidaan täydentää myöhemmin työelämän aikana. Joillakin aloilla, kuten sairaanhoitajakoulutuksessa EU-direktiivit tuovat omat ehtonsa ja vaatimuksensa. Olennaista on, että ammatin perusosaaminen ei saa kärsiä erilaissa uudistuksissa. Yhteistyötä tehdään eri tutkintojen kesken ja projektimainen opiskelu mahdollistaa monialaisuuden toteutumisen. Monialainen oppiminen toteutuu monella tavalla jo yhteisillä opintojaksoilla ja tutkintojen sisällä voidaan myös laajentaa eri alojen yhdessä tekemistä. Opettajien laajat verkostot helpottavat monialaisuuden toteutumista.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Tutkintojen laajuutta ei tarvitse lisätä. Monialaisuus on mahdollista yhteisissä opinnoissa, projektimaisissa opinnoissa, opettajien verkostoja hyödyntäen sekä täydennyskoulutuksen avulla työelämässä oleville.

5.5.2 Lisäkoulutus

Työelämässä tarvittavaa erityisosaamista voidaan aina hankkia perustutkinnon jälkeisellä lisäkoulutuksella, esimerkiksi täydennyskoulutuksena. Täydennyskoulutus on lähes ehdoton edellytys monilla aloilla, jotta työntekijöiden osaaminen pysyy ajan tasalla ja kehittyä. Opetushenkilöstölle täydennyskoulutusta voivat olla työelämäjaksot, joiden aikana he voivat saada tuoreen käsityksen siihen, millaiseen työelämään he opiskelijoitaan ohjaavat ja valmentavat. Muuntokoulutus, esimerkiksi sairaanhoitajasta lääkäriksi, on myös yksi lisäkoulutus vaihtoehto etenkin, kun yhteiskunnassa on meneillään rakennemuutos, jälkiteollisen tuotannon muuttuessa digitaaliseen aikaan. Tällöin teollisen ajan osaamisella ei suoraan ole juurikaan käyttöä uusissa tuotantoympäristöissä. Ei kuitenkaan ole välttämätöntä suorittaa alusta alkaen uutta tutkintoa, vaan rakentaa uutta osaamista olemassa olevan päälle, tai osin suunnata osaamista uudelleen.

Uuden osaamisen tarve on myös johtamiselle. Viime vuosikymmeninä on julkisten palveluiden johtaminen, alettu nähdä erityistä osaamista vaativaksi. Perinteisesti julkisella sektorilla johtoon on noussut kokenut sisältöosaaja, jolla ei välttämättä ole johtamistaitoa tai -koulutusta. 2000-luvulla johtamiskoulutuksen kysyntä on lisääntynyt, kun johtamistaitoja on alettu yhä enemmän arvostaa ja vaatia kaikilla aloilla.

Lisäkoulutuksen alateema tiivistettynä:

On varmistettava kattava muunto-, täydennys- ja erikoistumiskoulutus, jotta osaaminen vastaa yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oppilaitoksissa on tarjolla iso kirjo erilaista lisäkoulutusta. Ajoittain keskustellaan siitä, mitkä kurssit tai millainen osaaminen kuuluu perustutkintoon ja mikä taas lisäkoulutukseen. Esimerkiksi johtamiskoulutus jakaa mielipiteitä sen suhteen kenelle sitä tulisi tarjota perusopintoina ja kenelle lisäopintoina. Lisäkoulutuksissa hyödynnetään yhteistyökumppaneita ja sen tavoitteena voi olla

hyvinvoinnin lisääminen esimerkiksi vapaan sivistystyön alueella. Tutkintoihin on tarjolla paljon erilaisia sisältöjä, esimerkiksi pelastus- ja evakuointiosaaminen. Opettajien lisäkoulutukseen on myös ehdokkaita laajasti. On tärkeä myös miettiä, onko järkevää kohdentaa suuri osa lisäkoulutuksesta erityisesti vanhemmille ikäluokille.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Lisäkoulutusta ja tutkinnon osia on järkevää tarjota osin samoista teemoista.

5.5.3 Yksilölliset oppimispolut ja hyväksiluvut

Ihmisillä on erilaisia tapoja ja mahdollisuuksia oppia. Osalla opiskelijoista on tarvetta yksilöllisille oppimispoluille ja hyväksiluvuille. Etenkin silloin, kun opiskelijalla on oppimiseen, lukemiseen, muistamiseen tai ymmärtämiseen liittyviä erityistarpeita, on tärkeää, että oppimista tuetaan ja vaihtoehtoisia oppimiskanavia ja –keinoja luodaan. Toisaalta kuka tahansa voi tarvita yksilöllisiä oppimispolkuja ja hyväksilukuja, esimerkiksi henkilöt, jotka vaihtavat alaa esimerkiksi ammattitautien vuoksi. Tällöin on tärkeää, että aiempi osaaminen otetaan huomioon uudessa koulutuksessa ja uuteen ammattiin voidaan päästä esimerkiksi oppisopimuskoulutuksen kautta.

Aiempien opintojen hyväksilukemista tarvitsevat usein myös ulkomailla tutkintoja suorittaneet. Niin sanotut valelääkärien tapaukset ovat osoittaneet, että tämä ei ole täysin ongelmaton, sillä joissain maissa tutkintotodistuksia voidaan. Tällaiset tilanteet vaativat huolellista valvontaa ja vanhojen ammattien kadotessa ja uusien syntyessä on yhä useammin tarve monenlaiselle opintojen ohjaukselle, opintojen ja tutkintojen yhteensovittamiselle, aiemman osaamisen tunnistamiselle, näyttötutkinnoille ja erilaisille tutkintojen yhdistelmille.

Yksilölliset oppimispolut ja hyväksiluvut -alateema tiivistettynä:

Kokonaisen väestön kouluttamiseksi on varmistettava että yksilöllinen oppiminen on mahdollista esimerkiksi hyväksiluvun, verkko-oppimisen, mallioppimisen ja tekemällä oppimisen kautta.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta yksilölliset polut ja hyväksi lukeminen herättävät keskustelua. Yksilöllisyyden toteuttamiselle oppilaitoksissa on monenlaisia esteitä, joista osa on rakenteellisia. Opetuksen aikataulut ja jaksotukset eivät aina jousta. Jos opintojakson toteutus on harvoin voi halukkaita osallistujia olla vähän ja pienelle opiskelijaryhmälle opetusta ei saa säästösyistä antaa. Tehokkuuden lisääntyessä voivat vapaus ja joustavuus vähentyä. Toisaalta yksilöllisiä valintoja voidaan mahdollistaa eri osaamisalueiden yhteistyöllä. Väyläopinnot, eli avoimessa oppilaitoksessa suoritettujen opintojen hyödyntäminen tutkinto-opiskelijaksi haettaessa, mahdollistavat yksilölliset polut pidemmällä aikajänteellä.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Rakenteellisia esteitä on syytä purkaa ja yksilöllisiä opintokokonaisuuksia voidaan koota eri alojen yhteisestä tarjonnasta.

5.5.4 Uudet ammatit

Uusia ammatteja syntyy ja niihin tarvitaan sopivaa koulutusta. Tutkintojen sisällä koulutus on aiempaan nopeammin kyettävä suuntaamaan uusiin haasteisiin ja tarpeisiin. Kaikki uusi osaaminen ei kuitenkaan vaadi kokonaan uusia tutkintoja. Näyttää siltä, että tällä hetkellä on tarvetta esimerkiksi henkilökohtaisten avustajien koulutukselle ja erilaisille neuvojille kuten elämönhallinta-, terveys- ja teknologianeuvojille. Apua saatetaan tarvita myös esimerkiksi ikäihmisten matkustamiseen tai järjestöjen organisoiman vapaaehtoistoiminnan koordinointiin ja johtamiseen. Uusia pienempiä ja suurempia osaamisen tarpeita syntyy jatkuvasti ja usein niihin vastaavat ensimmäisinä järjestöt, työväenopistot tai yksityiset toimijat. Tutkintoihin osaaminen liitetään usein vasta, kun se on yhteiskunnallisesti vakiintunutta ja erilaisten virallisten organisaatioiden tunnustamaa.

Uusien ammattien alateema tiivistettynä:

Uuteen osaamiseen ja uusiin ammatteihin tarjotaan nykyistä nopeammin koulutusta.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta uusista ammasteista ei juuri keskustella. Ympäröivän yhteiskunnan muutokset ja työelämän uudet haasteet nähdään lähinnä haasteena nykyisten ammattien opiskelun kehittämiseksi. Jos esimerkiksi vapaaehtoistyön koordinoimisen osaaminen lisääntyy perusopinnoissa, voidaan vastaavasti johtamiskoulutuksissa nykyistä enemmän paneutua vapaaehtoistyön johtamisen kysymyksiin. Haasteena on se, miten nämä osaamisen tarpeet lähtevät toteutumaan nykyisissä ammasteissa. Uusien ammattien syntymistä tulee hidastamaan niin kutsuttu kestävyysvaje eli julkisen sektorin velkaantuminen. Uusiin ammatteihin voivat tarjota koulutusta myös vapaan sivistystyön toimijat.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

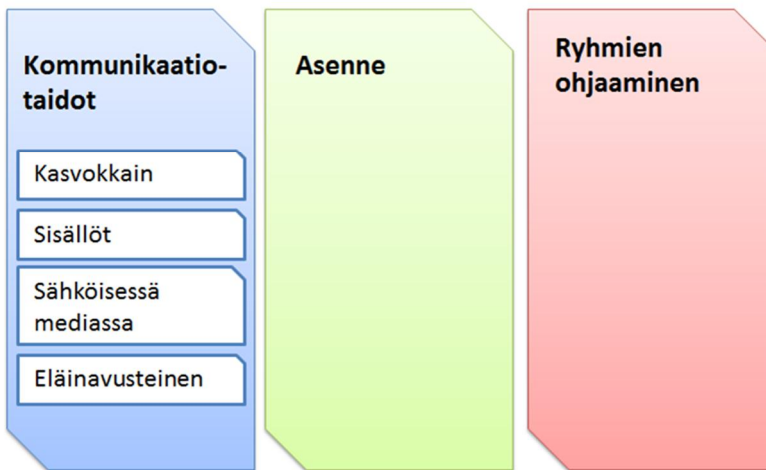
Uusia ammatteja varten ei ole tarvetta perustaa pitkiä tutkintokoulutuksia, mutta nykyisen koulutuksen tulee vastata muuttuviin osaamisen tarpeisiin nykyistä nopeammin.

5.6 Kuudes teema: Vuorovaikutus ja kommunikointi

Sosiaali-, terveys- ja turvallisuusalan työ on hyvin pitkälle vuorovaikutusta. Siinä huolehditaan ihmisten erilaisista tarpeista, ollaan tukena ja autetaan ihmisiä huolehtimaan itsestään ja omista asioistaan. Vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaidot kehittyvät osin

lapsuudessa, mutta niitä voidaan myös kehittää tietoisesti ammattiin opiskeltaessa. Vuorovaikutus ammattilaisena on erilaista kuin vuorovaikutus oman perheen tai ystävien kesken, siksi työlämää varten on tärkeää opiskella vuorovaikutuksen ja kommunikaation taitoja. Työpajoissa ja haastattelussa kerättyjen aineistojen perusteella vuorovaikutus ja kommunikointi jaoteltiin kolmeen eri pääteemaan (Kuvio 8), joita ovat 1) kommunikaatiotaidot, 2) asenne ja 3) ryhmien ohjaaminen. Teemat esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion kahdeksan jälkeen.

Vuorovaikutus ja kommunikointi

Kuvio 8. Vuorovaikutus ja kommunikointi - teeman alateemat

5.6.1 Kommunikaatiotaidot

Suuri osa kotona asuvien ikäihmisten palveluista edellyttää kasvokkaista kohtaamista. Tällaiseen kohtaamiseen kuuluvat aineistojen perusteella ainakin seuraavanlaiset kommunikaatiotaidot: kuunteleminen, selkeä ilmaisu ja äänenkäyttö, ihmisen kohtaaminen ja haasteellisten asioiden puheeksi ottaminen. Asiakkaan ja ammattilaisen välisessä vuorovaikutuksessa on tärkeää huomioida asiakkaan tarpeet ja tilanne sekä kohtaamisen valta-aspekti. Kohtaaminen ei ole ammattilaisen sanelua asiakkaalle, vaan yhteistä vuorovaikutusta, jossa molemmilla (tai kaikilla) osapuolilla on tärkeä rooli. Ammattilaisen on vuorovaikutustilanteissa säilyttävä ammattilaisena ja kyettävä ottamaan puheeksi myös vaikeat asiat, kuten asiakkaan alkoholin käyttö tai mielenterveyden ongelmat. Tärkeät asiat on saatava käsiteltyä ilman, että yhteistyö asiakkaan kanssa katkeaa. Etenkin päihteiden väärinkäytön suhteen on varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ äärimmäisen tärkeää. On muistettava, että vain sosiaali- ja terveysalan työ ei ole vuorovaikutteista, vaan esimerkiksi huoltotyöhön, siivoustyöhön, vartioimiseen ja ruokahuoltoon kuuluu enemmän tai vähemmän kohtaamisia asiakkaiden kanssa. Ikäihmisten kanssa kohtaamiset voivat olla

erityisen merkittäviä, sillä vanhusten sosiaaliset verkostot saattavat olla vähäiset ja kohtaaminen huoltotyöntekijän kanssa voi olla päivän ainut ihmiskontakti. Näin voi olla etenkin silloin, kun vanhus ei pääse yksin asunnostaan ulos. Toisaalta ulos pääseminen ei aina ole tarpeen sosiaalisten kontaktien luomiseen ja ylläpitämiseen. Sosiaalinen media ja internet mahdollistavat monenlaisen kanssakäymisen tuttujen ja tuntemattomien kanssa. Ammattilaisilla tulee olla ainakin perustason osaaminen tietoteknologian käyttöön ja myös asiakkaiden opastamiseen niiden käytössä.

Korkealentoinenkaan keskustelu verkon kautta ei kuitenkaan korvaa ihmiskontaktia. Puhe ei myöskään aina ole tarpeen vuorovaikutuksessa, vaan lämmin kosketus ja hymy voivat tuottaa toiselle paljon iloa. Kosketuksen hyvää tekevää voimaa hyödynnetään myös eläinavusteisessa työssä, kaverikoirat, ratsastusterapia, vanhainkodin kissat ja opaskoirat ovat esimerkkejä tästä. Vuorovaikutus voi olla kokonaan ei-kielellistä ja perustua ihmisen ja eläimen kohtaamiseen ja vanhan ihmisen mahdollisuuteen helliä pehmeää ja lempeää eläintä.

Kommunikaatiotaitojen alateema tiivistettynä:

On oltava aiempaa tietoinen kommunikaatiotaitojen tärkeydestä kaikissa työntekijäryhmissä ja opittava kommunikoimaan kasvokkain, sähköisesti ja/tai eläinavusteisesti.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta kommunikaatiotaidot liittyvät tiukasti asiakastyöhön ja asiakkuusprosesseihin erilaisten ihmisten kanssa. Tätä korostetaan monissa eri ammateissa, ei vain sosiaali- ja terveysalan auttamistyössä. Huoltomiehet, siivoajat ja vartijat tarvitsevat vuorovaikutustaitoja menestyäkseen ammatissaan ja palvellakseen asiakkaitaan.

Vuorovaikutustaidot ovat korostetulla sijalla koulutuksessa ja taitoja harjoitellaan muun muassa oikeiden asiakkaiden kanssa. Monilla aloilla vuorovaikutustaitojen opiskeluun käytetään paljon aikaa. Jotta kansalaisten osallisuutta voidaan ymmärtää ja edistää asiakastyössä, tulee ymmärtää ihmisten erilaisuus ja heidän erilaiset tarpeet. Vuorovaikutuksen opetus on haastavaa esimerkiksi tilanteissa, joissa opetellaan asiallista ja ammattimaista puuttumista päihteiden väärinkäyttöön.

Dialogisen vuorovaikutuksen harjoittelu on vaativaa ja tärkeää. Uudet opetusmenetelmät ja -ympäristöt kuten simulaatio-opetus tarjoavat mahdollisuuksia dialogin harjoitteluun asiakkaiden ja moniammatillisten työryhmien kanssa. Vaikka nuorilla on esimerkiksi sosiaalisen median hyödyntämisen taitoja, he eivät ole välttämättä valmiita vuorovaikutustaidoiltaan niihin ammatteihin, joihin he ovat valmistumassa. Yksi keskeinen vuorovaikutuksen haaste liittyy turvallisuuteen sosiaalisessa mediassa.

Vaikka kontaktit ihmisiin ja ihmisten muodostamiin ryhmiin ovat vuorovaikutuksen perusasia, on vuorovaikutusta kehitetty myös hyödyntäen kontakteja eläimiin esimerkiksi eläinavusteisen hoitotyön ja ratsastusterapian avulla. Opiskelijoiden henkilökohtaisia kiinnostuksen kohteita kannattaa hyödyntää vuorovaikutuksen opetuksessa.

Vuorovaikutusta yhteiskunnassa edistetään monella tavalla muun muassa kouluttamalla kulttuuri- ja harrastestäviä.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Vuorovaikutustaitojen kehittäminen on oltava keskeinen kaikessa opetuksessa ja uusia oppimisympäristöjä sekä didaktisia ratkaisuja on aiheellista hyödyntää.

5.6.2 Asenne

Hyväksyvä ja tukea antava asiakkaan, ja miksi ei myös kollegan, kohtaaminen on seikka, joka liittyy vuorovaikutuksessa myös ammattilaisen asenteeseen. Asiakkaiden ja kollegoiden huomioon ottaminen ja muiden työn arvostaminen ovat tärkeitä seikkoja. Ylipäätään monikulttuurisessa yhteiskunnassa on annettava jokaiselle ihmiselle arvo ja kyettävä ottamaan muita huomioon. Ammattilaisten työssään on keskeistä ymmärtää asiakkaan lähtökohta ja asema. Suvaitsevaisuus ja keskinäinen kunnioittaminen ovat periaatteita, joihin yhteiskunnan jäseniä tulee kasvattaa jo lapsuudesta lähtien.

Opiskelijoiden tulee oppia avoin suhtautuminen yhteistyöhön ja verkostoitumiseen: harva työ onnistuu parhaiten yksin tekemällä. On hyödyllistä jakaa hyviä käytänteitä, olla valmis oppimaan toisilta, antaa oma osaaminen verkoston käyttöön ja välttää tarkkaa reviirijaottelua. Samoin työssäkäynnin periaatteet kuten omien asioiden hoitaminen työajalla, vaitiolovelvollisuus ja ammattimaisuus ovat jokaisen opiskelijan perustaitoja kun opinnot ovat päättyneet. Näitä taitoja voidaan hyödyntää myös vapaaehtoistyössä, jota olisi hyvä laajentaa yhteiskunnan eri toimintoihin, kuten opetukseen ja koulutukseen. Kun vapaaehtoisia tavataan jatkuvasti eri toimissa, tulee vapaaehtoistyöstä ja siihen osallistumisesta yhteiskunnallinen normi. Asenne -alateema tiivistettynä:

Opitaan niin asiakkaiden kuin kollegoiden huomioiminen ja arvostaminen sekä työelämän käyttäytymissäännöt unohtamatta monikulttuurisuutta.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta asenteisiin vaikuttaminen sisältyy eri opintokokonaisuuksiin. Pohja vuorovaikutukselle ja kommunikoinnille luodaan varhain, jo opintojen alussa. Erityisryhmien kanssa vuorovaikutukseen kiinnitetään huomiota. Alussa käydään läpi pelisääntöjä kuten vaitiolo, potilasturvallisuus ja etiikka. Koulutuksen ja työelämän välisiä asiantuntiryhmiä voidaan hyödyntää, kun kehitetään välineitä myönteiselle vuorovaikutukselliselle asenteelle. Myös asiakastyön nykytilaa tulee analysoida ja kehittää. Ihmisten asenteisiin tulisi vaikuttaa jo lapsuudesta asti. On tosiasia, että ihmiset vanhenevat. Kaikki ihmiset ovat kaikki tärkeitä yhteiskunnan jäseniä iästään tai erilaisista vammoistaan huolimatta. Vuorovaikutuksellisen asenteen opettaminen voi olla haasteellista, koska lähiopetuksen määrä vähenee. Lähiopetuksen laatua tulee tarkastella ja sen on tarjottava jotain, mitä ei muilla keinoin voi saavuttaa.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Asenteisiin vaikuttamisen tulee alkaa varhain. Ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa asiakkaiden ja kollegoiden kohtaamista tulee opettaa huolella. Lähiopetus on kohdennettava tarkasti.

5.6.3 Ryhmien ohjaaminen

Vapaaehtoistoiminnan, esimerkiksi koulumummo ja -vaaritoiminnan, kautta eri sukupolvien kohtaaminen on mahdollista järjestää myös niille, joiden oma lähipiiri ei sitä mahdollista. Erilaisuuden ja moninaisuuden kohtaaminen on mahdollista, kun eri asiakasryhmiä ei erotella omiin palveluihinsa, vaan esimerkiksi lapset ja vanhukset voivat käydä samassa päivä(koti)keskuksessa. Tällaisissa palveluissa työskenteleminen edellyttää ryhmien ohjaamisen taitoja. Sosiaali- ja terveysalalla hyödynnetään jo nyt paljon vertaisryhmiä, joiden ohjaaminen ja tukeminen ovat alan perustaitoja. Varsinaisen ryhmänohjaamisen lisäksi on tärkeää tietää kyseisen ryhmän erityisistä tarpeista tai ominaisuuksista, esimerkiksi masennuksesta, syömishäiriöistä, vanhuudesta, ergonomisesta nostamisesta ja muistisairauksista.

Ryhmien ohjaamisen alateema tiivistettynä:

Opitaan ohjaamaan erilaisia ihmisryhmiä, kuten päihdekuntoutujia, kehitysvammaisia vanhuksia tai muistisairauksia potevia, ja huomioimaan näiden erityispiirteet.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta ryhmien ohjaamiseen panostetaan eri koulutusasteilla. Siihen tarjoutuu entistä enemmän tilaisuuksia uusien opetusmenetelmien myötä. Opetussuunnitelmia rakennetaan niin, että opiskelijat ovat esimerkiksi esimiehen ja alaisen rooleissa. Yhteisölliset, luovat toiminnot (kuten muisteluryhmät tai maalausryhmät) toteutuvat usein asiakaslähtöisesti. Yhdessä tekemisen menetelmät tuovat valmiuksia ryhmien ohjaamiseen. Tällöin toimitaan usein ryhmissä esimerkiksi siten, että opiskelijat saavat ryhmän vetäjän sekä erilaisten jäsenten rooleja. Myös erilaisten tapahtumien järjestäminen ja vapaaehtoistyö esimerkiksi tukihenkilönä luovat tilaisuuksia ryhmien ohjaamiseen, joka on täydennyskoulutuksissa suosittu aihe.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Opiskelijoille on tarjottava opintojen eri vaiheissa mahdollisuuksia olla erilaisten ryhmien jäsenenä ja vetäjänä.

5.7 Seitsemäs teema: Lyhytkurssit

Kaikki ikääntyneiden kotona asumista ja turvallisuutta tukeva toiminta ei ole ammattilaisten tekemää työtä ja virallista palvelutoimintaa. Perheenjäsenet, ystävät, tuttavat,

vapaaehtoistyöntekijät ja etenkin vanhat ihmiset itse ovat keskeisiä toimijoita, kun tavoitteena on kotona asuminen myös korkealla iällä. Jotta tähän tavoitteeseen päästään mahdollisimman hyvin, tarvitsevat eri toimijat monenlaista tietoa ja osaamista. Tieto- ja osaamistason varmistamiseksi oppilaitokset, kansansivistystä tarjoavat tahot, järjestöt, yritykset ja jopa yksittäiset ihmiset voivat tarjota erilaisia lyhyt kurseja tai oppimisjaksoja. Työpajoissa ja haastatteluissa kerättyjen aineistojen perusteella lyhytkurssit jaoteltiin neljään eri pääteemaan (Kuvio 9), joita ovat hoito ja hoiva, kurssit kansalaisille, järjestötoimintaan liittyvät kurssit ja työllisyyttä edistävät kurssit. Teemat esitellään tässä järjestyksessä tekstissä kuvion yhdeksän jälkeen.

Lyhytkurssit

Kuvio 9. Lyhytkurssit - teeman alateemat

5.7.1 Hoito ja hoiva

Lyhytkurssien ehdotetut sisällölliset teemat liittyivät luonnollisesti usein vanhusten hoitoon ja hoivaan kuten siihen, miten ihmiset itse voivat vaikuttaa omaan ja läheisten hyvinvointiin ja toimintakykyyn esimerkiksi terveellisen ruokavalion tai ensiaputaitojen osaamisella. Omaisiaan hoivaaville henkilöille ovat tarpeellisia esimerkiksi pyörätuolin käyttöön liittyvät kurssit ja mielenterveyteen, muistiin, päihteisiin, palveluihin ja asumiseen liittyvä tietämys. Hoidon ja hoivan alateema tiivistettynä:

Tarjotaan itsehoitoa ja omaishoitoa tukevia kurseja.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta lyhytkurseja on järjestetty muun muassa seuraavista teemoista: hoito, hoiva, saattohoito, vastuuhoidajuus, omaishoitajuus, sairaas vanhus ja muistisairaudet. Hoidon ja hoivan suhteen tarjontaa lyhytkurseista löytyy

esimerkiksi avoimen ammattikorkeakoulun ja tilauskurssien avulla. Kehittämisen ja tutkimushankkeet ovat hyvä keino nostaa esiin koulutustarpeita. Työelämästä voi nousta esiin osaamistarpeita, joihin voidaan vastata lyhytkurssien avulla. Opiskelijoiden vaatimustason koetaan kasvaneen lyhytkurssien suhteen. Tutkinto-opiskelun ulkopuolella tarjottujen kurssien määrä kasvaa. Tähän ovat vaikuttaneet oppilaitosten rahoitusjärjestelmien muutokset ja ylipäättään rahan niukkuus. Verkko-opetusta tarjotaan yhdeksi ratkaisuksi ja sille povataan kasvun mahdollisuuksia. Jos lisäkoulutuksen rahoitus vähenee, saattaa lyhytkurssin tarjonta supistua.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Lyhytkurssien ja tutkintoon johtavan koulutuksen yhteistyötä tulee kehittää. Näin taataan hoidon ja hoivan osaajien ja opettajien ammattitaito.

5.7.2 Kurssit kansalaisille

Kansalaisille laajasti suunnattuja lyhyitä kursseja, jotka tukevat ikääntyneiden kotona asumista, voisivat olla yleiset kansalaistaidot, kuten miten hankkia ja hyödyntää palveluita tai miten löytää erilaisia sosiaalisia aktiviteetteja, oppia tietokoneen käyttöä ja tietoturvasuutta sekä miten sopeutua eläkeläisenä oloon. Tällaisissa laajoille ihmismäärille suunnatuissa kursseissa voitaisiin hyödyntää etäteknologiaa nettikurssien ja videoluentojen muodossa. Tällöin kurssi hinta pysyy kohtuullisena ja matkustamisesta ei aiheudu kuluja.

Kurssit kansalaisille - alateema tiivistettynä:

Yhteiskunnan ja ihmisten elämäntilanteiden muutokseen liittyvien kurssien tarjontaa tulee lisätä. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita kurssit liittyen eläkkeelle jäämiseen, tietokoneen käyttöön ja tietoturvaan.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta kursseja kansalaisille tarjoavat erityisesti kansalaisopistot, mutta myös muut tahot. Kansalais- ja työväenopistot mahdollistavat ihmisille ajan tasalla pysymisen järjestämällä muun muassa tietotekniikka- ja kieliopintoja sekä vapaaehtoistyön ja kansalaistaidon kursseja. Ikäihmisten osallistumisesta voi rajoittaa kurssien maksullisuus, joten heille voisi tarjota kursseja alennettuun hintaan. Kaikilla koulutusasteilla on mahdollista tarjota kansalaistaitoja lisääviä kursseja esimerkiksi vapaaehtoistyöhön. Tämä mahdollistaa vanhusten parempaa huolenpitoa toisistaan ja lisää kytkeviä myös nuorempiin ikäpolviin. Kolmannen sektorin merkitys koulutuksen tarjoajana ja vanhusten paremmassa on tässä suhteessa kasvussa, koska aktiiviset kansalaiset omalla toiminnallaan lisäävät koulutustarpeita. Hyvinvointia ja selviytymistä lisääviä kursseja esimerkiksi työkyky-, työhyvinvointi- tai ruuanlaittokursseja, voidaan tarjota kaikille ihmisryhmille ja eri aloilla työskenteleville. Tässä yhteydessä eri oppilaitokset voivat olla yhteistyössä päällekkäisyyksien välttämiseksi. Tässä voidaan hyödyntää etäteknologiaa. Oppilaitosten on aiheellista miettiä, miten elinikäinen oppiminen kaikessa monimuotoisuudessaan toteutuu.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Kolmannen sektorin merkityksen kasvun myötä kansalaisille tarkoitettut kurssit lähentyvät ammattilaisten koulutusta ja niitä voidaan toteuttaa yhdessä järjestöjen ja kansalais- ja työväenopistojen kanssa.

5.7.3 Järjestötoimintaan liittyvät kurssit

Elinikäisen oppimisen järjestelmässä on järjestöillä tärkeä rooli. Järjestöt kouluttavat etenkin tukihenkilöitä, kokemuskouluttajia ja vapaaehtoistyöntekijöitä. Seurakunnilla voi olla tämännäköisessä koulutuksessa myös oma tärkeä roolinsa. Järjestöjen ja seurakuntien tehtäväkenttää voisi laajentaa täydennyskoulutuksen osalta, jos valtionsosuuslakeja tullaan muuttamaan. Järjestöillä ja seurakunnilla on omaa erityistä ja tärkeää osaamista, jota on aiheellista hyödyntää tulevaisuudessa nykyistä laajemmin. Järjestöt voivat koordinoita ja organisoida monia sellaisia tehtäviä, joita julkiset ja yksityiset palvelut eivät kata. Esimerkkinä voivat olla erilaiset palvelevat puhelimet ja tukihenkilöt.

Järjestötoimintaan liittyvät kurssit - alateema tiivistettynä:

Järjestöt voivat huolehtia vapaaehtoistyöntekijöiden kouluttamisesta sekä muusta omaan erityisosaamiseensa liittyvästä koulutuksesta.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta oppilaitoksissa näkyy jo kolmannen sektorin osaaminen monin tavoin, muun muassa järjestöpäivinä ja vapaaehtoistyön kursseina, joita voidaan liittää osaksi opintoja. Näitä toteutetaan sujuvasti yhteistyössä järjestöjen ja seurakuntien kanssa, joilla on erityistä aihealueen osaamista. Näiltä osin tämä yhteistoiminta vastaa myös rekrytoinnin ja tiedotuksen osalta järjestöjen tarpeisiin. Yhteistyössä voidaan tarjota kursseja myös oppilaitosten ulkopuolelle. Järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan liittyviä kursseja järjestää vain osa kolmannen sektorin toimijoista, joten tässä mielessä koulutukseen liittyvää yhteistoimintaa on varaa kasvattaa.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Järjestötoiminnan kurseja kannattaa järjestää yhteistyössä oppilaitosten, järjestöjen, seurakuntien ja muiden keskeisten toimijoiden kesken.

5.7.4 Työllisyyttä edistävät kurssit

Järjestöjen ja seurakuntien kurssit voivat toimia siltana työllisyyteen. Työllisyyttä edistäviä lyhyitä kursseja voivat kuitenkin järjestää myös oppilaitokset tai yritykset. Esimerkiksi laitoksissa asuvien vanhusten ulkoiluttaminen, kotona asuvien vanhusten pihatyöt ja kodinhoidossa avustaminen voivat olla työllistymisen kannalta tärkeitä taitoja nuorten tai vaikeasti työllistyvien henkilöiden kohdalla. Kaikki työ ei vaadi pitkää tutkintoon johtavaa

koulutusta ja tutkintoja voidaan suorittaa myöhemminkin, kun kokemusta työelämästä on jo kertynyt.

Työllisyyttä edistävät kurssit - alateema tiivistettynä:

Työllisyyttä edistäviä kursseja tulee suunnata siten, että kurssilaiset työllistyvät ikäihmisten kotona asumista tukeviin palveluihin.

Koulutuksen tarjoajien näkökulmasta työllisyyttä edistäviä kursseja on olemassa jonkin verran, mutta niillä ei ole merkittävää roolia koulutuksen kentässä. On tärkeää pohtia, mikä on korkeakoulujen rooli työvoimapolitiisessa koulutuksessa. Monet korkeakoulut ovat ryhtyneet suunnittelemaan työllisyyttä tukevaa kurssitarjontaa, mutta se on riippuvaista työvoimapolitiisesta rahoituksesta. Tältä osin korkeakoulut ovat odottavalla kannalla. Korkeakoulujen kiinnostus työllisyyttä tukevien kurssien järjestämiseen vaihtelee niiden perustehtävästä riippuen. Positiivista on se, että kiinnostus järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan on koulutuksessa lisääntynyt.

Koulutuksen tarjoajien näkökulma tiivistettynä:

Eri oppilaitosten roolia on selkeytettävä työllisyyttä edistävien kurssien osalta.

6 Keskustelua havainnoista

Edellisessä luvussa esiteltiin hankkeen aikana kootut koulutuksen ja osaamisen kehittämisen ideat sekä eri koulutusta tarjoavien toimijoiden näkemykset niihin. Melko usein oppilaitokset katsoivat jo vastaavansa esitettyyn tarpeeseen. Tässä luvussa pohditaan sitä, millaisia tulkintoja saaduista aineistoista ja tuloksista voidaan tehdä ja millä ehdoin.

6.1 Haastateltavien taustan vaikutus ideoihin

Haastateltavien taustan ja skenaarioiden vaikutusta tuotettuihin ideoihin pohdistaan seuraavien havaintojen avulla jotka on tarkemmin esitelty Santosen toimesta (2013):

1. Yksityissektorin edustajat (keskimäärin 3.2 ideaa per haastateltava) olivat jonkin verran tuotteliaampia ideojia kuin julkisen sektorin (2.9 ideaa) tai kolmannen sektorin edustajat (2.5 ideaa).
2. Suurten organisaatioiden/kuntien edustajat (keskimäärin 3.07 ideaa) olivat tuotteliaampia kuin pienten organisaatioiden edustajat (2.21).
3. Turvallisuusalan asiantuntijat (keskimäärin 3.2 ideaa) olivat tuotteliaampia kuin hyvinvointialan edustajat (2.7 ideaa).

Suurimmat eroavaisuudet haastateltavien tuottamissa ideoissa todettiin seuraavissa teemoissa:

1. Hyvinvointialan asiantuntijat tuottivat 83 prosenttia ja turvallisuusalan asiantuntijat 17 prosenttia ideoista, jotka liittyivät teemaan Vuorovaikutus ja kommunikointi.
2. Jako suurten ja pienten organisaatioiden tai kuntien välillä ei tuottanut erityisen merkittäviä painotuseroja 7 ideateemaan, koska vaihteluväli teemojen välillä pienten osalta liikkui 32 – 46 prosentin ja suurten osalta 54 – 68 prosentin välillä.
3. Kun ideoita tarkasteltiin julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin näkökulmasta, todettiin kolmannen sektorin tuottaneen vähiten kehittämiseen ja teknologiaosaamiseen liittyviä ideoita (vain 3 prosenttia kaikista teeman ideoista), kun taas julkisen sektorin edustajat tuottivat 66 prosenttia teeman Vuorovaikutus ja kommunikointi ideoista.
4. Maakuntien välillä havaittiin joitakin eroavaisuuksia. Etelä-Pohjanmaa ja Satakunta esittivät muita vähemmän monikulttuurisuuteen ja kieleen liittyneitä ideoita ja kumpikin maakunta tuotti 7 prosenttia kyseisen teeman ideoista. Sen sijaan

väkirikkaampi ja kansainvälisemmän väestön Uusimaa (40 prosenttia teeman ideoista) ja Pirkanmaa (33 prosenttia ideoista) olivat selvästi tuotteliaampia kyseisen teeman osalta.

5. Pirkanmaa oli muita kiinnostuneempi oppimisympäristöihin liittyvistä ideoista (52 prosenttia teeman ideoista), kun taas Etelä-Pohjanmaa osoitti muita enemmän kiinnostusta lyhytkestoisii kursseihin (31 prosenttia teeman ideoista).

Näiden havaintojen perusteella on tulevaisuudessa ennakoitavissa aiheellista varmistua vastaajajoukon monimuotoisuudesta (ks. Santonen & Saarela 2013). Myös koulutuksen kehittäjien tulisi omassa toiminnassaan kattavasti kuunnella ja osallistaa eri toimijoita osaksi omia kehitysprosessejaan. Näin voidaan varmistaa eri näkökulmien huomiointi koulutuksen kehittämisessä

Näyttäisi siltä, että eri toimijoiden näkemykset eroavat jonkin verran toisistaan sekä aloittain että maakunnittain. Tämä havainto vahvistaa argumentteja, joiden mukaan koulutustoimijoiden tulee terävöittää omia vahvuuksiaan ja tukea oman maakuntansa erityisyydestä nousevia tarpeita. Toisaalta mikäli hyvinvointi- ja turvallisuusalan koulutusjärjestelmään johdetaan edelleen voimakkaasti koko maata tai jopa Eurooppaa koskevien yleisten vaatimusten kautta, voi maakuntakohtaiselle erityisyydelle jäädä vain hyvin vähän tilaa. Ammattikorkeakoulujen roolia valtakunnallisena, vai voimakkaasti alueellisia tarpeita tukevana toimijana on syytä nostaa keskusteluun erityisesti monikulttuurisuuteen ja kieliosaamiseen liittyen, mutta myös muiden teema-alueiden kuten lyhytkestoisten kurssien ja oppimisympäristöjen osalta.

Tilastot osoittavat, että väestörakenteen ja talouden kehitys eri maakunnissa tulee eriytymään erityisesti kasvukeskusten ja taantuvien alueiden osalta. Mikäli ammattikorkeakoulujen roolissa aidosti huomioidaan maakunnallinen profiili, tulisi myös nämä, jopa synkät tulevaisuudenkuvat huomioida koulutustoiminnassa nykyistä paremmin sen sijaan, että kaikki toimijat tuottavat työmarkkinoille identtisiä työelämän osaajia. Kaikki strategiat, myös koulutusstrategiat oppilaitosten ja/tai valtakunnallisella tasolla, sisältävät aina toisiaan poissulkevia valintoja ja riskejä. On huomioitava, että valintojen tekemättä jättäminen ja pitäytyminen nykytilanteessa, on myös valinta. Samalla on kuitenkin huomioitava, että opiskelijan näkökulmasta koulutuksen voimakas alueellinen profiloituminen voi johtaa työsaannin heikkenemiseen siirryttäessä alueelta toiselle.

ForeMassi2025-hankkeen tarkoituksena ei ole esittää ratkaisuja edellä kuvattuun haasteeseen vaan pikemminkin kannustaa nykyistä kriittisempään ja aktiivisempaan keskusteluun erityisten oppilaitosten osaamisalueiden mahdollisuuksista, vaikutuksista ja uhista. Hankkeen yhtenä kantava saatesanana oli mahdollisten omaleimaisten erityisyyksien löytäminen oppilaitoksille, jolle yllä kuvatut havainnot antavat osaltaan tukea.

6.2 Skenaarioiden vaikutus tuotettuihin ideoihin

Kun haastateltavien taustan lisäksi pohdittiin skenaarioiden vaikutusta tuotettuihin ideoihin, tehtiin seuraavat havainnot:

- 1) Kukin skenaario tuotti jokseenkin saman määrän ideoita. Tähän vaikutti todennäköisesti se, että skenaarioiden esitysjärjestystä vaihdeltiin haastatteluissa. Eri skenaarioiden tuottamat ideoiden määrät prosentteina olivat:
  - a. Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla – skenaario 27 prosenttia kaikista ideoista
  - b. Kansalaisyhteiskunnan nousu - skenaario 23 prosenttia ideoista
  - c. Markkinoiden ehdoilla - skenaario 21 prosenttia ideoista
  - d. Kokonaisvaltainen hyvinvointi - skenaario 29 prosenttia ideoista.
- 2) Ideoiden jakaantuminen teemoittain vaihteli selkeästi skenaarioittain.
  - a. Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla – skenaarion esittely tuotti 73 prosenttia eli merkittävän osan kehitys ja teknologiaosaaminen - teeman ideoista, kun vastaavasti vain 7 prosenttia skenaarioon liittyneistä ideoista sisältyivät monikulttuurisuus ja kieli - teemaan tai muuttuva toimintaympäristö - teemaan.
  - b. Kokonaisvaltainen hyvinvointi - skenaarion esittelyn tuottamat ideat painottuivat monikulttuurisuus ja kieli - teemaan ja tuottivat 47 prosenttia kyseisen teeman ideoista.
  - c. Kansalaisyhteiskunnan nousu – skenaarion esittely tuotti puolestaan lähes puolet eli 47 prosenttia lyhytkurssi - teeman ideoista mutta vain 3 prosenttia kehitys ja teknologiaosaaminen - teeman ideoista.
  - d. Myös Markkinoiden ehdoilla – skenaarion esittely tuotti vain vähän kehitys ja teknologiaosaaminen - teemaan liittyneistä ideoista (7 prosenttia).

Näiden havaintojen perusteella todetaan, että skenaarioilla oli merkitystä koulutuksen kehittämiseen liittyvien ideoiden synnyttämisessä. Tämän johdosta ForeMassi2025-hanke peräänkuuluttaa nykyistä painokkaampaa keskustelua koulutustoimijoiden keskuudessa siitä, millaiseen tulevaisuuteen ollaan varautumassa. Koska tulevaisuutta ei voi koskaan täysin ennustaa, olisivat koulutuksen kehittämisen näkökulmasta sellaiset strategiat kaikkien toimivimpia, jotka tarjoavat vastauksen ja ratkaisun kaikkiin neljään ForeMassi2025-hankkeeseen määritettyyn skenaarioon. Käytännössä tämä on kuitenkin usein mahdotonta tai ainakin hyvin haastavaa.

6.3 Havaintoja seitsemästä teemasta

Tämän raportin viidennessä luvussa keskityttiin kuvaamaan ja selittämään, mitä kunkin teeman ideat ovat. Seuraavaksi tätä näkemystä täydennetään esittämällä havaintoja

ideateemojen ja alateemojen välisistä riippuvuussuhteista samalla keskustellen näiden mahdollisista vaikutuksista koulutuksen suunnitteluun.

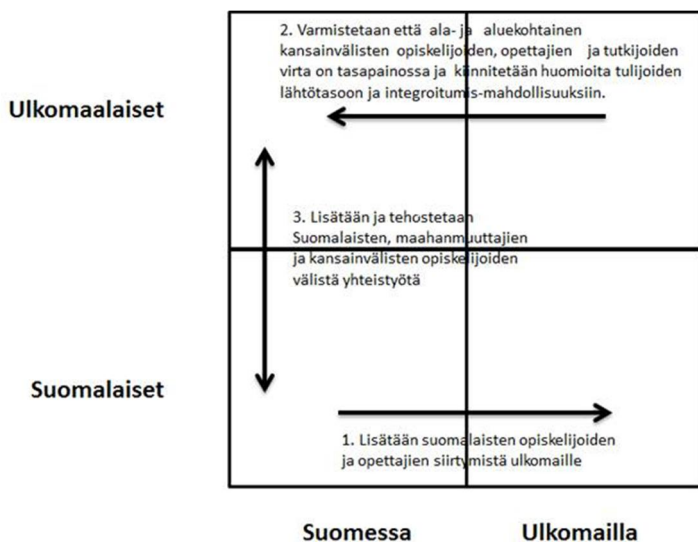
6.3.1 Monikulttuurisuus ja kieli

Taulukossa 2 esitetään Monikulttuurisuus ja kieli – alateemoihin liittyvien ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Taulukko 2. Monikulttuurisuus ja kieli – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksentarjoajien näkökulma
<p>Kansainväliset vaihdot ja vierailut</p> <p>Lisätään opettajien ja opiskelijoiden kansainvälistä vaihtoa ja kannustetaan heitä vaihtoon ja vierailuihin jotta monikulttuurinen osaaminen lisääntyy monipuolisesti.</p>	<p>Kansainvälinen vaihto on lisääntynyt, mutta haasteita on edelleen erityisesti aloittain ja alueittain. Huomio tulee kiinnittää kansainvälisten opiskelijoiden eriarvoisuuteen, integroitumiseen ja vaihdon taloudellisten edellytysten turvaamiseen. Katse on käännettävä itään.</p>
<p>Kulttuurien tuntemus</p> <p>Lisättävä kulttuurien tuntemusta informaatiotasolla: konkreettinen tietämys eri maiden ja kulttuurien tavoista toimia, ymmärtää ja tulkita asioita. Osaamista on kasvatettava myös asennetasolla: moninaisuuden ja erilaisuuden sietäminen, hyväksyminen ja ymmärtäminen.</p>	<p>Kansainvälisten opiskelijoiden ja opettajien läsnäolo mahdollistaa erilaisia, rikkaita tapoja jakaa kokemuksia ja lisätä kulttuurien tuntemusta. Saapuvien lähtötasoon on kiinnitettävä huomiota ja suomalaisia tukihenkilöitä tulisi hyödyntää.</p>
<p>Työskentely jo Suomessa olevien maahanmuuttajien kanssa</p> <p>Maahanmuuttajat tarjoavat erinomaisen mahdollisuuden suomalaisille oppia erilaisista kulttuureista ja suomalaiset voivat vastavuoroisesti opettaa suomalaista kulttuuria.</p>	<p>Suomessa asuvia, monissa eri rooleissa toimivia maahanmuuttajia voidaan hyödyntää opetuksessa monin tavoin. Kansainvälisten yritysten verkostoja voidaan käyttää hyväksi.</p>
<p>Kielitaito</p> <p>Suomen kielen opetusta on tarjottava maahanmuuttajille ja vieraiden kielten opetusta on lisättävä suomalaisille, muitakin kuin ruotsin ja englannin.</p>	<p>On tarjottava nykyistä monipuolisempaa ja ammattiosaamiseen integroitua kieltenopetusta. Verkko-opetusta on hyödynnettävä laajasti. Kieltenosaamisen taso on arvioitava suomalaisten ja ulkomailta saapuvien opiskelijoiden hakeutuessa oppilaitokseen.</p>

Kuviossa 10 havainnollistetaan eri ideateemojen välisiä suhteita.

Kuvio 10. Monikulttuurisuus ja kieli – ideoiden välisiä suhteita

Tuotettujen ideoiden valossa monikulttuurisuuden ja kielen osaamista ehdotetaan kehitettäväksi periaatteessa kolmella vaihtoehdoisella tavalla, joiden käytäntöön panolla on kuitenkin merkittäviä eroavaisuuksia koulutuksen suunnittelun osalta.

Ideoissa halutaan lisätä suomalaisten opiskelijoiden ja opettajien vaihtoja ja vierailuja ulkomaille, jota oppilaitoksissa harjoitetaan jo nyt melko laajasti. Ideaa ei voida siten pitää mitenkään uutena tai radikaalina. Jos tulevaisuudessa suomalaisten opiskelijoiden virta ulkomaille kasvaisi merkittävästi, olisi tämä oikein toteutettuna suomalaisten koulutuksen järjestäjien näkökulmasta kustannustehokasta. Osa opetuksen kustannuksista siirtyy vastaanottavalle oppilaitokselle ja resurssitarve Suomessa vastaavasti vähenee, mikäli korvaavia opiskelijoita ei oteta tilalle. Näin ollen mahdolliset lisäkustannukset ulkomailla oloajasta koituvat ennen kaikkea opiskelijoille, ei oppilaitokselle. Joissakin vastaanottavissa maissa, kuten esimerkiksi Etelä-Koreassa, ulkomaalaisten opiskelijoiden on mahdollista hakea stipendejä, jotka kattavat kaikki tai merkittävän osan lisäkustannuksista. Tätä toimintaan organisoitaessa tulisi kuitenkin varmistaa, että ulkomailla ollessaan opiskelijat opiskelevat tutkinnon kannalta keskeisiä opintoja, jotka voidaan hyväksilukea osaksi suomalaista tutkintoa. Muutoin tutkinnon suorittaminen viivästyy ja oletettuja kustannussäästöjä ei synny. Vastaavasti yksilölliset oppimispolut ja hyväksiluvut – alateemassa esiin nousseisiin rakenteellisiin esteisiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota, koska hyväksiluvun toimivuus on tehokkaan ja joustavan vaihtotoiminnan edellytys.

Opetushenkilöstön kansainvälinen vaihto tuottaa oppilaitokselle todennäköisesti lisäkustannuksia, joita ei pystytä esimerkiksi erilaisten vaihto-ohjelmarahoitusten puitteissa kokonaan kattamaan. Taloudellisen tilanteen ja tulospaineiden kasvaessa henkilöstön vaihto tulee olemaan entistä haastavampaa tulevaisuudessa. Kyseisen opettajan työpanos

joudutaan korvaamaan muiden työjärjestelyjen avulla ja tästä seuraa aina kustannuksia. Opettajien osalta ideoissa tuotiinkin esille, että kansainvälistymisen tulisi jatkossa painottua ulkoisesti rahoitettuihin projekteihin, joiden budjetoinnissa on jo huomioitu kansainvälistymispyrkimykset. Oppilaitosten tulisikin entistä enemmän panostaa ulkoisesti rahoitettuihin projekteihin, mikäli ne mielivät osaksi kansainvälistä toimintaa.

Toinen vaihtoehtoinen tapa lisätä monikulttuurisuuden ja kielen osaamista on tuoda kansainvälisiä opiskelijoita, opettajia ja tutkijoita Suomeen. Opettajien ja tutkijoiden osalta ulkoisesti rahoitetut projektit ovat todennäköisesti oikeansuuntainen ratkaisu, kuten jo suomalaisten oppilaitosten henkilökunnan osalta todettiin. Täten projektitoiminnan ja ulkoisen rahoituksen hankkimisen kehittämiseksi on selkeää tilausta myös tästä näkökulmasta. Vaikka ideoissa esitetyt opiskelijoiden lähtötason ja integroitumismahdollisuuksien nykyistä parempi selvittäminen toteutuisi, ei se oppilaitosten ja opetuksen suunnittelun kannalta ole vielä riittävää. Mikäli samanaikaisesti opetuksen tarjonta englanniksi ei lisääny tai tarjolla olevat opinnot eivät houkuta kansainvälisiä opiskelijoita, ei Suomen kannalta kiinnostavien opiskelijoiden virta kasva. Onkin aiheellista pohtia, tuleeko opetuksen painopistettä siirtää suomenkielisestä opetuksesta englanninkieliseksi monikulttuurisuuden ja kielen osaamisen varmistamiseksi.

Kolmas idea, joka painottaa maahanmuuttajien ja oppilaitosten nykyistä tiiviimpää yhteistyötä, on periaatteeltaan erilainen kuin kaksi aiempaa ratkaisua, jossa ihmisiä liikutetaan yli maiden rajojen. Suomi on ainakin kasvukeskusten osalta selkeästi kansainvälistynyt, vaikka merkittäviä maakunnallisia eroja on havaittavissa. Nämä maakunnalliset eroavaisuudet nousivat esiin myös ideoinnissa, joten näiltä osin myös itse monikulttuurisuusosaamisen tarve vaihtelee alueittain. Nykyisellään oppilaitoksissa on hyvin järjestäytyneet kansainväliset toimistot, jotka vastaavat opiskelijoiden ja opetushenkilöstön siirtymisestä ulkomaille tai kansainvälisten toimijoiden tulosta Suomeen. Sen sijaan kotimaassa tapahtuvaa monikulttuurisuutta tukeva toiminta ei ole yhtä järjestäytyntä. Käytännössä tämä toiminta valtaosin kytkeytyy opintojaksojen tai yksittäisten projektien kautta tehtävään yhteistyöhön, joka on kyseisen opintojakson tai projektin vastuuhenkilön harteilla. Panostaminen paikallisten monikulttuuristen resurssien hyödyntämiseen olisi ForeMassi2025-hankeen näkökulmasta järkevämpää kuin perinteiset kansainväliset opiskelija- ja opettajavaihdot. Paikallinen kansainvälinen toiminta ei mahdollista ainoastaan monikulttuurisuuden ja kielen oppimista, vaan tukee osaltaan myös maahanmuuttajien integroitumista Suomeen. Tästä syystä nykyistä systemaattisemmin organisoitu yhteistyö oppilaitosten ja Suomessa asuvien maahanmuuttajien kesken olisi toivottava kehityssuunta.

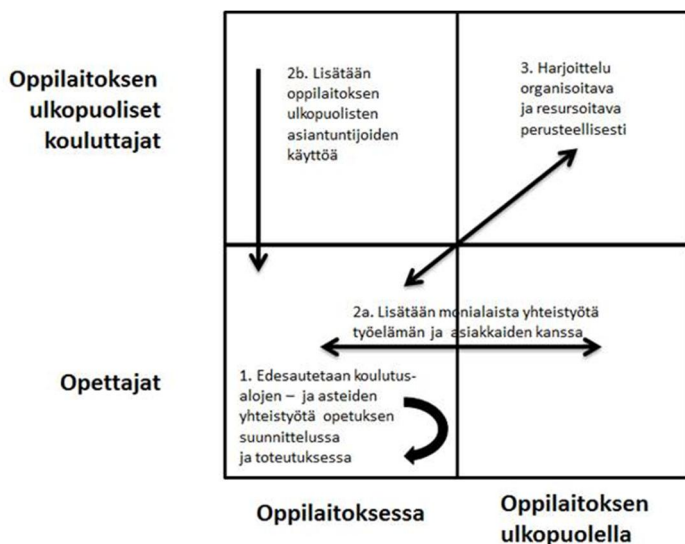
6.3.2 Oppimisympäristöt

Taulukossa 3 esitetään Oppimisympäristöt – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Taulukko 3. Oppimisympäristöt – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksen tarjoajien näkökulma
<p>Oppilaitosten ulkopuoliset kouluttajat</p> <p>Oppilaitosten ulkopuolisten kouluttajien hyödyntämistä tulee lisätä opetuksessa huomioiden alan asiantuntijat, kokemuskouluttajat, eläkeläiset, alumnit ja järjestöjen edustajat.</p>	<p>Asiantuntijavaihto organisaatioiden välillä lisää opetuksessa hyödynnettävää osaamista, joskin taloudellisen tilanteen tiukkuus tekee siitä haastavaa.</p>
<p>Työharjoittelu</p> <p>Työharjoittelu on organisoitava ja resursoitava perusteellisesti. Harjoittelua tulee olla opintojen eri vaiheissa ja harjoittelun huolellinen organisointi ja riittävä resursointi opintojen eri vaiheissa ja palaute harjoittelupaikkaan on varmistettava.</p>	<p>Harjoittelussa tulee pyrkiä uudelleenlaiseen käytännön ja teorian suhteeseen. Opetuksen organisaatioiden keskittyessä kasvukeskuksiin niiden ulkopuoliset alueet tulee huomioida harjoittelussa.</p>
<p>Yhteistyö muiden kuin oppilaitosten kanssa</p> <p>Oppilaitosten tulee lisätä monialaista yhteistyötä työelämän toimijoiden ja asiakkaiden kanssa.</p>	<p>Oppilaitosten tulee pyrkiä tulevaisuuteen suuntautuvaan, monialaiseen ja laajaan alueelliseen yhteistyöhön eri toimijoiden kanssa. Oppilaitosten keskittyminen kasvukeskuksiin vaikeuttaa tätä.</p>
<p>Oppilaitosten välinen yhteistyö</p> <p>On lisättävä eri koulutusalojen ja -asteiden yhteistyötä opetuksen toteuttamisessa ja suunnittelussa.</p>	<p>Kilpailu oppilaitosten välillä tulee muuttaa rakentavaksi yhteistyöksi kehittämällä eritasoisia yhteistyörakenteita ja rahoitusinstrumentteja nykyistä enemmän yhteistyötä tukeviksi.</p>

Kuviossa 11 havainnollistetaan eri ideateemojen välisiä suhteita.

Kuvio 11. Oppimisympäristöt – – ideoiden välisiä suhteita

Oppimisympäristöjä määrittelevissä ideoissa on selkeästi vaihtoehtoisia tapoja tehostaa koulutuksen suunnittelua ja toteutusta. Ensimmäisenä nostetaan esiin se, että vallitsevassa tilanteessa oppilaitoksia on ajettu entistä enemmän kilpailemaan keskenään. Toisaalta taas rakenteellisen kehittämisen näkökulmasta oppilaitoksia on kannustettu tekemään nykyistä enemmän yhteistyötä. ForeMassi2025-hankeen tuottamien ideoiden näkökulmasta järjestelmän tulisi jatkossa kannustaa ja motivoida oppilaitoksia yhteistyöhön kilpailun sijaan (ts. parempi yhteistyö nousi esiin ideana, kun vastaavasti kilpailua kehittämiskeinona ei mainittu). Käytännössä kilpailu Suomen suljetuilla oppilaitosmarkkinoilla on nollasummapelejä, jossa jaettavana on vakiosumma rahaa, mutta jonka jakosuhteet toimijoiden välillä vaihtelee, jatkossa entistä enemmän suorituksen mukaan. Mikäli koulutuksen vienti ja ulkomaisen rahan määrä ei merkittävästi kasva lähitulevaisuudessa, ei tämä tilanne muutu.

Todennäköistä on että koulutukseen käytettävä rahamäärä tulee pieneneväksi. Tällöin tulisikin kysyä, kumpi johtaa parempaan lopputulokseen, oppilaitosten välinen yhteistyö vai kilpailu? Esimerkiksi uusien ratkaisuiden kehittämisen osalta nykyiset innovaatioteoriat korostavat pikemminkin avoimen innovaation ja verkostomaisen toiminnan lähestymistapoja, jotka kilpailun sijaan perustuvat yhteistyöhön. Tässä yhteydessä on korostettava, että opetukseen liittyvä yhteistyö ei välttämättä edellytä oppilaitosten yhdistämistä juridisesti (esim. erilaisten yhteenliittymien tai fuusioiden seurauksena) vaan yhteistyötä voidaan tehdä erillisinä organisaatioina. Mikäli järjestelmä tarjoaisi nykyistä enemmän tukea ja kannustimia oppilaitosten väliselle yhteistyölle, voisi tällä olla myönteisempiä vaikutuksia koulutuksellisen yhteistyön kehittymiselle kuin mitä fuusiolla tai yhteenliittymillä saadaan aikaan. Yhteenliittymät rajoittuvat usein maantieteellisesti läheisille alueille. Hallinnollisia rakenteita kehitetään jatkuvasti, mutta opetuksen

toteuttamisesta tai opetuksen suunnittelusta harvoin vastaavat oppilaitosten hallinto- tai muu tukihenkilöstö, joiden resursseihin fuusioiden ja yhteenliittymien tulisi eniten vaikuttaa.

Toisena periaatteellisena ratkaisuna tarjotaan yhteistyön lisäämistä oppilaitosten ulkopuolisten tahojen kanssa. Tämä voidaan toteuttaa joko hyödyntämällä ulkopuolisia asiantuntijoita opetuksessa tai siirtämällä opetusta oppilaitosten ulkopuolelle esimerkiksi työharjoittelun muodossa. Näihin liittyen koulutuksen tarjoajien näkökulmissa tuotiin esille huoli taloudellisten resurssien riittävydestä. Kysymys on kuitenkin pitkälti oppilaitoksen sisäisestä resursoinnista. Mikäli normaalille opetushenkilölle varatut resurssit vievät kaikki taloudelliset panokset, ei täydentävien maksullisten asiantuntijoiden käyttö ole laajemmassa mittakaavassa mahdollista. Oppilaitosten tulisikin käydä avointa keskustelua siitä, missä laajuudessa ulkopuolisille asiantuntijoille on käyttöä ja miten tarpeeseen voidaan varautua. Ulkopuolisen asiantuntijan käyttö ei saisi johtaa päällekkäiseen resursointiin (ts. sekä opettaja että asiantuntija ovat samaan aikaan paikalla), mikä lisää kustannuksia. Asiantuntijoiden käyttöä tulisikin harkita aitona täydentävänä resurssina, jolla pystytään korvaamaan opettajan työpanos.

Yhteistyön lisääntyminen ulkopuolisten tahojen kanssa joko opintojaksojen tai projektitoiminnan näkökulmasta edellyttää resursointia oppilaitokselta. Projektitoiminta, erityisesti mikäli se tapahtuu ulkopuolisesti rahoitettujen projektien puitteissa, ei ole taloudellinen rasite, mikäli työn hinnoittelu suhteessa käytettyihin panoksiin on tasapainossa. Opintojaksojen kautta tapahtuva yhteistyö edellyttää sen sijaan selkeää lisätyöpanosta oppilaitoksen edustajilta verrattuna esimerkiksi perinteiseen luokka- tai luentosaliopetukseen. Mikäli yhteistyötä asiakkaiden ja ulkopuolisten organisaatioiden kanssa halutaan kasvattaa, tulee toiminnan olla suunnitelmallista ja realistisesti resursoitua. Erilaisilla opetusmenetelmillä on erilainen kustannusrakenne, joka tulisi huomioida opintokokonaisuuksien ja niissä hyödynnettävien menetelmien suunnittelussa

Mikäli yhteistyö ulkopuolisten toimijoiden kanssa tapahtuu opiskelijoiden harjoittelujen kautta, on sen resursointiin ja organisointiin kiinnitettävä nykyistä enemmän huomiota myös opiskelijat vastaanottavassa organisaatiossa. Vastaanottavassa organisaatiossa on otettava huomioon harjoittelun ohjaajan rooli, osaaminen ja mahdolliset tehtävän hoitamiseen liittyvät kannustimet. Yritysten, julkisten organisaatioiden tai järjestötoimijoiden, jotka vastaanottavat harjoittelijoita, tulisi varmistaa ohjaajien resursointi ja kouluttaminen harjoittelunohjaajana toimimiseen. Parhaimmillaan harjoittelun kautta tapahtuva yhteistyö on osapuolten välillä hedelmällistä, koska opiskelijat voivat esimerkiksi tuottaa kehitysehdotuksia vastaanottavan organisaation tarpeisiin.

6.3.3 Muuttuva toimintaympäristö

Taulukossa 4 esitetään Muuttuva toimintaympäristö – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Taulukko 4. Muuttuva toimintaympäristö – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksen tarjoajien näkökulma
Markkinalähtöisyys Työntekijät tarvitsevat markkinalähtöiseen toimintatapaan liittyen osaamista, esimerkiksi kustannuksista, tehokkuudesta, kilpailutuksesta, markkinoinnista ja tiedotuksesta.	Tarvitaan ammattilaisia, jotka toimivat laadukkaasti, kustannustietoisesti ja asiakaslähtöisesti markkinalähtöisyyden lisääntyessä opiskelijoiden tasa-arvo huomioiden.
Yrittäjyys ja erilaiset yritys muodot Tulevaisuuden osaajien on tunnettava yrittäjämäinen toimintatapa ja erilaiset yritys muodot.	Opetuksen on oltava ajantasaista. Yrittäjäosaaminen ja erilaisten yritys muotojen tietämys voivat olla tärkeä osa opetusta ja niiden kehittymistä on seurattava.
Asiakkuus ja palvelujärjestelmä Asiakkuus tulee ymmärtää kokonaisvaltaisesti ja asiakkuuden näkökulma on oltava mukana vanhoja ja uusia palveluita kehitettäessä.	Kapea-alainen osaaminen ei usein riitä vaan tarvitaan laajaa näkemystä palveluiden yhteensovittamiseksi asiakkaan parhaaksi.
Palvelujärjestelmä ja valvonta Monimuotoinen palvelujärjestelmä edellyttää moninaista osaamista, kuten järjestelmän tuntemista, etiikkaa, valvontaa ja laatua.	Moninaistuvassa ja muuttuvassa palvelujärjestelmässä laatuosaamista on lisättävä liittyen sekä opintoihin että opiskeltavaan alaan. Laatu kuuluu kaikkeen tekemiseen, myös vuorovaikutukseen.

Muuttuvaan toimintaympäristöön kohdentuvissa ideoissa ja koulutuksen tarjoajien kommentteissa oli selvästi aistittavissa kriittisyyttä, joka kohdistui hyvinvointipalveluiden markkinalähtöiseen ajatteluun. Vaikka esimerkiksi yrittäjyysosaaminen nousi ideana esiin useasti, esiintyi vastauksissa myös päinvastaisia ajatuksia, joissa ehdotettiin, että hyvinvointialan perustutkintoon ei tulisi sisällyttää lainkaan yrittäjyysosaamiseen liittyviä opintoja.

Myös markkinalähtöinen ajattelutapa esimerkiksi tehokkuus, kustannukset ja kilpailutus saivat ristiriitaisen vastaanoton. Toisaalta nämä tarpeet tunnustetaan, mutta samaan hengenvetoon korostetaan, että myös laatu ja eettiset kysymykset tulisi huomioida. Näin ollen ForeMassi2025-hankkeen tulosten pohjalta voidaan korostaa, että oppilaitosten olisi jatkossa löydettävä uudenlaisia muotoja markkinalähtöisen ajattelutavan opettamiseen niin että niissä entistä paremmin huomioidaan toiminnan tehokkuus ja laatu kysymykset tasavertaisina toimintaa määrittelevinä kriteereinä. Nykyistä paremman tehokkuus-, kustannus- ja kilpailutusosaamisen kattava läpivienti koko hyvinvointisektorille on

suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kannalta olennaista, mutta se on tehtävä siten, että laatu ja eettiset kysymykset tulevat huomioiduiksi. Esimerkiksi pankkisektori kykeni 90-luvun alun kriisin seurauksena uudistamaan rakenteensa ja toimintamallinsa turvautumalla internetin tarjoamiin 24/7-verkkopankkimahdollisuuksiin. Näin pystyttiin luomaan tilanne, jossa asiakkaat itse asiassa hoitivat monet aiemmin pankille kuuluneet tehtävät, mutta samanaikaisesti palvelun laatua ja saatavuutta asiakkaan näkökulmasta pystyttiin parantamaan. Toki ForeMassi2025-hankkeen piirissä tunnistetaan toimialojen väliset erot, mutta muiden toimialojen esimerkit osoittavat mukaan että tehokkuuden ja laadun samanaikainen parantaminen on mahdollista. Oppilaitokset ovat oivallinen paikka muokata asenteita, tuoda eri näkökulmia lähemmäksi ja lisätä molemminpuolista ymmärrystä. Esimerkiksi asiakkuuden kokonaisvaltainen ymmärtäminen edellyttää tulevaisuudessa hyvinvointialan työntekijöiltä entistä parempaa kykyä asettua asiakkaan asemaan. Samaan aikaan asiakkailla on mahdollisuus yhä useammin verrata julkisista ja yksityisistä palveluista saatuja kokemuksia.

6.3.4 Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen

Taulukossa 5 esitetään Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Uuden teknologian kehittämiseen ja teknologiaosaamiseen vaikuttavat ideat ilmenivät usein skenaariossa, jossa korostui teknologisten ratkaisujen hyödyntäminen ikäihmisten kotona asumisessa. On todennäköistä, että teknologian rooli tulevaisuuden hyvinvoinnin tuotannossa on nykyistä merkittävämpi. Tämä asettaa vaateita sekä asiantuntijoiden että asiakkaiden ja potilaiden kouluttamiseen. Asiakkaat ja potilaat ovat keskeisiä toimijoita teknologian hyödyntäjinä. Oppilaitosten tulisikin tarjota entistä enemmän hyvinvointialan opiskelijoille mahdollisuuksia sekä teknologian kehittämiseen, että teknologian hyödyntämiseen oppimisessa. Kustannusten näkökulmasta tämä voi olla haastavaa, koska uudet tekniikat ovat kalliita ja ne vanhenevat nopeasti. Ehkä juuri tämän johdosta ideoissa keskusteltiin tarpeesta entistä kiinteämmälle yhteistyölle oppilaitosten välillä ja sidosryhmäorganisaatioiden kanssa. Nykyistä avoimemmat ja joustavammin toteutetut teknologiaympäristöt ovat yksi edellytys teknologisten ratkaisuiden kehittämisessä ja hyödyntämisessä. Tällöin oppilaitokset jakavat vastuun teknologian ylläpitämisestä muiden oppilaitosten tai ulkopuolisten organisaatioiden kanssa.

Taulukko 5. Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksen tarjoajien näkökulma
<p>Uuden kehittäminen</p> <p>Uudistava asenne on taustalla, kun opitaan erilaisia kehittämistapoja, kuten asiakaslähtöinen tai eettinen kehittäminen. Kehittämistä on osattava soveltaa eri sisältöalueisiin.</p>	<p>Kansainvälisiä hankkeita on lisättävä ja opiskelijoiden roolia kaikissa projekteissa on innovaatiotyössä kasvatettava.</p>
<p>Teknologian hyödyntäminen</p> <p>Opiskelijoiden on osattava hyödyntää uutta teknologiaa ja opettaa sen käyttöä asiakkaille.</p>	<p>Teknologiaa opitaan, hyödynnetään ja kehitetään käyttäjien ehdoilla luomalla teknologian käyttöä tukevat ympäristöt, opetuksen sisällöt ja yhteiset hankkeet.</p>
<p>Teknologia ja ympäristöt oppimisessa</p> <p>Toteutetaan ja ylläpidetään teknologian oppimisympäristöjä nykyistä avoimemmin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa myös laajoin aluekokeiluun.</p>	<p>Teknologiaa kehitetään ja sen määrä lisääntyy oppilaitoksissa, mutta se kasvattaa kustannuksia. Kustannuksia voidaan jakaa kumppaneiden kesken alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.</p>

Suomi perinteisenä insinööriana on luonut aiemman taloudellisen menestyksensä erityisesti innovaatioiden ja uuden kehittämiseen liittyvälle osaamiselle.

ForeMassi2025-hankkessa halutaan nostaa tämän osaamisen rinnalle tasaveroisena teknologian hyödyntämisen näkökulma. Muita parempi teknologinen ratkaisu ei vielä välttämättä tuo hyötyä, elleivät käyttäjät ja asiakkaat halua, osaa tai kykene hyödyntää sitä täysin. Lisäksi teknologia ja siihen turvautuminen ovat perinteisesti kiinnostaneet miehiä enemmän kuin naisia, vaikka yksilöiden väliset erot tässä yhteydessä voivat olla huomattavia. Hyvinvointiala naisvoittoisena alana on teknologian hyödyntämisen ja kehittämisen suhteen suuremman haasteen edessä kuin esimerkiksi insinööritieteet. Lisäksi hoiva-ala on väistämättä työvoimaintensiivinen ala, eikä kaikkia käsiä voida korvata teknologialla. Tosin aidosti käyttäjien tarpeita palvelevat ratkaisut kuten Facebook on otettu naisten keskuudessa jopa paremmin vastaan kuin miesten osalta. Teknologisen kehittämisen osaamisessa onkin korostettava käyttäjien, olivat he sitten asiantuntijoita, asiakkaita tai potilaita, parempaa ymmärtämistä ja mukaan ottamista. Palvelut tulevat jatkossa entistä enemmän perustumaan etäpalveluihin, joissa vuorovaikutus tapahtuu sähköisen median välityksellä.

6.3.5 Monialainen ja elinikäinen oppiminen

Taulukossa 6 esitetään Monialainen ja elinikäinen oppiminen – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Taulukko 6. Monialainen ja elinikäinen oppiminen – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksen tarjoajien näkökulma
Monialaiset tutkinnot Tutkintoihin tulee voida sisällyttää monialaista osaamista joko yhdistelemällä tutkintoja tai lisäämällä valinnaisuutta.	Tutkintojen laajuutta ei tarvitse lisätä. Monialaisuus on mahdollista yhteisissä opinnoissa, projektimaisissa opinnoissa, opettajien verkostoja hyödyntäen sekä täydennyskoulutuksen avulla työelämässä oleville.
Lisäkoulutus On varmistettava kattava muunto-, täydennys- ja erikoistumiskoulutus jotta osaaminen vastaa yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin.	Lisäkoulutusta ja tutkinnon osia on järkevää tarjota osin samoista teemoista.
Yksilölliset oppimispolut ja hyväksiluvut Kokonaisen väestön kouluttamiseksi on varmistettava että yksilöllinen oppiminen on mahdollista esimerkiksi hyväksiluvun, verkko-oppimisen, mallioppimisen ja tekemällä oppimisen kautta.	Rakenteellisia esteitä on syytä purkaa ja yksilöllisiä opintokokonaisuuksia voidaan koota eri alojen yhteisestä tarjonnasta.
Uudet ammatit Uuteen osaamiseen ja uusiin ammatteihin tarjotaan nykyistä nopeammin koulutusta.	Uusia ammatteja varten ei ole tarvetta perustaa pitkiä tutkintokoulutuksia, mutta nykyisen koulutuksen tulee vastata muuttuviin osaamisen tarpeisiin nykyistä nopeammin.

Monialainen ja elinikäinen oppiminen – teemoihin liittyen erilaiset tutkintojen ja osaamisten yhdistelmät herättivät kiinnostusta alan toimijoissa. Oli kyse sitten hoitoalan ja tekniikan tai turvallisuuden ja kiinteistötoiminnan yhteistutkinnosta, vastaajat eivät olleet innostuneita kasvattamaan tutkintojen laajuutta Monialaisen osaamisen saavuttamiseksi on siten jäljellä kaksi vaihtoehto. Ensinnäkin voidaan ryhtyä tuottamaan monialaisia tutkintoja, joissa yhdistyvät kahden tai useamman nykyisen tutkinnon keskeiset osaamiset. Koska tutkinnon laajuutta ei voida tai haluta kasvattaa, on pohdittava, mitkä nykyisten tutkintojen osat sisällytetään monialaiseen tutkintoon. Voimakkaasti säädellyllä hyvinvointialalla tämä on osittain haasteellista, koska tutkintojen myöntämisen edellytyksenä on tiettyjen osaamisalueiden hallinta. Mikäli sääntelyä ei muuteta, voi tämä polku osoittautua haasteelliseksi toteuttaa. Vastaavasti useat työpaikat hoitoalalla ovat kytkettyjä tiettyihin

perinteisiin nimikkeisiin, joten monialaisen tutkinnon haltijalla voi olla käytännön vaikeuksia löytää sopivia virkoja ainakaan julkiselta puolelta.

Toiseksi monialaisen monialainen osaaminen voidaan saavuttaa ilman monialaista tutkintoa, mikäli monialaisuus otetaan huomioon koko tutkinnossa. Sekä valinnaisuutta lisäämällä että eri tutkintojen suorittajien keskinäistä yhteistyötä lisäämällä on mahdollista saavuttaa monialaista osaamista. ForeMassi2025-hankkeen tulokset osoittavat, että oppilaitosten kannattaa panostaa nimenomaan valinnaisuuden ja yhteistyön kehittämiseen. Nämä ovat rakenteellisesti helpompia toteuttaa kuin varsinaiset monialaiset tutkinnot. Opintojen tuloksena opiskelijan tulisi kerryttää itselleen ennen kaikkea osaamista, jonka tutkintotodistus virallistaa. Opetuksen suunnittelun ja kehittämisen tulisi ensin keskittyä osaamiseen, joita voidaan joustavasti yhdistellä soveltuviksi tutkinnoksi.

6.3.6 Vuorovaikutus ja kommunikointi

Taulukossa 7 esitetään Vuorovaikutus ja kommunikointi – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Taulukko 7. Vuorovaikutus ja kommunikointi – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksen tarjoajien näkökulma
Kommunikaatiotaidot On oltava aiempaa tietoinen kommunikaatiotaitojen tärkeydestä kaikissa työntekijäryhmissä ja opittava kommunikoimaan kasvokkain, sähköisesti ja/tai eläinavusteisesti.	Vuorovaikutustaitojen kehittäminen on oltava keskeinen kaikessa opetuksessa ja uusia oppimisympäristöjä sekä didaktisia ratkaisuja on aiheellista hyödyntää.
Asenne Opitaan niin asiakkaiden kuin kollegoiden huomiointi ja arvostaminen sekä työelämän käyttäytymissäännöt unohtamatta monikulttuurisuutta.	Asenteisiin vaikuttamisen tulee alkaa varhain. Ammattiin valmistavissa oppilaitoksissa asiakkaiden ja kollegoiden kohtaamista tulee opettaa huolella. Lähiopetus on kohdennettava tarkasti.
Ryhmien ohjaaminen Opitaan ohjaamaan erilaisia ihmisryhmiä, kuten päihdekuntoutujia, kehitysvammaisia vanhuksia tai muistisairauksia potevia, ja huomioimaan näiden erityispiirteet.	Opiskelijoille on tarjottava opintojen eri vaiheissa mahdollisuuksia olla erilaisten ryhmien jäsenenä ja vetäjänä.

Perinteinen kasvokkain tapahtuva kommunikointi on viimeaikaisen teknologisen kehityksen seurauksena saanut rinnalleen erilaisia sähköisen viestinnän muotoja kuten Facebook, Youtube ja Twitter. Nuoremman väestön osalta nämä uudet viestinnän muodot tuntuvat paikoin jopa syrjäyttävät kasvokkain tapahtuvan viestinnän. Tällöin esimerkiksi asiakkaita häiritsevä älypuhelimien käyttö sosiaalisen median seuraamiseen voi tapahtua lähes

huomaamatta, ellei siihen osaa kiinnittää tietoisesti huomiota. Tuotetuissa ideoissa korostuivat toisten huomioonottaminen ja arvostaminen, joiden oppiminen ja hallinta edellyttävät pitkäjänteistä asennekasvatusta. Tämän johdosta ehdotettiin, että vuorovaikutustaitojen kehittäminen ja niihin liittyvä asennekasvatus tulisi aloittaa jo perusasteella ennen siirtymistä varsinaisiin hyvinvointi- tai turvallisuusalan opintoihin. Aiempien ideateemojen ideoissa esiintyneet monikulttuuriset ja vanhusten, lasten ja nuorten yhteiset toimintaympäristöt ja niissä tapahtuva yhdessä tekeminen, ovat myös vuorovaikutusosaamisen näkökulmasta kannatettavia toimintamalleja, koska ne rikastuttavat kommunikointiympäristöä ja toisten huomioonottamista.

Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen – teemassa korostettiin teknologian hyödyntämisen osalta myös asiakkaiden ja potilaiden kouluttamista teknologian käyttöön. Vaikka erilaisia sähköiseen viestintään perustuvia vanhusten kotihoidonpalveluita onkin menestyksekkäästi kokeiltu esimerkiksi Laurea-ammattikorkeakoulun ja kumppaneiden kehittämän CaringTV-konseptin puitteissa, on oletettavaa, että myös tämän tyyppiset palvelut tulevaisuudessa tulevat perustumaan nykyistä enemmän internetistä ladattaviin ilmaisiin sovelluksiin, joita voidaan käyttää halpahintaisella päätelaitteella, esimerkiksi tablet-tietokoneella tai televisiovastaanottimeen valmiiksi integroidulla verkkoselaimella. Tällöin teknologiainvestointi ei itsessään ole tulevaisuudessa niin merkittävä kuin nykyisin vaan resurssien näkökulmasta painopiste siirtyy enemmän asiakkaiden ja potilaiden kouluttamiseen kyseisten teknologiaratkaisuiden käyttöön. Tämän johdosta kommunikointiosaaminen sähköisessä viestinnässä sekä sen opettaminen asiakkaille tulee nykyistä selvästi merkityksellisemmäksi.

Teknologian kehityksestä huolimatta kasvokkain tapahtuva viestintä ja sen suvereeni hallinta on edelleen yksi keskeisimmistä osaamisista myös tulevaisuudessa. Yllättävän suuressa roolissa vuorovaikutustaitojen ideoissa esiintyi erityisryhmien kanssa kommunikointi. Oli kyse sitten kehitysvammaisista, muistisairaista tai päihdeongelmallisista, edellyttää heidän kanssaan kommunikointi kyseisen ryhmän erityispiirteiden ymmärtämistä yksilö- ja ryhmätasolla. Kaupallisessa mielessä tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa on pitkät perinteet yksilöiden ja erilaisten kohderyhmien tarpeiden ja halujen tunnistamiseen ja niiden täyttämiseen. Julkista sektoria ja sen tarjoamia palveluja sen sijaan on usein moitittu ”yksi koko joka sopii kaikille” lähestymistavasta, jossa tarjottava palvelu on kaikille täysin samanlainen riippumatta sen vastaanottajasta. Joidenkin arvioiden mukaan 5 – 10 prosenttia eläkeläisistä lukeutuu päihteiden riskikäyttäjiin, mutta suurten ikäluokkien jäädessä eläkkeelle ongelman pelätään monikertaistuvan (esim. Yle, 2012). Vastaavasti muistisairaiden lukumäärä on nopeassa kasvussa ja mikäli ympärivuorokautiseen hoitoon siirtymistä heidän osaltaan pystytään viivästyttämään, on sillä merkittäviä kustannusvaikutuksia (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2012). Näin ollen varhaiseen puuttumiseen ja kyseisten henkilöiden kanssa kommunikointiin tulisi kiinnittää opetuksessa paremmin huomiota, jotta hyvinvointijärjestelmän painopistettä voidaan turvallisesti siirtää nykyistä enemmän kotihoitoon.

6.3.7 Lyhytkurssit

Taulukossa 8 esitetään Lyhytkurssit – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu.

Aiemmin esitettyjen havaintojen perusteella tulevaisuuden skenaarioilla huomattiin olevan merkitystä koulutuksen kehittämiseen liittyvien ideoiden synnyttämisessä. Tähän liittyen kansalaisyhteiskunnan nousu – skenaarion, joka korostaa yhdessä tekemistä ja talkoopaia, todettiin tuottaneen lähes puolet lyhytkurssi - teeman ideoista. Mikäli suomalaisen hyvinvointi järjestelmän perustan ajatellaan olevan lisääntynyt itsehoito ja omaishoito edellyttää se systemaattista tukea koulutusjärjestelmältä, joka ei ole tutkintotavoitteista. Näin ollen kansalais- ja työväenopistojen, mutta myös erilaisten järjestöjen ja seurakuntien merkitys kouluttajana todennäköisesti kasvaa, mikäli kansalaisyhteiskunnan nousu – skenaarion kaltaiset ennusteet toteutuvat. Ideoissa nousivat esiin myös etäteknologian tarjoamat mahdollisuudet toteuttaa kansalaisille suunnattuja kursseja. Nämä ajatukset eivät sinänsä ole uusia, sillä kansalaisten tietoyhteiskuntataitojen vahvistaminen erityisesti eläkeläisten ja ikääntyvän väestön osalta ovat olleet systemaattisen tarkastelun kohteena jo pitkään (Opetushallitus, 2005).

Taulukko 8. Lyhytkurssit – alateemojen ideoiden ja koulutuksen tarjoajien näkökulmien vertailu

Alateemojen sisältö	Koulutuksen tarjoajien näkökulma
Hoito ja hoiva Tarjotaan itsehoitoa ja omaishoitoa tukevia kursseja.	Lyhytkurssien ja tutkintoon johtavan koulutuksen yhteistyötä tulee kehittää. Näin taataan hoidon ja hoivan osaajien ja opettajien ammattitaito.
Kurssit kansalaisille Yhteiskunnan ja ihmisten elämäntilanteiden muutokseen liittyvien kurssien tarjontaa tulee lisätä. Näistä esimerkkeinä voidaan mainita kurssit liittyen eläkkeelle jäämiseen, tietokoneen käyttöön ja tietoturvaan.	Kolmannen sektorin merkityksen kasvun myötä kansalaisille tarkoitetut kurssit lähentyvät ammattilaisten koulutusta ja niitä voidaan toteuttaa yhdessä järjestöjen ja kansalais- ja työväenopistojen kanssa.
Järjestötoiminta Järjestöt voivat huolehtia vapaaehtoistyöntekijöiden kouluttamisesta sekä muusta omaan erityisosaamiseensa liittyvästä koulutuksesta.	Järjestötoiminnan kursseja kannattaa järjestää yhteistyössä oppilaitosten, järjestöjen, seurakuntien ja muiden keskeisten toimijoiden kesken.
Työllisyyttä edistävät Työllisyyttä edistäviä kursseja tulee suunnata siten, että kurssilaiset työllistyvät ikäihmisten kotona asumista tukeviin palveluihin.	Eri oppilaitosten roolia on selkeytettävä työllisyyttä edistävien kurssien osalta.

Vaikka virtuaaliopetus nouseekin usein esiin mahdollisuutena toteuttaa ajasta ja paikasta riippumatonta kustannustehokasta opetusta, nykyisissä toimintatavoissa nojaututaan edelleen helposti perinteiseen opetukseen. Esimerkiksi Aalto-yliopistossa verkkokäyttö opetuksessa ei ole tutkimuksen mukaan kehittynyt 14 vuoteen (Saarinen, 2012). Vastaavasti myös perusopetuksen pedagoginen kehitys ei ole pysynyt teknologisen kehityksen mukana ja monipuolisempaa opettajien koulutusta peräänkuulutetaan yhtenä ratkaisuna (Sipilä, 2013). Näiden tutkimusten valossa opettajankoulutuksessa ja opettajille tarjottavassa täydennyskoulutuksessa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota virtuaaliopetuksen toteuttamiseen liittyvään osaamiseen. Ilman virtuaaliopetusta osaavaa opettajakuntaa ei virtuaaliopetuksen määrää saada kasvuun.

Viimeaikaisen taloudellisen kehityksen johdosta työttömyyden määrän kasvu on jatkunut, työttömyyden rakenne vaikeutunut ja kuntien heikentynyt talous on noussut yhä useammin huolenaiheeksi (Nieminen, 2013). Näiden seikkojen valossa ainakin tarjokkaita työllisyyttä edistävillä kursseilla olisi tarjolla runsaasti, mikäli rahoitus kyseiseen koulutusmuotoon saadaan järjestymään poliittisella päätöksellä. ICT-yritysten irtisanomisten johdosta Suomessa on nyt runsaasti tarjolla kokeneita tietotekniikan osaajia, joita työvoimapolitiittisen koulutuksen avulla voitaisiin suunnata helpottamaan hyvinvointisektorin ICT-osaamistarvetta.

7 Johtopäätökset

Vuosina 2011 - 2013 toteutettu pitkän aikavälin laadullisen ennakkoinnin ForeMassi2025-verkostohanke kohdentui ikäihmisten kotona asumista tukeviin hyvinvointipalveluihin sekä turvallisuusalaan. Hankkeeseen sisältyneen valtakunnallisen ja maakunnallisen skenaarioprosessin tuloksena määritettiin seuraavat neljä skenaariota, jotka esiintyivät lähes samanlaisina valtakunnallisessa ja maakunnallisessa tarkastelussa: 1) Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla, 2) Kansalaisyhteiskunnan nousu, 3) Markkinoiden ehdoilla ja 4) Kokonaisvaltainen hyvinvointi. Kyseissä skenaariossa havaittiin kolme seuraavaa yleistä osaamistarvetta, jotka toistuivat hieman eri painoarvoin kaikissa neljässä edellä mainitussa tulevaisuuden kuvassa: 1) teknologiaosaaminen, 2) liiketoimintaosaaminen sekä 3) vuorovaikutustaidot.

Päätuloksenaan ForeMassi2025-hanke tuotti satoja koulutuksen kehittämisideoita, jotka teemoiteltiin seuraaviin seitsemään pääteemaan, joista kukin sisälsi vielä 3-4 alateemaa: 1) Monikulttuurisuus ja kieli, 2) Oppimisympäristöt, 3) Muuttuva toimintaympäristö, 4) Uuden teknologian kehittäminen ja teknologiaosaaminen, 5) Monialainen ja elinikäinen oppiminen, 6) Vuorovaikutus ja kommunikointi sekä 7) Lyhytkurssit. Alan toimijoiden tuottamat ideat erosivat jonkin verran toisistaan aloittain ja maakunnittain.

Tämän johdosta koulutuksen kehittäjien tulisi omassa toiminnassaan kattavasti kuunnella eri toimijoita ja varmistaa erilaisten näkökulmien huomiointi koulutuksen kehittämisessä. Havainto vahvistaa osaltaan myös argumentteja, jotka vaativat koulutustoimijoita terävöittämään omia vahvuuksiaan ja tukemaan oman maakuntansa erityisyydestä nousevia tarpeita. Myös skenaarioilla oli merkitystä koulutuksen kehittämiseen liittyvien ideoiden synnyttämisessä. Tämän seurauksena pitäisi käydä nykyistä painokkaampaa keskustelua siitä, millaisiin tulevaisuuden kuviin koulutusjärjestelmämme tuottaa osajia. Sisällöllisesti ForeMassi2025-hankkeessa syntyneet ideat ja niihin liittyneet tulevaisuudenkuvat olivat hyvin samansuuntaisia kuin Opetushallituksen toteuttaman vanhuspalveluiden tulevaisuuden osaamistarpeet ennakoitihankkeen tulokset, vaikka metodologisesti ja osallistujien profiilin suhteen hankkeet erosivat toisistaan. Laajempi osaamistarveraportti vanhuspalveluiden ennakkoinnin osalta valmistuu vuoden 2013 aikana (Opetushallitus, 2013). Kun kahden eri prosessin tuloksena saadaan samansuuntaisia tuloksia, vahvistaa tämä aidon tarpeen huomioida paremmin hankkeissa tunnistettuja osaamistarpeita.

Vaikka ForeMassi2025-hanke kohdistuikin ikäihmisten kotona asumista tukeviin hyvinvointipalveluihin sekä turvallisuusalaan, voidaan monia hankkeen tuottamia kehittämisen teemoja soveltaa hyvin myös muihin koulutusaloihin. Näin ollen näyttäisikin siltä, että koulutuksen kehittämisen haasteet tulevaisuuden osalta liittyvät enemmän yleisempään yhteiskunnalliseen ja teknologiseen muutokseen kuin alakohtaiseen spesifiseen ammattiosaamiseen. Kun alantoimijoiden tuottamia ideoita esitettiin koulutusasiantuntijoille, olivat useat ideat heidän mukaansa jo toteutuksessa tai ainakin

suunnittelun alla heidän oppilaitoksissaan. Tämän johdosta hankkeen tuloksena tuotettuja ideoita voidaankin pitää enemmän inkrementaalisina kuin radikaaleina ideoina. Selityksenä tähän havaintoon tarjottiin muun muassa että kaikilla alanasiiantuntijoilla ei välttämättä ole ajantasaista käsitystä nykyisestä koulutustarjonnasta tai pitkiä valmistumisaikoja, joiden johdosta uusien opetussuunnitelmien tulokset realisoituvat vasta useiden vuosien päästä niiden suunnittelusta.

Näiden tulosten valossa koulutuksen radikaalimpi kehittäminen edellyttää oppilaitoksilta aktiivista ja oma-aloitteista otetta esimerkiksi rohkeiden kokeilujen muodossa, joista myöhemmin hyvien kokemusten kautta voi kehittyä uutta koulutuksen valtavirtaa. Vain kuuntelemalla työelämän asiantuntijoita ja tyydyttämällä heidän tarpeitaan, päädytään todennäköisemmin nykyisen koulutusjärjestelmän vaiheittaisiin pienparannuksiin, joka ei pidemmällä aikavälillä kuitenkaan riitä varmistamaan Suomen koulutusjärjestelmän kilpailukykyä.

Työelämän asiantuntijoiden ehdottamat ideat osaamisen kehittämiseksi ovat eittämättä relevantteja ja kertovat osaltaan oppilaitosten heikkoudesta kommunikoida alan toimijoille koulutuksen tulevaisuudesta. Vastaavasti tehtyjen havaintojen perusteella voidaan myös argumentoida, että vasteaika havaitun koulutustarpeen ja kyseiseen tarpeeseen koulutetun opiskelijan astumisesta työelämään on nykyjärjestelmässä liian pitkä. Edes nykyistä jonkin verran nopeammat valmistumisajat eivät tule tätä ongelmaa poistamaan, sillä kyseessä ei ole puolen vuoden tai vuoden aikaperspektiiviin liittyvä ongelma. Tämän johdosta nopeamman vasteajan saavuttamiseksi ratkaisua olisikin ehkä haettava markkinaehtoisesta lisä- ja täydennyskoulutuksesta, jossa oppilaitokset tarjoavat markkinoiden haluamaa täydentävää koulutusta käypää maksua vastaan. Tämä toimintamalli varmistaisi toisaalta aidon markkinatarpeen, sillä jos koulutuksesta on aitoa ja välitöntä hyötyä työnantajille, tulisi heidän olla siitä myös valmiita maksamaan muodossa tai toisessa. Tämä toimintamalli tarjoaisi myös oppilaitoksille paremman mahdollisuuden toteuttaa täydentävää koulutusta nykyistä joustavammin ja nopeammin, jolloin työelämässä alati vaihtuvien osaamistarpeiden kysyntään voitaisiin vastata nykyistä paremmin.

On huomionarvoista todeta, että maksullista täydennys- ja muuta koulutusta, joka ei johda tutkintoon, voidaan järjestää vapaasti sillä edellytyksellä, että koulutuksesta perittävät maksut kattavat vähintään siitä aiheutuvat kustannukset. Näin ollen rakenteellisia esteitä toteuttaa nopeutettua osaamisen täydentämistä kyseisellä keinolla ei ole. Koska merkittävä osa hyvinvointipalveluista tuotetaan julkisen sektorin toimesta, voi maksullisen täydentävän koulutuksen laajamittainen toteuttaminen kuitenkin olla haasteellista, mikäli uudentyypisiä ratkaisuja tämänkaltaisen koulutuksen rahoittamiseksi ei samanaikaisesti ryhdytä aktiivisesti etsimään. Tähän liittyen ratkaisuksi ehdotetaan muun muassa ideoissa esiinnoussutta opiskelijoiden ja jo työelämässä toimivien tahojen erimuotoisia yhteiskoulutuksia, jolloin opetuksen kustannusrakennetta voidaan muuttaa keventää. Myös työelämän asiantuntijoiden laajempi käyttö oppilaitosten opettajina voi tarjota osaltaan ratkaisun, mikäli ulkopuolisen organisaation asiantuntijan tekemä työ oppilaitokselle korvattaisiin kyseisen organisaation muulle henkilöstölle tarjottavana lisäkoulutuksena. Tämän tyyppinen toiminta olisi oiva keino synnyttää syvällisempiä kumppanuuksia oppilaitosten ja työelämän toimijoiden kanssa, jolloin kulloisestakin tarpeesta riippuen

toinen osapuoli voi toimia opettajana ja toinen opiskelijana. Edellä kuvatut ehdotukset toimivat osaltaan myös aiemmin mainittuina esimerkkeinä koulutuksen radikaalimmasta rakenteellisesta kehittämisestä ainakin, jos niitä toteutettaisiin laajemmassa mittakaavassa. Radikaalien ideoiden toteuttamiseen liittyy väistämättä suuri epäonnistumisen riski ja olemassa olevien käytänteiden haastaminen. Nämä aiheuttavat yleensä kitkaa vakiintuneissa organisaatioissa, joita oppilaitokset pääsääntöisesti edustavat. Ilman epäonnistumisia ja niiden avulla kerrytettyä uutta tietämystä ei kuitenkaan voida synnyttää uusia koulutusratkaisuja.

Lähteet

Andersen, T. M., Holmström, B., Honkapohja, S., Korkman, S., Söderström, H. T., & Vartiainen, J. (2007). The Nordic model. Embracing globalization and sharing risks.

Cimo(2012) Opiskelijoiden kansainvälinen liikkuvuus ammatillisessa ja korkea-asteen koulutuksessa. Viitattu 27.11.2013.

http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/24892.Express_4.2012.pdf

Garam, Irma & Korkala, Siru (2013) Mitä tilastot kertovat kansainvälisestä opiskelijaliikkuvuudesta Suomessa? Helsinki: CIMO.

http://www.cimo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/cimo/embeds/cimowwwstructure/29924.Faktaa_la.2013.pdf (26.11.2013).

Hallituksen päätös rakennepoliittisen ohjelman toimeenpanosta (2013) <http://valtioneuvosto.fi/etusivu/rakenneuudistus395285/tiedostot/paatos-29112013/fi.pdf> (17.12.2013).

Huber, Manfred Rodrigues, Ricardo, Hoffmann, Frédérique & Marin, Bernd (2009) Facts and figures on long-term care for older people: Europe and North America. A comparative analysis of long-term care for older people in Europe. Conference presentation in Jerusalem, September 6.10.2009.

Laine, V., Maiväli, M., 2010, Finland: adjusting to an ageing population, Economic analysis from the European Commission's Directorate-General for Economic and Financial Affairs, Volume 7, Issue 4, European Commission, Brussels.

Laitinen, J., Meristö, T. & Tuohimaa, H. (eds.) (2013) Hyvinvoinnin ja turvallisuuden tulevaisuuden osaaminen maakunnissa itsenäisen kotona selviytymisen näkökulmasta - ForeMassi2025-skenaarioraportti II. (The Future Competences of Wellbeing and Security Fields in Regions concerning Independent Living - ForeMassi2025 Scenario Report II). Laurea. E-report. (In Finnish).

Meristö, T., Laitinen, J. & Tuohimaa, H. (2012a). Scenario Filter Model as an Innovation Catalyst. The Proceedings of the 5th ISPIM Innovation Symposium, Seoul, Korea - 9-12 December 2012.

Meristö, T., Tuohimaa, H., Laitinen, J., Pirilä, M., (2012b) Hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuus itsenäisen kotona asumisen näkökulmasta. ForeMassi2025-skenaari raportti. (The Future of Competencies in Wellbeing and Security Fields concerning Independent Living at Home. ForeMassi2025 Scenario Report). Edita Prima Oy, Helsinki 2012. (In Finnish).

Ministry of Agriculture and Forestry (2006), Finland's Rural Development Strategy for 2007 – 2013, Unofficial translation, National strategy plan pursuant to Council Regulation (EC) No 1698/2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD), Finland

Nieminen, Jouko (2013), Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2/2013, TEM:n ja ELY-keskusten julkaisu.

Nivalainen, S. (2003). Who move to rural areas? Micro evidence from Finland. In ERSA 2003 conference, Jyväskylä, Finland-2008-09-30-ERSA: <http://www.ersa.org/ersaconfs/ersa03/cdrom/papers/214.pdf>.

Norden (2010), Health Innovation in the Nordic Countries, Nordic Council of Ministers, Denmark (ISBN: 978-92-893-2139-6)

Opetushallitus, (2005), Verkko-opetuksen kehittäminen ja vakiinnuttaminen lukiokoulutuksessa, ammatillisessa peruskoulutuksessa ja aikuiskoulutuksessa sekä vapaassa sivistystyössä, Moniste 8/2005, Edita Prima Oy, Helsinki 2005

Opetushallitus, (2013), Osaamistarpeiden ennakointi – sosiaaliala, http://www.oph.fi/tietopalvelut/ennakointi/osaamistarpeiden_ennakointi/sosiaaliala (18.12.2013)

Pirola-Merlo, A., & Mann, L. (2004). The relationship between individual creativity and team creativity: Aggregating across people and time. *Journal of Organizational behavior*, 25(2), 235-257.

Popper, R., (2008), How are foresight methods selected? *Foresight*, Vol. 10. No. 6, pp. 62-89.

Ruohola, Sirpa (2013) Äidiltä tyttäreille. Koulutuskulttuurisia siirtymiä neljässä sukupolvessa. Turku: turun yliopiston julkaisuja. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/78729/Ruohola.pdf?sequence=1> (4.12.2013).

Ryynänen, O-P., Kinnunen, J., Myllykangas, M., Lammintakanen, J., Kuusi, O., (2004), Suomen terveydenhuollon tulevaisuudet, Skenaariot ja strategiat palvelujärjestelmän turvaamiseksi; Esiselvitys, Tulevaisuusvaliokunta teknologian arviointeja 20, Eduskunnan kanslian julkaisu 8., Suomi

Saarinen, Lauri (2012), Enhancing ICT supported distributed learning through action design research, Aalto University publication series. Doctoral dissertations, 1799-4934; 92/2012.

Santonen, T., (2013), Foresight and participant heterogeneity ability to foster radical educational ideas in Proc. of The 6th ISPIM Innovation Symposium – Innovation in the Asian Century –Melbourne, Australia on 8-11, December 2013.

Santonen, T., Saarela, M.. (2013), Filtering cube – Identify heterogeneity driven innovation potential, in Huizingh, K.R.E., Conn, S., Torkkeli, M., Schneider, S., Bitran, I. (Eds.). Proc. of The XXIV ISPIM Conference – Innovating in Global Markets: Challenges for Sustainable Growth, 16-19 June, Helsinki, Finland

Sipilä, Keijo, (2013), No Pain, No Gain? Educational Use of ICT in Teaching, Studying and Learning Processes: Teachers' and Students' Views. Acta Universitatis Lapponiensis 269. Lapin yliopistokustannus: Rovaniemi.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2012), Kansallinen muistiohjelma 2012-2020, Tavoitteena muistiystävällinen Suomi, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita.

Timonen, Virpi (2008) Ageing societies. A comparative introduction. Berkshire: Open University Press.

Vauramo, Erkki (2013) Voiko vanhustenhuollossa säästää ja parantaa palvelua? Voi, kirjoittaa professori Erkki Vauramo. Talouselämä 3.12.2013.

Yle, (2012) Vanhusten päihdeongelmat yleistyvät
http://yle.fi/uutiset/vanhusten_paihdeongelmat_yleistyvat/5892721 (18.12.2013)

Liitteet

LIITE 1: Haastateltavien nimilista

Nimelistassa on esitetty kaikkien niiden haastateltavien tai organisaatioiden nimet, jotka suostuivat julkaisemaan oman nimensä osana ForeMassi2025-loppuraporttia.

Nimi	Titteli	Organisaatio
Aho Juha		
Ahola Kari	Toimitusjohtaja	Erikoissuojaus Oy
Andolin Mikael	Projektipäällikkö	Pirkanmaan ennakointipalvelu
Anne Leinonen		Kotihoito ja asumispalveluyksikkö Viishovi
Anttila Aki	Projektipäällikkö	Tredea Oy
Anttila Taru		
Blom Eva	Järjestöpäällikkö	Yhteisöjen Yhdistys ry
Bourdache Kaci	Johtava palotarkastaja	Helsingin pelastuslaitos
Ekberg Petri		
Eklund Jarmo	Toimitusjohtaja	CitySecurity
Fagerlund Pirkka	Tietotekniikka-asentaja	AVACK Oy
Fairchild Päivi		ASPA Palvelut Oy
Furuholm Sari		
Gronfors Sannariikka	Palvelualuepäällikkö	Kotihoito, Siuntio
Grönroos Maritta	Toiminnanjohtaja	Tampereen kaupunkilähetys ry
Hagström Suvi	DI fysioterapeutti	
Hannikainen Tiina	Johtava kuntoutussuunnittelija	Apuvälinekeskus, Espoo
Haveri Sari	Kotipalvelupäällikkö	Kotihoito ja asumispalveluyksikkö Viishovi
Henrikson-Leivo Taina		
Hirsimäki Sari		Apuvälinepalvelut EPSHP
Hirvilampi Sari		Mielenterveyskuntoutus, Seinäjoki
Hongisto Riitta	Puheenjohtaja	Parhaat vuodet
Hägglund Marita	Vanhustyön päällikkö	Vanhustyö ja laitoshoido, Nurmijärvi
Hämäläinen Päivi	Erikoistutkija	VTT
Hänninen Paavo	Aluevastaava	Finnsecurity
Joenperä Hanna	vs. Kotihoidon esimies	Pirkkalan kunta
Järvisalo Kaj	Toiminnanjohtaja	Emy ry
Kaisti Liisa	Vapaaehtoistoiminnan koordinaattori	Turun kaupunki Hyvinvointitoimiala

Nimi	Titteli	Organisaatio
Kalajoki Vesa		
Kallio Kristiina		Akuuttihoito, Seinäjoki
Kallio Tuija		
Kananoja Ilkka		Turvatiimi
Kangas Hanna		
Kantoniemi Mikko		SF Turvapalvelu Oy
Kasanen Raija	Kotihoidon päällikkö	Espoon kaupunki
Kaunisto Hannu	Projektipäällikkö	Koti-hanke
Kehusmaa Jukka		
Koivulahti Liisa	Osastonhoitaja	Akuuttihoito-osasto
Koivumäki Juha		Securitas Oy
Koivuniemi Johanna	Kotihoidon oh	Kurikka
Kontio Merja	Johtaja	Lapuan Saarenpään palvelukoti ry
Kontsas Hannele		Apuvälinepalvelut EPSHP
Korkonen Tiina	Fysioterapeutti	Seinäjoen Kaupunki, kotihoito
Kortesmäki Maire		Mielenterveyskuntoutus, Seinäjoki
Koskela Tiina	Päivätoimintaohjaaja	Seinäjoki
Kujanpää Nina	Yksit. elinkeinoharjoittaja	Ylistaro
Kuosmanen Lauri	Palvelupäällikkö	Mielenterveyspalvelut, Vantaa
Kurittu Tuomas	Toimitusjohtaja	Kotimedi
Kurkivuori Arja	Palvelualuevastaava	Kotihoito, Mäntsälä
Kähäri Reijo	Yksikönjohtaja	Palmia
Laakso Jukka	Toimitusjohtaja	Flexim
Laakso Olli	Liiketoimintayksikön johtaja	Turvatiimi
Laas Kristel	Opetus- ja tutkimusjaoston jäsen	Finnsecurity
Lahnalampi-Lahtinen Minna	Palvelupäällikkö	Hoiva-asumisen palvelut, Vantaa
Lampi Pirkko	Palveluesimies	Turun Kaupunki vanhuspalvelut
Lehto Eija	Erityisasiantuntija	Työterveyslaitos
Leikkola Päivi		EPSHP/Ensihoito
Lemio Sari		
Leppänen Kalle		
Lind Kaija	Koulutusjohtaja	Turun AMK
Lohiranta Mirva		Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto
Loitomaa Tarja		
Mannila Eliisa		
Mustalahti Kai		Respecta
Mäenpää Jussi	Palvelupäällikkö	G4S
Mäkelä Kati		Kotihoito ja asumispalveluyksikkö Viishovi
Mäkinen Irmeli	Johtaja	Palvelutalo Pihapihlaja, MS-Liitto
Mäkinen Marko	Suunnittelupäällikkö	Pirkanmaan liitto
Mäkinen Sinikka		Suupohjan peruspalveluliikelaitosyhtymä

Nimi	Titteli	Organisaatio
Mäki-Rajala Juha		EPSHP/Ensihoito
Mäkäräinen Hanna	Muutosjohtaja	TYKS
Norokallio Helena	Projektikoordinaattori	Turun Lähimmäispalveluyhdistys
Nummila Tanja	Avosairaanhoidon ylilääkäri	Avosairaanhoido, Lohja
Nyman Katja		
Nyström Tommi	Turvallisuusasiantuntija	Heforus Oy
Ojalainen Hanna-Leena		
Oksanen Esa	Varatoimitusjohtaja	Securitas Oy
Orajärvi Sanna		
Pajuluoma Kari		Etelä-Pohjanmaan pelastuslaitos – liikelaitos
Pajunen Sirpa	va. Kotihoitopäällikkö	Pirkkalan kunta
Palokoski Marita	Projektipäällikkö	Lempäälän kunta
Pekkala Seppo	Työsuojeluvastaava	Lounais-Suomen Aluehallintovirasto
Perttula Jouni	Komisario	POLAMK
Putkinen Marjut	Koulutusjohtaja	Turun AMK
Rantala Marita		
Rasku Tuija	Toimitusjohtaja	FinPR Oy
Roininen Irma		
Rouvali Pasi	Aluepäällikkö	Turvatiimi
Ruusunen Johanna		
Salminen Tiina	Kehittämispäällikkö	Tampereen aluepelastuslaitos
Savolainen Tarja	Aluejohtaja	Mainio Vire
Seppälä Heli		Ylistaron päivätoiminta
Sivula Merja	Palveluesimies	Elä ja asu seniorikeskus
Sundström Anne	Toimitusjohtaja	Hoivapalvelu Anne oy
Tanhua Heidi	Hankepäällikkö	Virtain kaupunki
Tauriainen Ritva	Terveyspalvelupäällikkö	Vantaa
Tervasmäki Riitta	Koulutussuunnittelija	Opintotoiminnan keskusliitto ry
Toivonen Teemu-Taavetti	Kehitysinsinööri	Tampereen aluepelastuslaitos
Tuominen Katariina	Palvelupäällikkö	Terveyskeskus, Karjaa
Uusiniity Aila		
Vainio Vilja	Mielenterveys palvelujen osastonjohtaja	Mielenterveyspalvelut, Karviainen
Vaitiniemi Jussi	Kenttäjohtaja	VSSHP
Vesterinen Maija	Palveluesimies	Turun Kaupunki vanhuspalvelut
Virkki Irmeli	Toiminnanjohtaja	Käkikello
Vuoti Hans		
Ylänpää Marco		Vartioimisliike Vakipa Oy Vartiointipalvelu A. Peltoniemi

LIITE 2: Haastateltavien tavoiteprofiili turvallisuus- ja hyvinvointialan osalta

Organisaation tyyppi	Haastateltavan asema/titteli	Lukumäärä
Turvallisuusala		
Vartioimisliike, alueellinen PK-yritys	Toimitusjohtaja tai palvelupäällikkö	3
Vartioimisliike iso, valtakunnallinen toimija	Alueellinen päällikkö tai Palvelupäällikkö	3
Turvasuojaus teknologian yritys PK	Turvallisuus teknologiaa myyvä yritys	1
Turvasuojaus teknologian yritys iso	Turvallisuus teknologiaa myyvä yritys	1
Sairaankuljetus, alueellinen PK-yritys	Sairaankuljetus Yksityinen toimija	1
Järjestö	Finnsecurity aluejärjestön vastaava	1
Julkinen-Poliisi	Poliisi (järjestyspuolen / kenttäpäällikkö)	1
Julkinen-Pelastuslaitos	Pelastuslaitos (riskienhallinta päällikkö / palotarkastajajien päällikkö)	1
Julkinen-Pelastuslaitos	Sairaankuljetus (esim. sairaankuljetuksen esimies)	1
Julkinen-Aluehallintoviranomainen	Työsuojeluvalvonta vastuuhenkilö	1
Yhteensä		14
Hyvinvointiala		
Kotihoidon PK-yritys	Toimitusjohtaja tai palvelupäällikkö	2
Palvelutalo PK-yritys	Toimitusjohtaja tai palvelupäällikkö	2
Valtakunnallinen iso toimija	Alueellinen päällikkö tai Palvelupäällikkö	2
Järjestö*)	Järjestö 1	1
Järjestö	Järjestö 2	1
Julkinen-ISO kunta	Vanhuspalvelut-Kotihoidon palvelut	2
Julkinen-PIENI kunta**)	Vanhuspalvelut-Kotihoidon palvelut	2
Julkinen-ISO kunta	Päiväkeskus/palvelutalo/päivätoiminta	1
Julkinen-PIENI kunta	Päiväkeskus/palvelutalo/päivätoiminta	1
Julkinen-ISO kunta	Mielenterveys	1
Julkinen-PIENI kunta	Mielenterveys	1
Julkinen-ISO kunta	Aikuisneuvola/vanhusneuvola tai terveyskeskus/akuuttihoito	2
Julkinen-PIENI kunta	Aikuisneuvola/vanhusneuvola tai terveyskeskus/akuuttihoito	2
Julkinen	Apuväline keskus	1
Yhteensä		21

*) Järjestöihin liittyen haastatteluja pyritään hajauttamaan maakuntien osalta, jotta saataisiin mahdollisimman monia erityyppisiä kotona asumiseen liittyvien järjestöjen edustajien mielipiteitä esille.

***) Pienten kuntien osalta tulisi haastatteluja hajauttaa niin, että saadaan kartoitettua taloudellisen tilanteen (hyvin vs. huono taloustilanne) ja maantieteellisen sijainnin (lähellä vs. kaukana suurta kaupunkia) osalta erityyppisiä kuntia.